

YHDYSKUNTAPALVELUN PALVELUPAIKKATYÖN KEHITTÄMINEN
Palvelupaikkojen näkökulmia nykykäytännöistä ja kehittämistarpeista

Maaret Lundahl

Opinnäytetyö, syksy 2009

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Etelä

Järvenpää

Sosiaalialan koulutusohjelma

Päihteet ja syrjäytyminen

Ylempi AMK

TIIVISTELMÄ

Lundahl, Maaret. Yhdyskuntapalvelun palvelupaikkatyön kehittämisen haasteet ja hyvät käytännöt. Palvelupaikkojen näkökulmia kehittämistarpeista. Järvenpää, syksy 2009, 129 s., 5 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Etelä Järvenpää, Sosiaalialan koulutusohjelma, Päähteet ja syrjäytyminen, Ylempi amk.

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää palvelupaikkojen kokemuksia yhdyskuntapalvelun palvelupaikkatoiminnasta sekä toimintaan motivoivia tekijöitä. Tarkoituksena oli myös selvittää millaisia kehittämistarpeita palvelupaikat näkevät yhdyskuntapalvelun toimeenpanoon liittyvissä käytännöissä.

Tutkimus tehtiin monimetoditutkimuksena käyttäen sekä määrällisiä että laadullisia aineistonkeruu ja -analysointi keinoja. Tutkimusaineisto hankittiin kaksivaiheisesti siten, että ensin toteutin kvantitatiiviseen tutkimusosioon kuuluvan lomakekyselyn kaikille Vantaan aluetoimiston toimialueen palvelupaikoille. Kvantitatiivisen vaiheen lomakekysely tavoitti 135 palvelupaikkaa, joista saapui kahden kyselykierroksen jälkeen yhteensä 81 hyväksyttyä vastauslomaketta. Näin ollen vastausprosentiksi saatiin 60 prosenttia. Tämän jälkeen toteutettiin kvalitatiivinen aineistonkeruu ryhmähaastatteluna, johon osallistui haastateltavia viidestä eri palvelupaikasta. Aineisto hankittiin kokonaisuudessaan helmi-kesäkuun 2009 aikana. Kvantitatiivisen tutkimusaineiston käsittelyssä käytettiin apuna SPSS-ohjelmaa. Tilastollisena analysointimenetelmänä käytettiin pääosin suoria jakaumia ja ristiintaulukointeja sekä kvalitatiivisen aineiston analysoinnissa laadullista sisällönanalyysia.

Päätuloksena voidaan todeta, että palvelupaikat ovat pääsääntöisesti tyytyväisiä yhdyskuntapalvelun suorittajiin sekä heidän työpanokseen. Kvantitatiivisen aineiston valossa yhdyskuntapalvelun toimeenpanoon liittyvät työkäytännöt ovat toimivia palvelupaikkojen näkökulmasta. Ryhmähaastattelussa keskityttiin yhdyskuntapalveluun liittyvien vahvuuksien ja kehittämistarpeiden määrittämiseen, jolloin kvantitatiivisen aineiston tulokset vahvistuivat. Kvalitatiivisen aineistonkin mukaan yhdyskuntapalvelun suorittajiin ollaan palvelupaikoilla tyytyväisiä, vaikka palvelupaikoilla onkin moninaisia kokemuksia suorittajiin liittyen. Aineiston kautta päädyin pohtimaan mitkä tekijät vaikuttavat siihen, että palvelupaikkojen kokemukset ovat positiivisia huonoista kokemuksista huolimatta. Tutkimukseni mukaan palvelupaikkojen positiiviset kokemukset eivät muodostu vain suhteessa suorittajaan. Myönteiset kokemukset muodostuvat useista elementeistä, joista yksi keskeisin on yhteistyön sujuvuus ja helppous Kriminaalihuoltolaitoksen kanssa.

Voidaan todeta, että yhdyskuntapalvelun historian aikana Kriminaalihuoltolaitoksen Vantaan aluetoimisto ja alueen palvelupaikat ovat pystyneet luomaan hyvät käytännöt yhdyskuntapalvelun toimeenpanoa varten, jotka tukevat myös palvelupaikkoja heidän roolissaan.

Asiasanat: Kehittäminen, kriminaalihuoltotyö, Kriminaalihuoltolaitos, mixed methods, monimetoditutkimus, yhdyskuntapalvelu, yhdyskuntaseuraamukset, yhdyskuntapalvelun palvelupaikka

ABSTRACT

Lundahl, Maaret. Challenges and good practices for the community service place activity. Viewpoints for improvement. 129 p., 5 appendices. Language: Finnish. Järvenpää, autumn 2009. Diaconia University of Applied Sciences. Postgraduate Degree Programme in Social Services. Intoxicants and Marginalisation.

The objective of the study was to examine how the community service places have experienced their own activity and where they find their motivation. The study also aimed to find out what kind of needs the service places have for improving the community service execution praxis.

The study was carried out using mixed methods approach, i.e. both quantitative and qualitative methods, in collecting and analyzing the data. The research material was collected in two phases so that in the first phase a questionnaire (that was part of the quantitative research part) was issued to all service places in the territory of Vantaa district office. The questionnaire reached 135 service places and after two rounds of inquiry 81 answering forms were returned and accepted. Thus an answering percentage of 60% was reached. After this the qualitative material was collected by interviewing employees from five different service places in a group interview situation. The material was collected in full during the period of February-June 2009. The material was analyzed using both a statistical analyzing method (SPSS for Windows) and a qualitative content analysis.

The study showed that the service places are generally satisfied with the performers of the community service and with their working contribution. In the light of the quantitative material the working practices regarding the execution of the community service are functional. The group interview concentrated on defining the strengths and improvement needs of the service places and it reinforced the results of the quantitative material. Even the qualitative material showed that the service places are contented with the performers of the community service, although the service places list all kinds of experiences. The material raised a question on which mechanisms need to be fulfilled in order to turn the experiences positive despite of the negative input. According to the research the positive experiences of the service places are not solely related to the performer of the community service. The positive experiences consist of several elements. One of the most essential elements is the easy cooperation with the Probation Service.

It can be stated that during the history of community service the Vantaa district office of the Probation Service and its service places have successfully created such practices for execution of community service that also support the role of the service places.

Keywords: Community sanctions, Community service, developing, mixed methods approach, Probation service, service place

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 RIKOLLISUUS JA KRIMINAALIPOLITIikka	8
2.1 Rikollisuus Suomessa ja rangaistusjärjestelmä.....	8
2.2 Hyvinvointivaltion kriminaalipolitiikka.....	11
2.3 Kriminaalihuoltolaitos osana kriminaalipoliittista toimintajärjestelmää	15
2.4 Rikosseuraamusalan nykytrendit - mihin olemme menossa?	18
3 YHDYSKUNTAPALVELU	22
3.1 Yhdyskuntapalvelun tuomitsemisen reunaehdot ja täytäntöönpano	22
3.2 Yhdyskuntapalvelu vankeuden vaihtoehtona.....	30
3.3 Palvelupaikat yhdyskuntapalvelun suorittamisen areenana	34
3.4 Aiemmat tutkimukset	37
4 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA KÄYTETTÄVÄT TUTKIMUSMENETELMÄT	42
4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	42
4.2 Mixed methods lähestymistapana	43
4.2.1 Kvantitatiivisen tutkimuksen lähtökohdat.....	46
4.2.2 Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohdat.....	50
4.3 Aineiston kerääminen.....	52
4.4 Aineiston analyysi	56
4.5 Tutkimuksen eettiset kysymykset, reliabiliteetti ja validiteetti.....	59
4.6 Kehittämistyön prosessi	62
5 TUTKIMUSTULOKSET	67
5.1 Lomakekyselyn tulokset.....	67
5.1.1 Yhdyskuntapalvelun palvelupaikkojen tuottajat	68
5.1.2 Motiiveja palvelupaikkatoiminnalle.....	71
5.1.3 Yhdyskuntapalvelun toimeenpanoprosessin hyvät käytännöt	83
5.1.4 Syitä palvelupaikkojen passiivisuuteen.....	85
5.1.5 Kehittämisen haasteita	89
5.2 Haastattelun tulokset	90
5.2.1 Palvelupaikkojen kokemukset suorittajista pääosin positiivisia	90
5.2.2 Suorittajan työpanos, yhteiskunnallinen vastuu ja halu auttaa motivoivat	

toimintaan.....	94
5.2.3 Yhdyskuntapalvelun suorittajat ja tuetusti työllistetyt palvelupaikoilla.....	96
5.2.4 Palvelupaikkojen yhdyshenkilöiden kehittämisideat	97
5.3 Näkökulmia palvelupaikkojen myönteisille kokemuksille	100
6 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	110
7 POHDINTA	112
LÄHTEET:.....	115
LIITE 1: Kyselylomake palvelupaikoille.....	121
LIITE 2: Ensimmäisen postituskierroksen yhteydessä lähetetty saatekirjelmä.....	126
LIITE 3: Toisen postituskierroksen ohessa lähetetty saatekirjelmä.....	127
LIITE 4: Kirjelmä yhdyshenkilöpäivässä jaettavaksi	128
LIITE 5: Virikemateriaali ryhmäkeskusteluun	129

1 JOHDANTO

Rikosseuraamusala on uudistusten edessä. Rikosseuraamusalan kehittämishankkeen myötä vankiluvun vähentämisestä on tullut olennaisen tärkeää, jotta vankeinhoitoa voitaisiin kehittää. Oikeusministeriön toiminta- ja taloussuunnitelman 2009–2012 mukaisesti laitoksissa olevien vankilukua pyritään vähentämään suunnittelukauden loppuun mennessä noin 3100:an. Suunnitelma pohjautuu pitkälti sakon muuntorangaistuksen käytön laskuun, valvotun koevapauden laajenemiseen sekä uuden yhdyskuntaseuraamuksen, valvontarangaistuksen, käyttöönottoon. (Karsikas & Makkonen 2008, 39.)

Uusia seuraamuksia kehitettäessä ei saa unohtaa jo olemassa olevien seuraamusten kehittämistyötä. Tutkimukseni suuntaa yhdyskuntapalvelun kehittämiseen yhdyskuntapalvelun palvelupaikkojen näkökulmasta. Lähtökohtana on yhdyskuntapalvelun palvelupaikkojen kokemusten esiin tuominen. Palvelupaikkojen hyvinvointi ja jaksaminen ovat olleet taustalla ideoidessani tutkimukseni aihetta. Uusien palvelupaikkojen rekrytointi on saanut huomiota osakseen toimialueellamme, joten vanhojen palvelupaikkojen näkemykset yhdyskuntapalveluun liittyvistä käytännöistä ja kehittämistarpeista ovat kiinnostukseni kohteena. Lähestyn näitä teemoja yhteiskunnallisesta ja kriminaalipoliittisesta näkökulmasta. Yhdyskuntapalveluseuraamukset ovat tärkeä osa rangaistusjärjestelmää. Tutkimus suuntautuu yhdyskuntapalvelurangaistuksen piiriin ja sen tarkoituksena on kartoittaa yhdyskuntapalvelun palvelupaikkojen yhdyshenkilöiden kokemuksia palvelupaikkatoiminnasta ja selvittää millaisia kehittämistarpeita ja -ideoita kokemusten perusteella nousee. Palvelupaikat ovat yhdyskuntapalvelun toimivuuden kannalta keskeisessä asemassa, joten palvelupaikkojen yhdyshenkilöiden kokemusten kuunteleminen ja niiden esiin nostaminen ovat tärkeitä palvelupaikkatyön kehittämisen kannalta.

Yhdyskuntapalvelun palvelupaikkaverkoston kehittäminen ja palvelupaikkojen hyvinvointi ovat ajankohtaisia teemoja myös siinä mielessä, että yhdyskuntapalvelu on huomattavasti edullisempi rangaistusvaihtoehto yhteiskunnalle kuin ehdoton vankeustuomio, jonka sijasta yhdyskuntapalvelua pääsääntöisesti tuomitaan. Yhdyskuntapalvelu on taloudellisesti ajateltuna merkittävä rangaistus vähentäessään vankimääriä ja tuodessaan rangaistukseen tuomittujen palkattoman työpanoksen yhteiskunnan käyttöön. Yhdys-

kuntapalvelun peruslähtökohtana on, että se voi toimia yhteiskuntaan integroimisen välineenä. Tämä voi tarkoittaa, että yhdyskuntapalvelurangaistus tukee muun muassa työllistymistä tai vankilakierteen katkaisemisesta. (Rautniemi 2009, 20.) Yhdyskuntapalvelun käyttö on perusteltua myös vankeusrangaistukseen liittyvien haittojen välttämisen näkökulmasta. Yhdyskuntapalvelun toivotaan vankilaa paremmin helpottavan tuomitun kiinnittymistä yhteiskuntaan ja ehkäisevän sitoutumista rikolliseen alakulttuuriin (Lappi-Seppälä 2006, 116.)

Tutkimus kohdentuu työpaikkani Kriminaalihuoltolaitoksen Vantaan aluetoimiston toimialueen palvelupaikoille. Toivon kuitenkin tutkimukseni tuottavan tietoa palvelupaikojen kokemuksista ja kehittämisenäkemyksistä Kriminaalihuoltolaitokselle (Khl) laajemminkin. Toivon tutkimukseni toimivan apuna, kun yhdyskuntapalvelun palvelupaikatyötä kehitetään.

2 RIKOLLISUUS JA KRIMINAALIPOLITIikka

2.1 Rikollisuus Suomessa ja rangaistusjärjestelmä

Suomen rikollisuustilanne on verraten vakaa ja rikosten suhteutettu määrä kansainvälisessä vertailussa on alhainen. Suomen hyvä rikollisuustilanne selittyy osittain tasaisella tulonjaolla, varallisuuden jakautumisella sekä hyvillä koulutusmahdollisuuksilla. Työttömyys ja muut toimeentuloa vaikeuttavat ongelmat kuitenkin lisäävät ihmisten välisiä tuloeroja, köyhyyttä ja syrjäytymisriskiä. Nämä muutokset tulevat osaltaan vaikuttamaan rikollisuuteen ja turvattomuuteen maassamme. Tulevaisuudessa rikollisuus on yhä enemmän köyhyysongelma, mikäli tulonsiirtojärjestelmällä tai muilla toimenpiteillä ei pystytä hillitsemään toimeentulon vaikeuksia. Yleisellä taloudellisella kehityksellä on suuri merkitys rikollisuusongelmien kehityksessä. Taloudellisen kehityksen vaikutukset eivät kuitenkaan ole yksioikoisia. Monet rikokset ovat siinä määrin yhteydessä laillisiin aktiviteetteihin, että myös rikokset vähentyvät lamakausina. Yleisesti ottaen vaurauden kasvu lisää rikostilaisuuksia. Toisaalta taantumana raskaimmin kohdannut väestö saattaa syyllistyä herkemmin rikoksiin. (Hyvinvointivaltion kriminaalipolitiikka 2007, 6.)

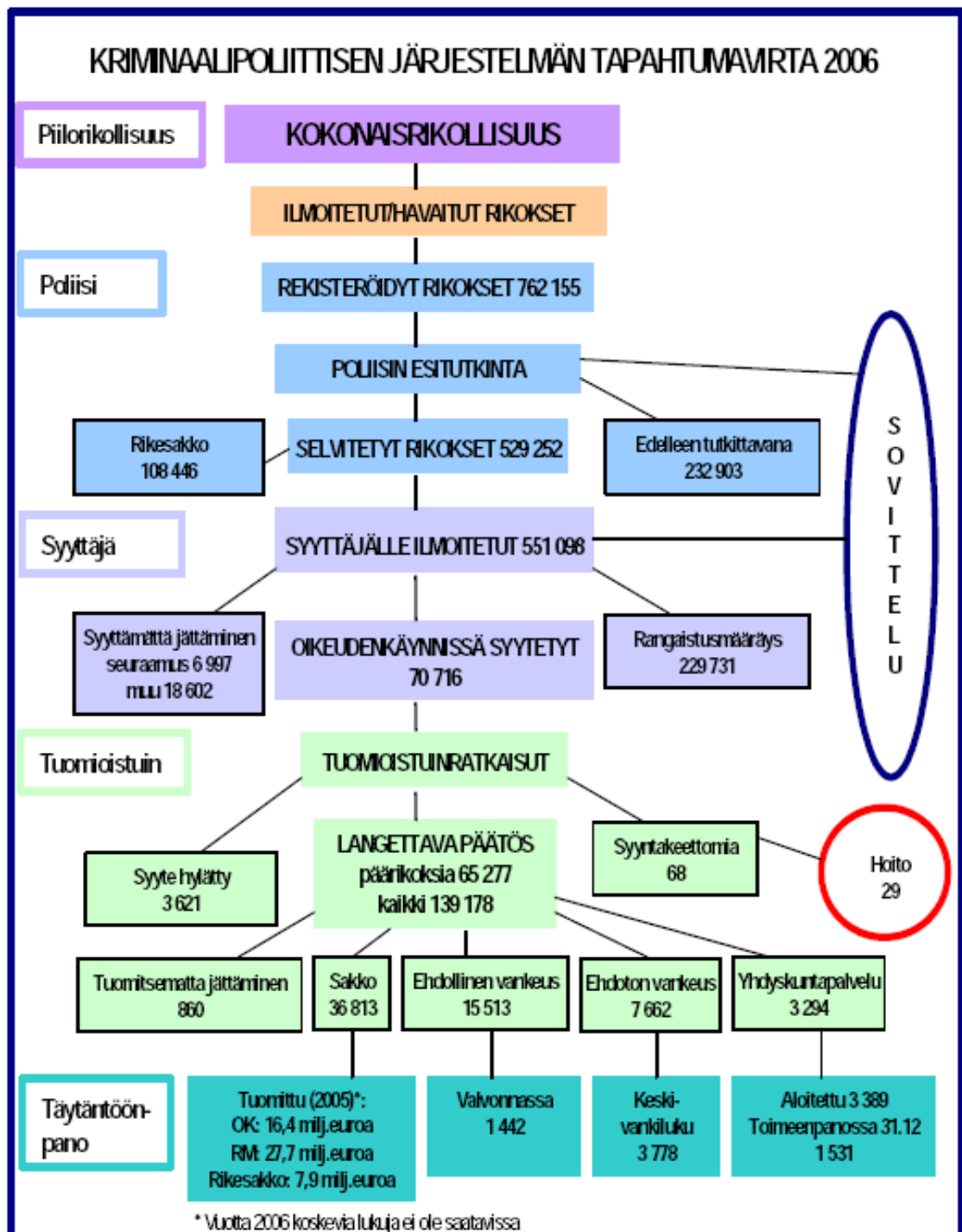
Rikollisuus on yhteydessä syrjäytymiseen ja syrjäytyminen rikollisuuteen. Syrjäytyminen edistää rikollisuutta ja rikolliseksi leimautuminen on syrjäytymistä. Tulevaisuuden uhkana ovat "rikolliset luokat". Vaarana on, että maahan on syntymässä pysyvästi työelämän ja muiden lailliseen yhteiskuntaan yksilöä kiinnittävien järjestelmien ulkopuolinen väestönosa. Lähes kaikissa rikoslajeissa pätee, että pieni joukko tekee valtaosan rikoksista. Runsaasti rikoksia tekevät ovat yleensä oireilleet jo varsin nuorena rikollisella käyttäytymisellä, jopa ennen rikosoikeudellista syyntakeisuusikää. (Rikoksantorjuntaneuvosto.)

Rikollisuus on meillä ollut toistaiseksi varsin vähän järjestäytyntä. Lisäksi Suomen rikollisuus on lähestulkoon kotimaista, suomalaisten tekemää. Muuten se on samankaltaista kuin Euroopan pienten valtioiden ja erityisesti muiden pohjoismaiden rikollisuus.

Suomen rikollisuutta kuvastaa, ainakin pohjoismaisella mittapuulla, runsas vakava väkivalta. Se, kuten huomattava osa muustakin rikollisuudesta, on yhteydessä humalahaikuiseen alkoholikulttuuriimme, ja monessa rikollisuuden lajissa kasvu on myötäillyt alkoholinkulutuksen kasvua. (Rikoksantorjuntaneuvosto.)

Suomessa voimassa olevan rangaistusjärjestelmän ytimenä ovat vapauten ja varallisuuden kohdistuvat rangaistukset. Yleisiä rangaistustajeja ovat ehdoton ja ehdollinen vankeusrangaistus, yhdyskuntapalvelu, sakko sekä rikesakko. Määrällisesti valtaosa rangaistuksista on sakkoja tai rikesakkoja. Selvä enemmistö vankeusrangaistuksista tuomiin ehdollisena. Erityinen rangaistus alle 18-vuotiaana rikokseen syyllistyneille on nuorisorangaistus. Määrätyin edellytyksin tuomioistuimien voi jättää tuomitsematta. Jo menettelyn aikaisemmassa vaiheessa mahdollisia toimenpiteistä luopumisen muotoja ovat syyttämättä jättäminen sekä poliisin luopuminen esitutkinnasta. Rangaistuksen ohien on mahdollista määrätä myös erityyppisiä turvaamistoimenpiteitä. Näillä tarkoitetaan seuraamuksia, jotka saattavat kohdistua tekijälle muuten kuuluviin oikeuksiin kuten ajo-oikeuteen. Näiden turvaamistoimenpiteiden tarkoituksena ei ole aiheuttaa kielteistä kokemusta tai kärsimystä tekijälle, vaan niillä tähdätään välittömämmin uusia rikoksia vastaan. Tosiasiallisesti turvaamistoimenpiteet saattavat merkitä tuomitulle suurempaa menetystä kuin itse rangaistus. Rikosprosessissa tulee usein vahvistettavaksi myös tekijän vahingonkorvausvelvollisuus, jota ei lueta rangaistukseksi eikä turvaamistoimenpiteeksi. Tämä voi kuitenkin merkitä tuomitulle vähintään niihin rinnastettavaa menetystä. (Koskinen 2008, 80.)

Alla olevasta kaaviosta (KUVIO1) käy ilmi kriminaalipoliittisen järjestelmän tapaustumamääriä sekä kontrolliviranomaisten toimintaa järjestelmän eri portailla. Kuvio kuvaa hyvin myös asiakasmääriä eri seuraamusmuodoissa.

Lähde: Lappi-Seppälä & Niemi (2008, 308)

KUVIO1: Kriminaalipoliittisen järjestelmän tapahtumavirta 2006

Kuviosta voidaan nähdä oikeusprosessin eteneminen ja tapausten lukumäärä järjestelmän eri vaiheissa. Esimerkiksi yhdyskuntapalvelutuomioita vuonna 2006 on annettu 3294 kappaletta, joista toimeenpanossa samaan aikaan 31.12.2006 on ollut 1531 rangaistusta. Ehdottomia vankeusrangaistuksia puolestaan on tuomittu 7662 kappaletta ja keskivankiluku on ollut 3778. Ehdollisia vankeustuomioita on tuomittu 15513 kappaletta vuonna 2006 ja näistä 1442 tuomioon on liitetty valvonta. Valvonta voidaan liittää vain alle 21-vuotiaana rikokseen syyllistyneelle, vaikka ehdollinen vankeustuomio on mahdollisuus langettaa kenelle tahansa iästä riippumatta. Kuviosta ei kuitenkaan ole luettavissa kuinka monelle alle 21-vuotiaana rikokseen syyllistyneelle on liitetty valvonta ehdollisen tuomion oheen.

2.2 Hyvinvointivaltion kriminaalipolitiikka

Kriminaalipolitiikan keinoin pyritään yhteiskunnan turvallisuuden ja turvallisuuden tunteen parantamiseen. Kriminaalipolitiikan yleinen tavoite on: turvalliseksi koettu yhteiskunta, jossa rikollisuus sekä rikollisuudesta ja sen kontrollista aiheutuneet kustannukset ja haitat on minimoitu. Kriminaalipolitiikka on yhteiskunnallista päätöksentekoa ja toimintaa, jonka tavoitteena on rikosten ehkäiseminen, ennustettavan ja oikeudenmukaisen rikosoikeusjärjestelmän ylläpito, luotettavan rikosseuraamusjärjestelmän toiminnan varmistaminen sekä rikosvahinkojen ja rikollisuuskontrollin aikaansaamien kustannusten minimoiminen ja oikeudenmukainen jakaminen (Hyvinvointivaltion kriminaalipolitiikka 2007, 4, 30).

Kriminaalipolitiikka on yhteiskunnan toiminnan aluetta, jolla pyritään vaikuttamaan rikollisuuteen ja sen tuottamiin haittoihin. On kuitenkin huomioitava, että muutkin yhteiskunnallisen toiminnan alueet vaikuttavat rikollisuuteen. (Laine 2007, 191.) Myös Kriminaalipoliittinen toimintaohjelma vuosille 2007 – 2011 näkee kriminaalipoliittisen vaikuttamisen laaja-alaisena ja tunnustaa esimerkiksi sosiaalipolitiikan, terveydenhoidon ja alkoholipolitiikan vaikutuksen rikollisuuden tasoon (Hyvinvointivaltion Kriminaalipolitiikka 2007, kuvailulehti). Anttilan ja Törnuddin (1983) mukaan kriminaalipolitiikan tavoitteena on rikosten ehkäiseminen, rikosvahinkojen sekä rikollisuuskontrollin

aiheuttamien kärsimysten ja kustannusten minimoiminen ja niiden oikeudenmukainen jakaminen eri osapuolten kesken (Lappi-Seppälä 2000, 40; Laine 2007, 191). Kriminaalipolitiikan voidaan katsoa olevan osa yleistä yhteiskuntapolitiikkaa. Tähän sisältyy ajatus, että kriminaalipoliittisen tavoitteenasettelun tulisi olla sopusoinnussa yleisesti hyväksytyjen ja yhteisesti jaettujen yleisten yhteiskunta- ja sosiaalipolitiikan tavoitteiden kanssa. Pohjoismaisen hyvinvointivaltion sosiaalipolitiikan perustavoitteena on hyvinvoinnin lisääminen, turvaaminen ja sen oikeudenmukainen jakaminen. Sosiaalisen hyvinvointivaltion perustehtäviin kuuluu myös yhteiskunnan marginaaleihin ajautuvien ja heikoimpien väestönsien tukeminen. Kriminaalipolitiikassa käytettävien toimien tulisi olla sopusoinnussa näiden perustavoitteiden kanssa. (Lappi-Seppälä 2006, 162.)

Realistinen kriminaalipoliittinen ajattelu tunnustaa, että rikollisuutta ilmenee, joten on varauduttava sen aiheuttamiin haittoihin. Haittoja voidaan pyrkiä minimoimaan ja jakamaan mahdollisimman oikeudenmukaisella tavalla. Rikollisuus aiheuttaa haittoja niin rikoksen uhrille (yksilö tai yhteisö), yhteiskunnalle kuin rikosentekijälle itselleen. Kriminaalipolitiikan tavoitteisiin kuuluvat myös rikosuhrien aseman ja tilanteen parantaminen, jolloin rikoksen aiheuttamaa haittaa voidaan siirtää enemmän yhteiskunnan vastuulle esimerkkinä rikosoikeudellisten korvauksien maksaminen. (Laine 2007, 191.) Suomalainen kriminaalipolitiikka perustuu pohjoismaiseen hyvinvointimalliin, jonka periaatteiden mukaisesti väestön hyvinvoinnin, koulutuksen ja työllisyyden turvaaminen on turvallisen yhteiskunnan perusta. Tämän uskotaan vähentävän myös rikollisuutta. Valtioneuvoston ohjesäännön mukaan kriminaalipolitiikka, rikosentorjunta sekä rikosseuraamukset kuuluvat oikeusministeriön hallinnonalaan. (Hyvinvointivaltion kriminaalipolitiikka 2007, 4.)

Hyvinvointivaltion kriminaalipolitiikka, kriminaalipoliittinen toimintaohjelma vuosille 2007–2011 (2007, 4–5) erottelee käytännön kriminaalipolitiikan kolmeen osaluueeseen:

1) Laaja-alainen kriminaalipolitiikka ja rikosten torjunta

Laaja-alaisella kriminaalipolitiikalla tarkoitetaan kokonaisvaltaista yhteiskunnallista päätöksentekoa, jonka tavoitteena on ehkäistä ja vähentää rikollisuutta sekä lisätä tur-

vallisuutta. Tavoitteisiin pyritään laajalla ohjelmatyöskentelyllä, jossa keskeisintä on kehittää turvallisuus- ja rikosentorjuntayhteistyötä paikallisella tasolla.

2) Rikosvastuun toteuttaminen

Rikoslaki on yksi kriminaalipolitiikan keskeisistä välineistä. Rikoslainsäädännöllä määritellään ne teot, jotka katsotaan rikoksiksi tai rikosoikeudellisesti rangaistaviksi. Rikosoikeusjärjestelmä, etupäässä poliisi ja syyttäjät, vastaavat siitä, että rikoksiksi määritellyt teot tulevat rangaistuksi ja rikoksiin syyllistyneet joutuvat vastuuseen. Tavoitteena on rikosoikeusjärjestelmän monipuolistaminen siten, että järjestelmän resursseja käytetään rationaalisesti. Kustannuksiltaan kalleinta, vankeusrangaistusta, käytetään vain viimesijaisena keinona.

3) Rikosseuraamusten täytäntöönpano

Rangaistusten täytäntöönpanojärjestelmän tehtävänä on huolehtia yhteiskunnan turvallisuudesta sekä huolehtia täytäntöönpanon laillisuudesta ja turvallisuudesta. Turvallisen ja tehokkaan täytäntöönpanon lisäksi tavoitteena on vähentää uusintarikollisuutta ja pyrkiä mahdollisuuksien mukaan rikollisuutta ylläpitävän syrjäytymiskierteen katkaisemiseen.

Kriminaalipoliittista keskustelua on pitkään leimannut muutospaineet. Lappi-Seppälä (2007, 40; 2005, 14.) suhtautuu kuitenkin kriittisesti siihen, että suomalainen kriminaalipolitiikka muuttuisi sisällöltään yhtään viisaammaksi, mikäli se omaksuu ratkaisumalleja muista maista. Pohjoismainen yhteiskuntamalli on useilla elämänalueilla koettu itsessään arvokkaaksi ja vertailun kestäväksi. Pohjoismaat ovat kärjessä, oli mitattavana sitten elämisen laatu, koettu turvallisuus, tyytyväisyys elämään ja luottamus toisiin ihmisiin ja yhteiskunnan instituutioihin, kilpailukykyyn tai korruption vähyys. Lappi-Seppälä (2007, 41) toivookin, ettei pohjoismaista kriminaalipolitiikkaa ja sen keskeisiä sosiaalipoliittisia lähtökohtia, joihin kuuluvat muiden muassa rikollisuuden sosiaalisen kasvuperustan tunnistaminen yhdistyneenä hyvinvointipalvelujen ja sosiaalisen turva-verkkojen ylläpito ja vahvistaminen, lähdetäisi muuttamaan kevein perustein. On hyvä pitää kiinni pohjoismaisesta kriminaalipolitiikan perussanomasta: Hyvinvointiyhteiskunnan ylläpitäminen ja vahvistaminen on parasta kriminaalipolitiikkaa.

Kriminaalipolitiikassa ja oikeustieteissä perustellaan rangaistuksia niiden preventiivisillä vaikutuksilla. Vaikka rangaistuksien tarkoitus, tavoitteet ja oikeutus olisivatkin muissa tekijöissä kuin rikoksentekijän käyttäytymisen muokkaamisessa tai eristämässä, niin rangaistus vaikuttaa aina jollain tavoin rangaistavaan. Sama rangaistus vaikuttaa eri tavalla ja eri voimakkuudella eri rikoksentekijöiden elämään. Preventio voidaan jakaa yleis- ja erityisestävyyteen. Yleisestävyys korostaa rankaisemisen vaikutusta yleiseen lainkuuliaisuuteen. Mikäli rangaistusten käytöllä halutaan vaikuttaa kaikkiin yhteiskunnan jäseniin, on oikeusjärjestelmän, rangaistuskäytännön ja täytäntöönpanon oltava uskottava. Rangaistuksen tarkoitus on toimia riittävänä pelotteena potentiaalisille rikoksentekijöille. Rankaiseminen on siis tärkeää, jotta rangaistuksen uhka olisi uskottava. Erityisestävyyden mukaan ratkaisevaa puolestaan on, mikä merkitys rankaisemisella on tuomitun tulevaan käyttäytymiseen, jolloin rikoksentekijä tulisi saada ottamaan vastuuta omasta elämästään. (Rautiainen 2008, 17.)

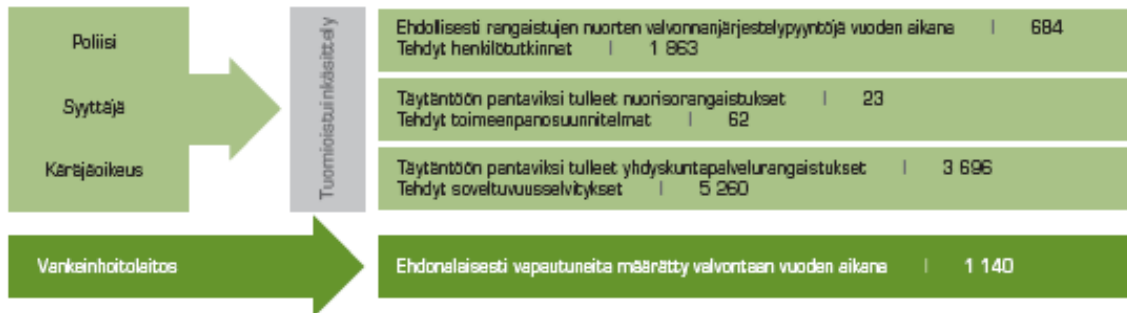
Garlandin (1985, 32–33) mukaan hyvinvointivaltiollisen rangaistusajattelun (penal welfare) lähtökohtana on tekijäkeskeisyys siten, että rangaistuksilla pyritään vaikuttamaan rikollisen käyttäytymisen taustalla oleviin yksilöllisiin ja sosiaalisiin tekijöihin. Taustalla on ajatus, että rikollisuudessa on kyse sosiaalisesta sairaudesta. Hyvinvointivaltiollisen rangaistusajattelun vastakohtana pidetään oikeusvaltioajattelua, jossa korostuu tekkokeskeisyys. Tämä tarkoittaa, että rangaistukset on suhteutettava rikoksiin oikeudenmukaisuuden ja yhdenvertaisuuden vaatimukset huomioiden. Näiden kahden rangaistusajattelun väliset näkemuserot ovat vaikuttaneet myös yhdyskuntaseuraamusjärjestelmän sisällölliseen kehittämiseen. (Rikosseuraamusalan käsikirjoja 1/2006, 35.)

2.3 Kriminaalihuoltolaitos osana kriminaalipoliittista toimintajärjestelmää

Kriminaalihuoltolaitoksen tehtävänä on yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpano. Vapaudessa suoritettavia yhdyskuntaseuraamuksia ovat ehdollisen vankeusrangaistuksen tuomitsemisen yhteydessä valvontaan määrättyjen nuorten valvonta, nuorisorangaistus, yhdyskuntapalvelu sekä vankilasta ehdonalaisesti vapautuneiden valvonta. Yhdyskuntaseuraamustyö on vapaudessa tapahtuvaa rangaistusten täytäntöönpanoa, jossa käytetään hyväksi uusintarikollisuutta vähentäviä työmenetelmiä, toimintaohjelmia sekä yhteistyöverkostoja. Yhdyskuntaseuraamustyöhön kuuluvat myös syyttäjän pyynnöstä tuomioistuimille tehtävät asiantuntijalausunnat, joita ovat henkilötutkinnat, soveltuvuus selvitykset sekä toimeenpanosuunnitelmat. Rangaistusten toimeenpanossa on Kriminaalihuoltolaitoksen virkamiesten lisäksi eri viranomaisia, yhteisöjä, työpaikkoja ja yksityishenkilöjä. (Rikosseuraamusalan vuosikertomus 2006, 18.)

Alla olevassa kaaviossa (KUVIO2) on kuvattu Kriminaalihuoltolaitoksen asiakasvirtaa prosessikaavion avulla vuodelta 2007. Tuolloin nuoria, alle 21-vuotiaana rikoksiin syyllistyneitä, tuomittiin ehdolliseen vankeuteen ja siihen liitettävään valvontaan 684. Henkilötutkintoja nuorista rikoksentekijöistä Kriminaalihuoltolaitos teki puolestaan 1863 kappaletta. Nuorisorangaistuksia tuli täytäntöön pantavaksi 23, kun siihen liittyviä toimeenpanosuunnitelmia kirjoitettiin 62. Yhdyskuntapalvelun soveltuvuus selvityksiä laadittiin vuonna 2007 5260 kappaletta ja yhdyskuntapalvelurangaistuksia Kriminaalihuoltolaitokselle tuli täytäntöön pantavaksi 3696 kappaletta. Ehdonalaisesti vapautuneita puolestaan määrättiin valvontaan vuonna 2007 1140 henkilöä.

Täytäntöön pantaviksi tulleet yhdyskuntaseuraamukset ja tehdyt asiantuntijalausunnot

Lähde: Rikosseuraamusalan vuosikertomus 2007 2008, 23

KUVIO2: Kriminaalihuoltolaitoksen asiakasvirta 2007

Vuoden 2007 tilastojen mukaan työajankäyttö yhdyskuntaseuraamuksissa jakautui siten, että ehdonalaisesti vapautuneiden valvontatyöhön, sisältäen yksityisvalvontatyön, kulu-
tettiin 21,9 prosenttia työajasta. Ehdollisesti vapautuneiden valvontatyöhön ja yksityis-
valvontatyöhön käytettiin puolestaan 13,5 prosenttia työajasta. Yhdyskuntapalveluran-
gaistuksen täytäntöönpanoon käytettiin 33,5 prosenttia ja yhdyskuntapalvelun palvelu-
paikkatyöhön 3,8 prosenttia eli yhteensä 37,3 prosenttia työajasta käytettiin yhdyskun-
tapalvelun toimeenpanotehtäviin ja niihin liitännäisiin tehtäviin. Lausuntotyön osuus
työajankäytössä jakautui vuonna 2007 siten, että soveltuvuusselvitysten laatimiseen
käytettiin 15,9 prosenttia ja henkilötutkintojen laatimiseen 4,9 prosenttia työajasta.
(Karsikas, Lavikkala, Makkonen, Räisänen, Tyni & Vogt-Airaksinen 2008, 64.)

Kriminaalihuoltolaitoksen tavoitteena on rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttaminen.
Tavoitteena on vaikuttaa asiakkaan kriminogeenisiin tekijöihin. Kriminogeenisillä teki-
jöillä tarkoitetaan rikollista käyttäytymistä aiheuttavia tai sitä ylläpitäviä tekijöitä. Kri-
minogeeniset tekijät jaetaan staattisiin ja dynaamisiin. Staattisiin tekijöihin kuuluvat
muiden muassa ikä, sukupuoli sekä historia, eli niihin emme pysty vaikuttamaan. Mer-
kittävimpiä kriminogeenisiä tekijöitä ovat rikosmyönteiset asenteet ja arvot, rikosmyön-
teinen lähipiiri, persoonallisuuden piirteet (impulsiivisuus, aggressiivinen energisuus)
sekä erilaiset riippuvuudet. Riippuvuuksista selkeimmin näyttäytyy päihderiippuvuus ja
peliriippuvuus. Kriminogeenisten tekijöiden arviointi on tärkeää mahdollisten kuntout-
tavien toimenpiteiden suunnittelun kannalta. (Motiuk 2003, 37–41.)

Yhdyskuntaseuraamusten tavoitemäärittelyssä painottuu nimenomaan uusintarikollisuuden vaikuttaminen. Niiden voidaan toivoa vaikuttavan erityisestävältä kannalta yksilön arvoihin, asenteisiin ja siten rikosten uusimiseen, vahvistavan tuomitun sosiaalista toimintakykyä ja kiinnittymistä normaaliin elämään sekä estävän uusimista myös seuraamuksiin liittyvien kontrollielementtien avulla. Toisaalta rangaistusjärjestelmään liittyy myös yleisestävyyden tavoitteita sekä sovitusajattelua. Voimme kysyä missä määrin yhdyskuntaseuraamukset vaikuttavat muidenkin kuin rangaistukseen tuomittujen käyttäytymiseen ja lisäävät seuraamusjärjestelmän uskottavuutta ja luottamusta oikeusjärjestykseen. Yleisestävyyden on katsottu edellyttävän seuraamuksilta myös määrättyä ”uskottavuutta”. Tässä mielessä yhdyskuntaseuraamusten arvo yleisön silmissä on luultavasti suurempi kuin helposti otaksutaan. Seuraamukset, joissa on ”korjaavia elementtejä” ovat saaneet yleisöltä vankan kannatuksen, kun on tiedusteltu suhtautumista eri seuraamuksiin. Suuri osa väestöstä uskoo muutoksen mahdollisuuteen, joka on yhteydessä yhdyskuntaseuraamusten suosioon. Ihmisillä on halua luopua kovista rangaistusvaatimuksista, mikäli rikoksentekijällä itsellään on halua muuttaa käyttäytymistään. Ihmiset ovat halukkaita tarjoamaan rikoksentekijälle toisen mahdollisuuden, mikäli heillä on motivaatiota muutokseen. Tämä saattaa olla keskeinen tekijä yhdyskuntaseuraamusten laventamisen näkökulmasta. Paljon toki on kiinni siitä, millainen kuva yhdyskuntaseuraamuksista välittyy suurelle yleisölle ja millä tavalla yhdyskuntaseuraamustyö tekee itseään tunnetuksi paikallisella ja valtakunnallisella tasolla. (Lappi-Seppälä 2005, 10–12.)

Voidaan olettaa, että yhdyskuntaseuraamukset tulevat olemaan entistä enemmän julki-
suudessa ja kriminaalipoliittisessa keskustelussa tulevaisuudessa. Yhdyskuntaseuraamusten yhteiskunnassa saama tila ja hyväksyntä vaatii kuitenkin tiettyä vaikuttavuuden tasoa, joten vaikuttavuuden lisäksi on kyettävä osoittamaan yhdyskuntaseuraamusten kokonaisedullisuus yhteiskunnassa. (Rikosseuraamusalan käsikirjoja 1/2006, 39–40.)

2.4 Rikosseuraamusalan nykytrendit - mihin olemme menossa?

Vaihtoehtojen löytäminen ehdottomille vankeusrangaistuksille on yksi keskeinen tavoite pohjoismaisessa kriminaalipolitiikassa. Pyrkimyksenä on kehittää mielekkäitä vapaudessa suoritettavia seuraamuksia, joilta puuttuisivat laitosrangaistuksiin usein liittyvät haittavaikutukset. Taustalla on tieto, että yhteiskunnasta eristyksessä suoritettu rangaistus heikentää tuomitun mahdollisuuksia irtautua rikollisesta elämäntavasta. (Herlin, Lohi & Mohell 2007, 39.) Rikosoikeusjärjestelmän kehittämisen yhtenä keskeisenä tavoitteena voidaan pitää vankeusrangaistuksen käytön vähentämispyrkimyksiä. Vankeuden käyttöä ei voida perustella rikosentekijän sosiaalistamistavoitteella. Päinvastoin vankila yleensä heikentää tuomitun selviytymismahdollisuuksia vastaisuudessa. Vankeusrangaistuksen käyttöä voidaan pitää oikeutettuna vain siinä määrin kuin se on välttämätöntä. Vankeusrangaistuksen vähentämiseen liittyy keskustelu vankeusrangaistuksen vaihtoehtoista. (Koskinen 2008, 84.)

Tulevaisuudessa kriminaalipoliittisen järjestelmän ylläpitämiseen on käytössä vähemmän resursseja kuin nykyään. Toiminnan tuleekin olla jatkossa innovatiivisempaa ja joustavampaa. Tuottavuuden kehittämisessä tärkeimpiä aspekteja ovat vähemmän tärkeiden tehtävien karsiminen sekä hallinnonalan viranomaismenettelyjen keventäminen ja virtaviivaistaminen. Tämä tapahtuu karsimalla tarpeettomia työvaiheita, kehittämällä sähköisiä palveluja ja hyödyntämällä tietotekniikkaa. Valtionhallinnon tuottavuusohjelman mukaisesti kriminaalipoliittisen järjestelmän henkilöstöresursseja vähennetään ja toimintoja kohdennetaan uudelleen seuraavien vuosien kuluessa. Tuottavuusohjelmassa keskeistä on hallinnonalan henkilöstövoimavarojen ja kustannuskehityksen hallitseminen. Hallituksen vuonna 2006 hyväksymä kehyspäättös edellyttää oikeusministeriön koko hallinnonalan henkilöstön vähentämistä 720:lla vuoteen 2011 mennessä. Rangaistusten toimeenpanoon vähennyksiä on alustavasti kohdennettu 308 henkilötyövuotta. (Hyvinvointivaltion kriminaalipolitiikka 2007, 16–18.)

Rikosseuraamusalalla on edessä muutoksen vuosia. Valtion tuottavuusohjelmaan liittyy tarve henkilöstön vähentämisestä ja työn tuottavuuden lisäämisestä. Tarvitaan perusteellisia toimintatapojen uudelleentarkastelua ja rakenteellisia muutoksia. Nykyinen vanki-

lalaitosrakenne ei ole riittävän monipuolinen toteuttamaan vaiheittain avoimempiin olosuhteisiin siirtymistä ja vapautteen valmentamista. Yksi oleellinen linjausten taustatekijä on arvio vankimäärän kehityksessä tulevina vuosina. Väestörakenteen ja rikollisuustilanteen kehityksen, vankeuslain, sakon muuntorangaistusta koskevien lainmuutosten sekä valmisteilla olevien seuraamusjärjestelmän kehittämistoimenpiteiden perusteella on ilmeistä, että vankilassa rangaistustaan suorittavien määrä laskee. (Vesterbacka 2008, 3.) Suurimmat kustannussäästötoiveet kohdistuvatkin vankiluvun alentumisen mahdollistamaan laitoserakenteen uudelleenarviointiin. Henkilötyövuosissa säästäminen edellyttää osaltaan vankiluvun vähentämistyön jatkamista siirtämällä painopistettä laitosseuraamuksista yhä enemmän yhdyskuntaseuraamuksiin (sisältäen valvontarangaistuksen käyttöönoton), suljetuista laitoksista avolaitosten suuntaan sekä koevapauden käytön lisäämistä. (Riseala 2010 – uuden organisaation aluejakovaihtoehdot 2008, 6.)

Vuonna 2009 rikosseuraamusalan uudistushankkeessa saavutettiin yksi etappi, kun Rikosseuraamusvirasto muuttui matriisiorganisaatioksi. Uudistuksen myötä yksiköiden päälliköiden lisäksi tulosohtaukseen tuli mukaan uusia toimijoita, prosessinomistajia. Näistä yksi vastaa strategiasta, toinen tulosohtauksesta ja kolmas palvelukyvyyn ja vaikuttavuuden arvioinnista. Toinen muutos vuoden 2009 alusta oli vankeinhoidon ja kriminaalihuollon tulosohtaukseen yhdistyminen yhdeksi yksiköksi. (Vesander 2008, 18.) Hallintolaki eli laki Rikosseuraamuslaitoksesta on tällä hetkellä eduskunnassa, tarkemmin lakivaliokunnan käsittelyssä. Lain on määrä korvata nykyinen rangaistusten täytäntöönpanon hallinnosta annettu laki, mutta ei vuonna 2006 voimaan tullutta vankeuslakia. Hallintolakimuutoksen myötä Vankeinhoitolaitos ja Kriminaalihuoltolaitos lakkautetaan 31.12.2009 ja sen tilalle tulee Rikosseuraamuslaitos. Muutoksen myötä työ jakautuu kolmeen maantieteelliseen rikosseuraamusalueeseen ja neljääntoista rikosseuraamuskeskukseen, joissa on rangaistusten täytäntöönpanosta ja tutkintavankeuden toimeenpanosta vastaavia yksiköitä eli vankiloita, vapauttamisyksiköitä sekä yhdyskuntaseuraamustoimistoja. (Solla 2009, 3–4.)

Tulevaisuudessa kalliin vankilassa suoritettavan vankeusrangaistuksen vaihtoehdoksi on tarpeen jatkaa yhdyskuntaseuraamusten kehittämistä. Seuraamusjärjestelmää pyritäänkin kehittämään monipuolisemmaksi ja samalla aikaisempaa sosiaalisesti tasa-

arvoisemmaksi huomioonottaen yhteiskunnan turvallisuus. Tarkoituksena on yhdyskuntaseuraamusten käyttöalan laajennus siten, että päihdehuoltoon osallistumista voidaan nykyistä laajemmin käyttää osana rangaistuksen suorittamista. Valmisteilla olevat ehdotukset lisännevät seuraamuksiin tuomittujen sosiaalista tasa-arvoa ja selviytymisedellytyksiä samalla kun vankiluku alenee. Yhdyskuntaseuraamusten kokonaisarviointia uudistuksia silmällä pitäen ei ole tehty, sillä seuraamusten säädöspohja on hyvin hajanainen. Yksittäisten yhdyskuntaseuraamusten käyttöalaa olisi mahdollista kehittää ja laajentaakin, mutta se edellyttää kokonaisuarkintaa. (Hyvinvointivaltion Kriminaalipoliitikka 2007, 28, 35.)

Rikosseuraamusviraston toukokuussa 2009 julkaiseman tiedotteen mukaan rikosseuraamusalan yleisten tavoitteiden mukaisesti seuraamusten painopistettä pyritään siirtämään yhdyskuntaseuraamuksiin ja hallittuun vapauttamiseen, joka tarkoittaa käytännössä avolaitosten ja valvotun koevapauden käytön lisääntymistä. (Valvottu koevapaus lisääntyi – kokonaisvankiluku oli 3589). Linderborgin (2005, 15) mukaan yleinen suuntaus on kehittää yhdyskuntaseuraamuksia yhä uskottavampina rangaistuksen ja kontrollin välineenä, joilla suojataan yleisöä rikosentekijän muodostamalta uhalta. Uuden teknologian voidaan olettaa antavan tähän yhä paremmat edellytykset. Uudet valvontamenetelmät mahdollistavat tulevaisuudessa vielä tehokkaammat ja monipuolisemmat valvonnan muodot ja samalla yhdyskuntaseuraamusjärjestelmän tehokkaamman hyödyntämisen kontrollin välineenä.

Yksi suunniteltu muutos koskee yhdyskuntapalvelu lakia. Yhdyskuntapalvelulakia on ehdotettu muutettavaksi vuoden 2010 alusta muun muassa siten, että muun kuin työn osuus yhdyskuntapalvelusta voisi olla nykyisen enintään kymmenen tunnin sijasta enintään kolmekymmentä tuntia. Näin ollen tämän osuuden sisältönä voisivat olla nykyistä laajemmin uusintarikollisuuden ehkäisemiseksi ja päihdeongelman poistamiseksi kehitetyt toimintaohjelmat ja muu suorittamista tukeva toiminta. (Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yhdyskuntapalvelusta annetun lain muuttamiseksi 2009, 1.) Tiedustelin Rikosseuraamusviraston erityissuunnittelija Raino Lavikkalalta (henkilökohtainen tiedonanto 16.4.2009) sähköpostitse, että miten hän näkee ohjelmatoimintaan käytettävien tuntien lisääntymisen ja valvontarangaistuksen käyttöönoton vaikuttavan yhdyskunta-

palveluun palvelupaikkojen näkökulmasta. Lavikkalan kirjoittaman sähköpostiviestin mukaan on ilmeistä, että jotkut nykyiset yhdyskuntapalvelutapauksista valikoituvat tulevaisuudessa valvontarangaistukseen, joka vähentänee ongelmallisten suorittajien määrää nykyisestä. Tämän voidaan katsoa olevan positiivinen asia palvelupaikkojen näkökulmasta. Lavikkalan näkemyksen mukaan valvontarangaistus ei kuitenkaan olennaisesti vähennä yhdyskuntapalvelun toimeenpanoja ja palvelupaikkojen tarvetta. Lavikkala ei usko ohjelmatoimintaan käytettävien palvelutuntien osuuden kasvavan niin nopeasti ja niin paljon, että se vaikuttaisi yksittäisten palvelupaikkojen käyttöön huomattavasti.

Rikosseuraamusala niin organisaatiotasolla kuin käytännön töiden järjestämisenkin osalta on muutoksessa. Tähän opinnäytteeseen on mahdotonta sisällyttää kaikkia suunniteltuja muutoksia, koska tilanne on niin eläväinen ja toisaalta esimerkiksi töiden järjestämisen osalta ei voida vielä sanoa, millainen työjärjestys tulee jatkossa olemaan. Vaikuttaa kuitenkin, että muutosvauhti on nopea. Organisaation kehittämisen, valtion tuottavuusohjelman, seuraamuksia koskevien lakimuutoksien ja rangaistusten sisällöllisen kehittämisen rinnalla on tärkeää huolehtia myös toimivista käytännöistä ja sidosryhmäyhteistyöstä. Yhdyskuntapalvelurangaistuksen toimivuus ja sujuvuus vaativat hyvän ja kattavan palvelupaikkaverkoston. Näin ollen palvelupaikkatyön kehittämistarpeet ja toisaalta käytännössä hyväksi todetut toimintatavat eivät saa jäädä massiivisten organisaatiomuutosten jalkoihin. Suurien kehittämishankkeiden lisäksi on huolehdittava palvelupaikkatyöstä ja palvelupaikkaverkoston toimivuudesta, joka on yhdyskuntapalvelurangaistuksen kannalta ensiarvoisen tärkeää.

3 YHDYSKUNTAPALVELU

3.1 Yhdyskuntapalvelun tuomitsemisen reunaehdot ja täytäntöönpano

Yhdyskuntapalvelurangaistusta koskeva kokeilu aloitettiin Suomessa vuonna 1991, aluksi osassa maata ja myöhemmin valtakunnallisesti. Yhdyskuntapalvelusta tuli vakiinainen rangaistus vuonna 1997. Yhdyskuntapalvelu on vapautta rajoittava rangaistus. Tuomittu joutuu rajoittamaan omaa vapaa-aikaansa ja tekemään palkatonta työtä valvonnan alaisena tuomioistuimen määräämän tuntimäärän hänelle osoitetussa palvelupaikassa. (Lappi-Seppälä 2000, 193.) Rangaistus voidaan tuomita tietyin edellytyksin enintään kahdeksan kuukauden ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta. Vankeusrangaistuksen pituudesta riippuen palvelun pituudeksi tulee 20–200 tuntia. Yhdyskuntapalvelua voidaan määrätä myös yli vuoden mittaisen ehdollisen vankeusrangaistuksen lisärangaistuksena, jolloin palvelun pituus on 20–90 tuntia. (Lappi-Seppälä 2006, 115–116.) Yhdyskuntapalvelun toivotaan vankilaan paremmin helpottavan tuomitun kiinnittymistä yhteiskuntaan tai ainakin ehkäisevän sitoutumista rikolliseen alakulttuuriin (Lappi-Seppälä 2000, 194). Yhdyskuntapalvelun käyttöaste on vakiintunut noin 35 prosenttiin vuoden 2000 jälkeen. Tällä tarkoitetaan yhdyskuntapalvelurangaistusten osuutta kaikista tuomioista, joissa rangaistus oli alle kahdeksan kuukautta ehdotonta vankeutta. (Keinänen 2007, 8–9.)

Yhdyskuntapalvelun soveltamisessa ja käytössä erottuu kolme vaihetta: soveltavuuden selvittäminen, tuomitseminen ja rangaistuksen täytäntöönpano (Lappi-Seppälä 2000, 194). Tämän lisäksi käsittelen alla myös toimeenpanoon liittyviä rikkomuksia.

Soveltavuusselvitys

Syyttäjä on lain mukaan velvollinen pyytämään Kriminaalihuoltolaitokselta soveltavuusselvityksen päätettyään nostaa syytteen sellaisesta rikoksesta, josta voidaan tuomita yhdyskuntapalvelua. Syyttäjän tulee pyytää soveltavuusselvitystä, jollei odotettavissa oleva rangaistuksen laji ja pituus sekä muut seikat huomioon ottaen ole ilmeistä, ettei

yhdyskuntapalvelua tuomita. (Asetus yhdyskuntapalvelusta 28.12.1990/1259.)

Yhdyskuntapalveluun tuomitsemisen edellytyksenä on, että rikoksenteijä suostuu palveluun ja hänen oletetaan suoriutuvan siitä. Kriminaalihuoltolaitos laatii syyttäjän pyynnöstä soveltuvuusselvityksen, jossa arvioidaan syytetyn mahdollisuuksia suoriutua palvelusta. Selvityksessä kartoitetaan syytetyn elämäntilanne ja edellytyksen suoriutua yhdyskuntapalvelusta. Kielteisten lausuntojen perusteena on yleisimmin syytetyn hallitsematon päihteidenkäyttö. Soveltuvuusselvityksellä pyritään varmistamaan, ettei yhdyskuntapalveluun tuomita sellaisia henkilöiltä, joilla ei ole mahdollisuuksia suoriutua siitä. Näin selvitysvaihe rajaa kaikkein huonoimmassa asemassa olevat rangaistuksen ulkopuolelle. Vaikeasti päihdeongelmaisen, asunnottoman, vaikeasti psyykkisesti tai fyysisesti sairaan ei pääsääntöisesti arvioida suoriutuvan palvelutehtävistä. (Rissanen, Heikkilä, Jaakkoja, Järvelä, Kukkonen, Kytöharju, Lehmijoki, Peltola, Pohjanvirta, Syrjänen, Tammi, Vanhala, Virkkunen, Mäki & Rautniemi 2001, 56–57.) Yhdyskuntapalveluun tuomitsemisen edellytyksenä on, että rikoksenteijän arvioidaan suoriutuvan palvelusta. Soveltuvuuden tutkiminen on välttämätöntä, koska ei ole tarkoituksenmukaista tuomita seuraamusta sellaiselle, jonka riski epäonnistua palvelun suorittamisessa on ilmeinen. (Anttila & Kantola 1989, 13.) Palvelupaikkojen kannalta ei ole pidetty järkevänä lähettää niihin tuomittuja, joiden voidaan etukäteen melkoisella todennäköisyydessä ennustaa epäonnistuvan suorittamisessa. Rajaukset ovat käytännöllisiä Kriminaalihuoltolaitoksen palvelupaikkajärjestelmän ja resurssiratkaisujen osalta. (Rautiainen 2008, 51.)

Soveltuvuusselvityksessä arvioidaan syytetyn mahdollisuuksia selviytyä yhdyskuntapalvelusta, jonka vuoksi hänet kutsutaan haastatteluun. Lisäksi hankitaan selvityksen kannalta oleellista tietoa eri viranomaisilta. Soveltuvuusselvityksessä kartoitetaan syytetyn elämäntilanne sekä motivaatio yhdyskuntapalvelun suorittamiseen. (Lappi-Seppälä 2006, 117.) Asiantuntijalausunto pohjautuu asiakkaan tilanteen arviointiin. Arvioinnissa lähdetään liikkeelle uusintarikollisuuden riskin ja sen vähentämiseen liittyvien muutostekijöiden arvioinnista. Erityinen huomio lausuntovaiheessa kohdistuu päihteidenkäytön arviointiin. (Rautiainen 2008, 32.) Mikäli Kriminaalihuoltolaitos katsoo lausunnossaan tekijän soveltuvan yhdyskuntapalveluun, on asia tältä osin usein saanut ratkaisunsa.

Korkeimman oikeuden linjan mukaan tuomioistuimella ei normaalitapauksessa ole ai-
hetta poiketa annetusta lausunnosta. Mahdollisia poikkeamissyitä voisivat olla esimer-
kiksi arvioinnin jälkeen tapahtuneet olennaiset muutokset syytetyn elämäntilanteessa.
(Lappi-Seppälä 2006, 117.)

Yhdyskuntapalveluun tuomitseminen

Yhdyskuntapalveluun voidaan tuomita:

- jos rikoksesta tuomitaan enintään 8 kuukauden ehdoton vankeusrangaistus
- yli vuoden pituisen ehdollisen tuomion lisärangaistuksena
- syytetty suostuu yhdyskuntapalveluun
- syytetyn oletetaan suoriutuvan palvelusta (soveltuvuus) ja
- aiemmat yhdyskuntapalvelurangaistukset tai ehdottomat vankeusrangaistukset tai muut painavat syyt eivät ole esteenä yhdyskuntapalveluun tuomitsemiselle.
(Lappi-Seppälä 2006, 116.)

Päätöksen tekee tuomioistuin saatuaan ennen päätöksentekoa Kriminaalihuoltolaitoksen laatiman soveltuvuusselvityksen (ks. yllä). Soveltuvuus yksin ei ratkaise rangaistuksen käyttöä. Harkittavaksi tulevat vielä laissa mainitut lisäkritterit, ehdottomat vankeusrangaistukset tai aikaisemmat yhdyskuntapalvelurangaistukset tai muut painavat syyt, joista uusimisriski on merkittävin. Vankeusrangaistukset voivat olla esteenä yhdyskuntapalveluun tuomitsemiselle, koska vankeusrangaistuksen ja yhdyskuntapalvelun yhtä aikainen suorittaminen ei ole mahdollista eli aiemmin tuomitun ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpano voi olla yhdyskuntapalveluun tuomitsemisen este.

Aikaisempien tuomioiden estevaikutus liittyy toki myös uusimisvaikutukseen, koska yhdyskuntapalvelua ei ole tarkoitus tuomita rikoksiaan toistuvasti uusivalle henkilölle. Toisaalta yksin aikaisemmat ehdottomat vankeusrangaistukset eivät välttämättä ole este yhdyskuntapalveluun tuomitsemiselle. Tällöin täytyy yleensä kuitenkin olla näyttöä elämäntilanteen muutoksesta esimerkiksi yrityksestä irtaantua aiemmasta päihdekäyt-
täytymisestä. Toinen mahdollinen este yhdyskuntapalvelun tuomitsemiselle ovat aiemmin tuomitut yhdyskuntapalvelurangaistukset. Toisin sanoen yhdyskuntapalvelua ei voida tuomita loputtomiin, vaan jossain vaiheessa tulee siirtyä rangaistusasteikossa seu-

raavalle portaalle. (Lappi-Seppälä 2006, 116–118.)

Vankeusrangaistusta yhdyskuntapalveluksi muunnettaessa yksi päivä vankeutta vastaa pääsääntöisesti yhtä työtuntia. Käytännössä muuntosuhde ei ole yhdyskuntapalvelua suorittavalle niin edullinen, sillä yhdyskuntapalvelussa ei ole lyhennyksiä, toisin kuin vanki vapautuu vankilasta yleensä ehdonalaisesti suoritettuaan rangaistuksestaan puolet tai kaksi kolmannesta. Huomioitavaa myös on, että yhdyskuntapalvelu ajoittuu tuomion nimellispituuden ajalle. (Lappi-Seppälä 2006, 118–119.)

Yhdyskuntapalvelun toimeenpano

Yhdyskuntapalvelu käsittää tietyn tuntimäärän valvonnan alaisena tehtävää palkatonta työtä. Palvelua suoritetaan yleensä 3–4 tuntia kerrallaan, kahtena päivänä viikossa. (Lappi-Seppälä 2006, 119.) Yhdyskuntapalvelupaikan järjestäjänä voi olla julkisyhteisö tai julkisoikeudellinen yhdistys taikka muu voittoa tavoittelematon yhteisö tai säätiö. Palvelupaikan järjestäjänä voi lisäksi olla sellainen yhteisö tai säätiö, joka julkisen valvonnan alaisena tuottaa palveluja julkisyhteisölle, vaikka yhteisö tai säätiö tavoittelisi voittoa. Kriminaalihuoltolaitoksen on tehtävä palvelupaikan järjestäjän kanssa yhdyskuntapalvelun toteuttamisesta sopimus, jossa määritellään osapuolten oikeudet ja velvollisuudet sekä palvelupaikan yhdyshenkilö. Kriminaalihuoltolaitoksen on valvottava yhdyskuntapalvelun suorittamista käymällä palvelupaikalla ja pitämällä yhteyttä sekä palvelupaikan järjestäjään että palvelun suorittajaan. (Asetus yhdyskuntapalvelusta 1 §, 5 § ja 6 §.) Enintään 10 tuntia yhdyskuntapalvelusta voidaan suorittaa osallistumalla uusintarikollisuuden vähentämistä tukeviin toimintaohjelmiin tai käyttämällä päihdeongelmien vähentämiseen tarkoitettuja palveluja Kriminaalihuoltolaitoksen hyväksymällä tavalla. (YpL 1 § 31.1.2003.) Päihdetyöhön liittyvät jaksot järjestetään usein yhteistyössä A-klinikoiden kanssa. Tätä mahdollisuutta käytetään noin 10 prosentissa tapauksista. Toistuvasti rattijuopumuksiin ja törkeisiin rattijuopumuksiin syyllistyneille on suunniteltu liikenneturvajakson, joka toteutetaan yhteistyössä Liikenneturvan kanssa. (Lappi-Seppälä 2006, 119.)

Muun kuin työn osuus yhdyskuntapalvelussa kasvaa mahdollisesti vuoden 2010 alusta lähtien kymmenestä tunnista 30 tuntiin. Tällöin muun toiminnan kuin työn osuus olisi

sisällöltään Kriminaalihoitolaitoksen järjestämää tai hyväksymää toimintaa, jonka tarkoituksena on vähentää uusintarikollisuuden riskiä tai päihdeongelmia sekä lisätä tuomitun edellytyksiä suorittaa yhdyskuntapalvelurangaistus. (Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yhdyskuntapalvelusta annetun lain muuttamiseksi 2009, 1 ja 10.) Mikäli valmisteilla oleva lakiesitys toteutuu, tuomittu voi lyhyissä rangaistuksissa korvata jopa puolet rangaistuksesta päihde- tai muilla kuntoutusohjelmilla. Päihdeongelmista kärsiville kyse voi olla ensimmäisestä hoitokontaktista, toteaa Rikosseuraamusviraston erikoissuunnittelija Raino Lavikkala, Turun Sanomien verkkolehdessä. (Massinen 2009.)

Yhdyskuntapalvelun täytäntöönpano on aloitettava viipymättä ja palvelu on pääsääntöisesti suoritettava loppuun vuoden kuluessa siitä, kun se on tullut täytäntöönpanokelpoiseksi. (YpL 5§ / 31.1.2003.) Yhdyskuntapalvelun suorittamista varten Kriminaalihoitolaitos vahvistaa palvelusuunnitelman, joka sisältää yhdyskuntapalvelun palvelutehtävät ja palvelun päättymispäivän. Palvelusuunnitelmaan kirjataan myös palvelutehtävien ja palvelupaikan olojen edellyttämät yhdyskuntapalvelun suorittamista koskevat tarpeelliset ehdot. Kriminaalihoitolaitos laatii erikseen palvelun tarkan aikataulun. (YpL 6§ 31.1.2003.) Yhdyskuntapalveluun tuomittu on velvollinen osallistumaan palvelusuunnitelman laatimiseen ja palvelun täytäntöönpanon vaatimiin tilaisuuksiin. Yhdyskuntapalveluun tuomitun on noudatettava hänelle vahvistettua palvelusuunnitelmaa ja palvelun aikataulua sekä tunnollisesti suoritettava hänelle annetut tehtävät. Palvelupaikalla tai palvelun vaatimissa tilaisuuksissa ei saa käyttää alkoholia tai muuta päihdyttävää ainetta tai olla päihdyttävän aineen vaikutuksen alaisena. (YpL 7§ / 31.1.2003.)

Yhdyskuntapalvelun työtehtäviksi pyritään löytämään yleishyödyllisiä töitä, jotka jäisivät muuten kokonaan tekemättä tai jotka tehtäisiin vapaaehtoisena palkattomana työnä. Tyypillisiä tehtäviä ovat olleet avustavat työt erilaisten laitoksien keittiöissä tai huoltotoissa, pienehköt remontit, korjaustyöt sekä varastotyöt. Myös kunnissa ja seurakunnissa on paljon palvelupaikkoja. Seurakunnissa tehtävät liittyvät yleensä hautausmaiden hoitotoimiin. (Lappi-Seppälä 2006, 119.) Yhdyskuntapalvelun palvelupaikat ovat tavallisia työpaikkoja, joilta ei voida edellyttää ylimääräistä työvoimaresurssien suuntaamista palveluun tulevien tuomittujen tukemiseen tai valvomiseen taikka sitoutumista toimintaan vakavasti päihde- tai mielenterveysongelmaisten tuomittujen kanssa. Palvelupaikan

tulee myös voida luottaa siihen, ettei sen toiminta vaarannu yhdyskuntapalvelun suorittajan toimien tai laiminlyöntien vuoksi. (Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yhdyskuntapalvelusta annetun lain muuttamisesta, Asiakirja HE 248/2002 vp.)

Ehtojen rikkominen

Epäiltyä rikkomusta selvittäessä on tasapuolisesti kartoitettava tuomitun puolesta ja häntä vastaan puhuvat tosiseikat. Rikkomuksesta aiheutuvaa seuraamusta määrättäessä lähtökohtana tulee olla teon laatu ja vakavuus. Teon ilmeinen tahallisuus, sen nopea uusiminen sekä jo annetut seuraamukset tulee huomioida. Rikkomusta selvittäessä huomion tulee kohdistua itse tuomitun tekoon, mutta myös siihen millaisessa tilanteessa/olosuhteessa rikkomus on tehty. Selvityksen yhteydessä yhdyskuntapalvelun suorittajalle on varattava aika tulla kuulluksi. Myös palvelupaikan yhdyshenkilö on kuultava, mikäli se on tarpeen rikkomuksen selvittämiseksi. (Yhdyskuntapalvelun täytäntöönpano-käsikirja 2008, 26–27.)

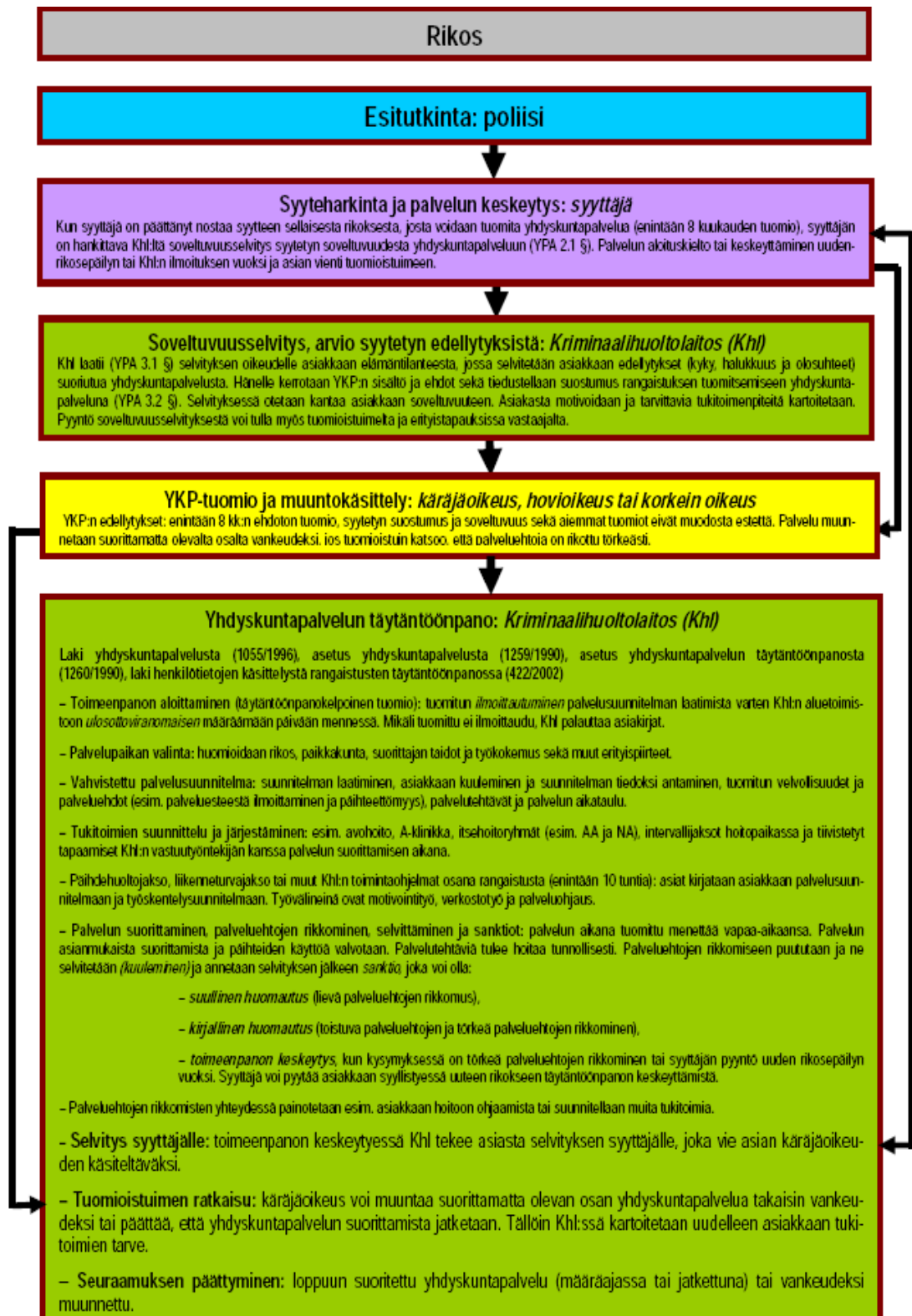
Ehtojen ja palvelusuunnitelman rikkomisen seuraamuksen on laissa porrastettu rikkomuksen laadun mukaisesti (Lappi-Seppälä 2006, 120). Kriminaalihuoltolaitoksen on annettava suullinen tai kirjallinen huomautus tuomitulle, joka menettelee vastoin palvelusuunnitelmaa tai muita ehtoja. (Lappi-Seppälä 2006, 120.) Toistuvista vähäisistä rikkomuksista tulee tuomitulle antaa yleensä suullinen huomautus. Suullisia huomautuksia voidaan perustelluista syistä antaa useampia. Kirjallinen huomautus tulee kyseeseen lähinnä palvelusta poisjäännistä, palvelupaikalta poistumisesta kesken palvelun ja häiriötä aiheuttamattomasta juopuneisuudesta palvelupaikalla. Toisen kirjallisen huomautuksen antaminen tulee olla poikkeuksellista. (Yhdyskuntapalvelun täytäntöönpano-käsikirja 2008, 28.)

Törkeämmistä rikkomuksista Kriminaalihuoltolaitoksen on tehtävä ilmoitus syyttäjälle. Tämä koskee muun muassa tapauksia, joissa tuomittu jättää yhdyskuntapalvelun suorittamisen kesken tai törkeästi rikkoo yhdyskuntapalvelun ehtoja. (Lappi-Seppälä 2006, 120.) Yksittäisen teon luokittelamiseen törkeäksi tulee olla painavat perustelut. Sellaisia voivat olla tilanteet, joissa tuomittu uhkailemalla tai nimittelemällä käyttäytyy kohtuuttomasta palvelupaikan henkilöstöä kohtaan. (Yhdyskuntapalvelun täytäntöönpano-

käsikirja 2008, 29.) Yhdyskuntapalvelun täytäntöönpano tulee tällöin keskeyttää, eikä palvelun suorittaja ole oikeutettu jatkamaan rangaistuksen suorittamista yhdyskuntapalveluna sen jälkeen, kun Kriminaalihoitolaitos on ilmoittanut asian syyttäjälle. Mikäli syyttäjä katsoo Kriminaalihoitolaitoksen ilmoituksen perusteella, että yhdyskuntapalvelu olisi muunnettava vankeudeksi, hänen on esitettävä asiaa koskeva vaatimus tuomioistuimelle.(Lappi-Seppälä 2006, 120–121.)

Mikäli tuomioistuin katsoo, että yhdyskuntapalvelun ehtoja on törkeästi rikottu, yhdyskuntapalvelun suorittamatta oleva osa muunnetaan ehdottomaksi vankeusrangaistukseksi noudattaen alkuperäistä rangaistusten muuntosuhdetta. Vankeuden vähimmäisaika on kuitenkin neljä päivää. Jo suoritettut tunnit hyväksi luetaan täysimääräisesti tuomitun eduksi.(Lappi-Seppälä 2006, 121.)

Yhdyskuntapalvelun prosessikaavio (KUVIO 3) kuvaa karkealla tasolla, kuinka yhdyskuntapalvelun toimeenpano etenee rikoksen syyllistymisestä tuomion päättymiseen saakka. Olennaisin osuus tämän tutkimuksen kannalta on yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanoprosessin eteneminen, jota on kuvattu alimmassa lokerikossa.

Lähde: Rautiainen 2008, 107

KUVIO3: Yhdyskuntapalvelun prosessikaavio

Yhdyskuntapalvelu toimeenpanoprosessi alkaa, kun tuomittu ilmoittautuu Kriminaali- huoltolaitokselle alitäytäntöönpanijan (ulosottoviranomainen) kehotuksesta. Tämän jäl- keen tuomitulle etsitään palvelupaikka huomioiden hänen rikoksensa, asuinpaikkansa ja muut palvelupaikan valintaan vaikuttavat seikat kuten terveydentilanne ja työkokemus. Palvelusuunnitelman laatimista varten tulee kuulla asiakasta ja usein tässä tilanteessa suoritetaan tutustumiskäynti palvelupaikalle, jotta tuleva suorittaja ja palvelupaikan yh- dyshenkilö voivat tavata toisensa. Tämän tutustumiskäynnin yhteydessä kerrataan kaik- kien osapuolten läsnä ollessa palveluun liittyvät säännöt ja velvollisuudet sekä sovitaan palvelutehtävät ja palvelun aikataulu. Palvelusuunnitelmaan laadittaessa on hyvä harkita tukitoimenpiteiden mahdollisuutta tai palveluun sisällytettävien toimintaohjelmien osuutta. Näiden toimenpiteiden jälkeen palvelun suorittaminen alkaa aikataulun mukai- sesti. Esimerkiksi Vantaan aluetoimiston käytäntöihin kuuluu, että Kriminaalihuoltolai- tos varmistaa puhelinsoitolla jokaisen palvelukerran. Palvelupaikan henkilökunnalla on velvollisuus kertoa Kriminaalihuoltolaitokselle palveluehtojen rikkomisesta ja palvelu- tehtävissä tai niiden järjestelyissä tarvittavista muutoksista (Sopimus yhdyskuntapalve- lun palvelupaikan järjestämisestä, 2). Mikäli suorittaja rikkoo palveluehtoja seuraa asi- oiden selvittäminen ja mahdollinen sanktio.

Rikkomuksen laadun mukaan palvelu voi jatkua edelleen tai Kriminaalihuoltolaitos voi joutua tekemään esityksen yhdyskuntapalvelun keskeyttämisestä syyttäjälle, joka vie asian edelleen käräjäoikeuden käsiteltäväksi. Käräjäoikeus voi joko muuntaa yhdyskun- tapalvelun suorittamatta olevan osan vankeudeksi tai päättää, että suorittaminen saa jat- kua yhdyskuntapalveluna, jolloin toimeenpano palautuu Kriminaalihuoltolaitokselle. Seuraamus päättyy, kun yhdyskuntapalvelu on loppuun suoritettu tai muunnettu van- keudeksi, jolloin se suoritetaan loppuun vankilassa.

3.2 Yhdyskuntapalvelu vankeuden vaihtoehtona

Yhdyskuntapalvelurangaistusta suunniteltaessa yksi näkemys sen puolesta oli, että sii- hen ei liity yhtä voimakkaita sosiaalisia haittavaikutuksia kuin vankeusrangaistukseen. Yhdyskuntapalvelun taustalla on ajatus, että rangaistuksen passiivisen suorittamisen si-

jaan olisi mahdollista edistää rikosentekijän kykyä selviytyä yhteiskunnassa ja korostaa hänen oman vastuun merkitystä. Yhdyskuntapalvelua suorittaessaan rikosentekijä on normaalin yhteiskuntaelämän piirissä. Yhdyskuntapalvelun kautta voidaan välttää vankilan mahdolliset haittavaikutukset. Vankeusrangaistus eristää normaalista yhteiskunnasta ja laitostaa sekä näin ollen vahvistaa sosiaalistumista rikollisiin alakulttuureihin ja yleensä myös lisää tuomitun yhteiskuntavastaisia asenteita. Vankeuteen tuomitun edellytyksen selviytyä vapaassa yhteiskunnassa heikkenevät. Yhdyskuntapalvelulle on asetettu juurikin päinvastaiset tavoitteet. (Anttila & Kantola 1989, 4.)

Lainrikkajat voidaan nähdä yhteiskunnan marginaaliin sijoitettuna ryhmänä. Heidän marginaalisuutensa voidaan nähdä itse aiheutettuna - ovathan he toimineet yhteiskunnan normeja vastaan. Rikollisesta toiminnasta seuraa rangaistus ja kontrollitoimien kohteeksi joutuminen. Kontrollitoimien ohella korostetaan myös toisenlaista strategiaa eli auttamistyössä pyritään ehkäisemään rikosten uusimista ja lainrikkajien syrjäytymistä sekä vetämään lainrikkajia yhteiskunnan toiminnan ja valtakulttuurin normien piiriin. Integrointitehtävän ohella auttamistyössä tähdennetään syrjäytyneimpienkin asiakkaiden mahdollisuutta määritellä omat tarpeensa ja oikeutta saada ne kuuluviin. (Valokivi 2004, 115–116.) Marginaalisuuden tilaan joutuminen merkitsee yhteyden menetystä normaaleista elämänpuitteista. Muutos marginaalisessa asemassa edellyttääkin, että valtasuhteissa tapahtuu uudenlaisia toimintaa mahdollistavia käännteitä. (Hyväri 2001, 136.)

Lainrikkajat ovat tekonsa kautta marginaalissa, mutta toisaalta yhdyskuntaseuraamusten kautta heitä pyritään saattamaan lähemmäksi keskusta. Esimerkiksi yhdyskuntapalvelussa lainrikkaja suorittaa rangaistuksensa normaaleilla työpaikoilla, kansalaisyhteiskunnan keskiössä. Näin ollen tuomiossa voi olla yhteiskuntaan integroivia/reintegroivia elementtejä. Palvelupaikat toimivat yhdyskuntapalvelun areenana. Tällöin yhteiskunnan marginaalissa sijaitseva henkilö, yhdyskuntapalvelun suorittaja, sijoitetaan aktiiviseksi toimijaksi työpaikalle. Parhaimmassa tapauksessa yhdyskuntapalvelurangaistuksen kautta rikosentekijä voi tuntea kuuluvansa johonkin yhteisöön ja yhdyskuntapalvelu voi tuoda mukanaan positiivisen muutoksen hänen elämäänsä. Rautniemi (2008, 12) toteaa niin ikään, että yhdyskuntapalvelu on erityinen rangaistus juuri sen vuoksi, että rangaistus toimeenpannaan toimipaikoissa, joiden henkilökunta ei ole viranomaisase-

massa suhteessa yhdyskuntapalvelua suorittavaan. Palvelupaikkojen yhdyshenkilöiden asema seuraamuksen täytäntöönpanossa ei ole viranomaisrooli, vaan se jäsenyyty työpäikällä toimivana kansalaisena ja työpaikan arkinormiston näkökulmasta.

Yhdyskuntapalveluun tuomituista on erotettavissa profiililtaan kaksi erilaista ryhmää, alle 30-vuotiaat ja tätä vanhemmat miehet. Tyypittely on tehty joitakin vuosia sitten Kriminaalihuoltolaitoksen asiakastyöntekijöille tehdyn kyselyn perusteella, jota asiakastietojärjestelmästä saadut tiedot tukevat. Yhdyskuntapalvelun asiakaskunta on miesvaltainen, naisia suorittajissa on noin 10 prosenttia. Iästä riippumatta yhdyskuntapalveluasiakkaille ominaista on, että rikokset kytkeytyvät jonkinasteiseen päihdeongelmaan. Heillä on yleensä myös muita ongelmia kuten työttömyyttä ja toimeentulovaikeuksia. Vanhempien ryhmässä ongelmat kytkeytyvät selvästi päihteisiin. Päärikos 2/3:lla on rattijuopumus, alle 1/6:lla pahoinpitely ja joka kymmenennellä omaisuusrikos. Nuoremmissa rattijuopumus on päärikoksena noin 39 prosentilla. Työttömiä nuorissa suorittajissa on noin puolet ja noin 2/3:lla on suoritettuna ainoastaan peruskoulu, joten edellytykset työmarkkinoille sijoittumiseen ovat heikot. (Lavikkala 2008, 14–15.)

Haajanen (2007, 52) on tutkimuksessaan selvittänyt yhdyskuntapalvelun sisältämiä restoratiivisen oikeuden piirteitä kolmatta sektoria edustavilla palvelupakoilla. Hän on selvittänyt yhdyshenkilöiden havaitsemia muutoksia palvelun suorittajissa yhdyskuntapalvelun alkuvaiheesta palvelun päättymiseen asti. Yhdyskuntapalvelun säännönmukaisuuden sekä koetun yhteisöllisyyden voidaan nähdä vaikuttavan suorittajien elämänlaatuun myönteisesti. Myönteinen kehitys näkyy palvelun suorittajien fyysisen ja psyykkisen olemuksen kohentumisena, päihteidenkäytön vähentymisenä sekä itseluottamuksen ja aktiivisuuden kohoamisena. Haajasen (2007, 75) tutkimustulosten mukaan yhdyskuntapalvelun avulla on pystytty usein edistämään yhdyskuntapalveluun tuomitun reintegraatiota ympäröivään yhteiskuntaan. Reintegraatiosta ilmenee kolme erilaista ulottuvuutta: 1) Yhdyskuntapalvelun aikana palvelun suorittaja voi mahdollisesti löytää itselleen uusia, merkittäviä ihmissuhteita joiden kanssa on mahdollista viettää aikaa myös toimeenpanon jälkeen. 2) Yhdyskuntapalvelun suorittajan kiinnittyminen työyhteisöön voi olla myös edellä mainittua vahvempaa, ja yhdyskuntapalvelun päättymisen jälkeen suorittaja saattaa jatkaa palvelupaikalla vapaaehtoisena tai työllistettynä. 3) Yhdyskun-

tapalvelun aikana sekä sen vaikutuksesta yhdyskuntapalvelun suorittaja saattaa kiinnittyä myös johonkin muuhun yhteisöön tai toimintaan. Yhdyskuntapalvelutuomio voi olla suorittajalle pysähtymisen paikka, joka mahdollistaa oman elämän suunnittelun. Lavikkalan (2008, 17) mukaan Yhdyskuntapalvelurangaistuksen suorittaminen voi siivittää myös muihin muutoksiin. Yhdyskuntapalvelutuomion tiedetään vaikuttavan moniin suorittajiin itsessään myönteisesti. Elämänrytmin säännöllistyminen, päihteenkäytön parempi hallinta ja palvelutehtävissä suoriutuminen saattavat tuntua myönteisiltä asioilta, vaikka suorittaminen voi samalla tuntua vaativalta. Erityisesti työttömissä yhdyskuntapalvelu voi herättää halua muutokseen.

Yhdyskuntapalvelun on oletettu tarjoavan muutoksen mahdollisuuksia, jotka voivat johtaa parempaan kiinnittymiseen yhteiskuntaan ja uusintarikollisuuden vähenemiseen. Muutostyön kannalta yhdyskuntapalvelu on hedelmällinen lähtökohta. Yhdyskuntapalvelu on vankeuden vaihtoehto, joka edellyttää sitoutumista tiettyihin ehtoihin ja päihteenkäytön jonkin asteista hallintaa, se vaatii säännöllisyyttä ja vastuun ottamista palvelun suorittamisesta. Näin ollen erilaisten sisältöjen, kuten päihdehuollon palveluiden yhdistäminen yhdyskuntapalveluun, saattavat näyttäytyä uudessa valossa tuomitulle. (Lavikkala 2006, 31–32.) Yhdyskuntapalvelun yksi positiivinen funktio on, että siinä vältetään vankeusrangaistuksen haittavaikutukset tuomitulle. Korostamalla sosiaalista integraatiota voidaan viranomaisten työtä ja seuraamukseen tuomittuja ohjata etsimään kuntouttavia ja yhteiskuntaan kiinnittäviä toimenpiteitä. Yhdyskuntapalvelun rakenteet edesauttavat yksilöllisesti mitoitettujen tukitoimien järjestämistä. Yhdyskuntapalvelun etuna on nähty myös, että palkattoman työn kautta tuomittu antaa panoksensa yhteiskunnan hyväksi. Yhdyskuntapalvelun etuna on, että se ei eristä tuomittua yhteiskunnan yhteisöjen ja tukipalvelurakenteiden ulkopuolelle. Ongelmana on, että se on jossain määrin sosiaalisesti valikoiva, koska vaikeimmassa asemassa olevat eivät siitä suoriudu ja heille ei ole muita vaihtoehtoja tarjolla kuin vankeus. (Rissanen ym. 2001, 57–58.)

Jo kokeilulakia valmisteltaessa kannettiin huolta, että päihdeongelma aiheuttaa karsitumista yhdyskuntapalvelun piiristä sosiaalisin perustein. Ei kuitenkaan pidetty järkevänä rasittaa palvelupaikkoja henkilöillä, jotka eivät pysty sitoutumaan palveluun. Samalla haluttiin välttää muuntorujanssia. Tämä kysymys yhdyskuntapalvelun suuremmasta

käytöstä on kuitenkin pysynyt ajankohtaisena. Yksi positiivinen seikka yhdyskuntapalvelun puolesta on, että vaikka tuomitut kokevat yhdyskuntapalvelun vaativaksi, niin onnistumisen kokemukset palvelussa tuottavat palvelun suorittajille tyydytystä. Kokemukset liittyvät myönteisiin vuorovaikutussuhteisiin palvelun aikana, palvelun kokemiseen mielekkäänä sekä hyödyllisenä. (Lavikkala 2006, 31–32.)

3.3 Palvelupaikat yhdyskuntapalvelun suorittamisen areenana

Yhdyskuntapalvelun palvelupaikat eroavat toisistaan palvelutehtävien, palvelupaikan koon ja työyhteisön tiiviyden suhteen. Lähes poikkeuksetta palvelutehtävät ovat avustavia tehtäviä, jotka eivät vaadi ammattitaitoa. Palvelupaikan henkilökunnan rooli on erityinen suhteessa palvelun suorittajaan. Palvelupaikan yhdyshenkilöllä ei ole viranomaisroolia suhteessa palvelun suorittajaan, mutta palveluehtojen noudattamista valvoessaan palvelupaikan yhdyshenkilö voi joutua osalliseksi prosessia, joka johtaa yhdyskuntapalvelua suorittavan joutumiseen vankilaan. Yhdyskuntapalvelurangaistuksen toimeenpano tapahtuu kansalaisyhteiskunnassa yksilöiden välisenä suhteena. Mikäli rikkomuksia tapahtuu niiden käsittely siirtyy formaalin oikeuden alueelle. Yhdyskuntapalvelussa palvelun suorittaja on aina jollakin tavalla työyhteisön jäsen ja näin ollen tekemisissä työpaikan henkilöstön kanssa. Suhde voi kuitenkin olla hyvinkin ohut ja suorittaja tekee palvelutehtäviään pääosin yksin. Joissakin palvelupaikoissa tilanne voi olla päinvastainen ja suorittajalla voi olla jopa omia asiakassuhteita. (Rautniemi 2009, 63–65.)

Yhdyskuntapalvelun palvelupaikat ovat toiminnan elinehto. Yhdyskuntapalvelun toimeenpanoon tarvitaan sopivia työmaita kautta maan, eikä Kriminaalihuoltolaitos voi niitä synnyttää. Kuntia, seurakuntia ja yhteisöjä on saatu järjestämään palvelutehtäviä vuosien mittaan siten, että käytettäviä työpisteitä on koko maassa muutama tuhat. Palvelupaikat riittäisivät hyvin, mikäli niihin tarjottaisiin terveitä, ahkeria ja sääntillisiä henkilöitä palkattomaan työhön. Paikkoja tarvitaan kuitenkin kaikille, joiden arvioidaan suorittuvan yhdyskuntapalvelusta ja jotka siihen loppujen lopuksi tuomitaan. Palvelupaikkoja tarvitaan kuitenkin monenlaisille suorittajille, myös työelämää kokemattomille, muuhunkin kuin rattijuopumukseen syyllistyneille, sosiaalisesti taitamattomille sekä

päihdeongelmallisille. (Lavikkala 2006, 30.) Palvelupaikat ja palvelupaikkatyö ovat luonnollisesti keskeisiä yhdyskuntapalvelussa – ilman näitä paikkoja ei yhdyskuntapalvelurangaistus mahdollistuisi. Palvelupaikkojen vaaliminen ja hankkiminen on myös haastavaa. Toisaalta täytyy osata markkinoida ylimääräisiä käsipareja avustaviin töihin ja toisaalta on muistutettava, että suorittajat ovat rikoksista tuomittuja ja usein päihdeongelmaisia. Palvelupaikkatyöllä on suuri merkitys asenteiden muokkaamisessa ja toiminnan kautta on mahdollista murtaa stereotyyppisiä käsityksiä rikoksiin syyllistyneistä. (Sallinen 2008, 53.)

Yhdyskuntapalvelun palvelupaikat ovat toiminnassa mukana vapaaehtoisesti. He voivat kieltäytyä ottamasta suorittajia missä tilanteessa tahansa ja he voivat lopettaa palvelupaikkatoiminnan milloin tahansa. Yhdyskuntapalvelua täytäntöönpanevana viranomaisena täytyy sanoa, että toisaalta on hyvä, että palvelupaikkatoiminta perustuu vapaaehtoisuuteen eikä paktoon. Mikäli esimerkiksi kunnan toimipisteiden olisi pakko ottaa lainrikkokijia palkattomaan työhön, saattaisi tämä vaikuttaa sen työyhteisön asenteisiin ja tätä kautta yhdyskuntapalvelun suorittajaan voitaisiin suhtautua negatiivisesti. Tällä hetkellä palvelupaikat voivat itse säädellä suorittajien virtaa omien tarpeidensa mukaan, joka on osoittautunut hyväksi käytännöksi. Toki on mahdollista, että palvelupaikkatoiminta koetaan velvollisuudeksi. Yksittäiselle palvelupaikalle yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanossa mukana oleminen ei ole velvollisuus, mutta esimerkiksi kunnalla velvollisuus on jossain määrin huolehtia omista kuntalaisistaan, olivat he lainrikkokijia tai eivät. Joillakin palvelupaikoilla toiminta pysyy aktiivisena yksittäisen työntekijän kautta, jolla on halu olla osallisena yhdyskuntapalveluprosessissa ja asiakkaan syrjäytymisen ehkäisemisessä. Palvelupaikaksi on saatettu ryhtyä hyvin erilaisista motiiveista. Toiset palvelupaikat haluavat ilmaista työvoimaa, toiset haluavat osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja toisilla toiminta kumpuaa auttamishalusta. Yhdellä palvelupaikallakin näkemykset voivat erota työntekijän mukaan.

Aamupostissa kirjoitettiin yhdyskuntapalvelusta joulukuussa 2008. Artikkelin käsitteli yhdyskuntapalvelun suorittamista seurakunnan palvelupaikkojen näkökulmasta. Asia oli noussut esille, koska Kirkkohallitus oli patistanut seurakuntia olemaan aktiivisemmin mukana yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanoon liittyvässä toiminnassa. Kirkkohallituk-

sen mukaan seurakunnat ovat luonteva paikka rangaistuksen suorittamiselle, koska seurakunta on sovituksen yhteisö ja yhdyskuntapalvelun kautta tuomittu voi palvella kuntaansa, eikä häntä suljeta pois omasta yhteisöstä. Artikkelissa näkemyksiään toivat esille muutamit seurakuntien käytännön töissä toimivat henkilöt. Näkemykset heidän välillään vaihtelivat kokemuksista riippuen. Yhdessä seurakunnassa todettiin, ettei palvelupaikan tarjoaminen ole hyvästä tahdosta kiinni, vaan he ovat kokeneet haasteelliseksi sopivien työtehtävien löytämisen sekä yhdyskuntapalvelun suorittamisaikataulun. Epämiellyttävänä palvelupaikan edustaja kuvasi myös suorittajien kontrolloinnin. Toisen seurakunnan kirkkoherran mielestä rikollisen teon sovittaminen työllä on sinänsä hyvä ajatus, mutta heidän kokemuksensa yhdyskuntapalvelusta eivät ole olleet rohkaisevia. Hänen mukaan palvelun suorittaja vaatii ohjausta, valvontaa ja neuvontaa, johon pienessä seurakunnassa ei aina ole mahdollisuutta. Hyvinkään seurakunnalla puolestaan on positiivisempia kokemuksia yhdyskuntapalvelua suorittavista. Kirkkoherran mukaan seurakunta on sopiva tällaiseen toimintaan. Hän näkee, että parhaimpaan tulokseen kaikkien kannalta päästään, mikäli suorittajan kanssa pystytään sopimaan mielekäs aikataulu ja työtehtävät, jotka ovat edulliset niin suorittajan kuin seurakunnankin kannalta. (Saarikko 2008, 4.)

Palvelupaikkajärjestelmämme on yleisesti ottaen hyvä. Palvelupaikoista pitää kuitenkin huolehtia. Yksi mahdollisuus on se, että vaikeimmin sijoitettavien palvelu organisoidaan muutoin kuin rasittamalla palvelupaikaksi suostuneita työyhteisöjä. Tehtävien ohjausta ja valvontaa voitaisiin tarvittaessa hoitaa myös suoraan Kriminaalihuoltolaitoksen kautta. Tämän seurauksena kokemukset perinteisillä palvelupaikoilla pysyisivät positiivisina, eikä järjestelmän rapautumista tarvitsisi pelätä. Lavikkalan mukaan yhdyskuntapalvelua voidaan pitää yllä ilman muutoksiakin, joskin palvelupaikkakysymys vaatii ratkaisuja (Lavikkala 2006, 31–32.) Ainakaan Etelä-Suomessa ei ole vielä päädytty Kriminaalihuoltolaitoksen ”omiin” palvelupaikkoihin perinteisten palvelupaikkojen taakan helpottamiseksi. Lavikkalan edellä esittämä huoli on noussut esille myös Vantaan alue-toimistossa, joka osaltaan on siivittänyt tämän tutkimuksen aiheen valintaa.

Yhdyskuntapalveluun tuomittu tavataan ennen palvelun alkua, jolloin laaditaan palvelusuunnitelma. Keskimäärin palvelun suorittaminen kestää noin 5 kuukautta. Sinä aikana

kriminaalihuoltolaitoksen työntekijä tapaa asiakasta vain harvoin, yleensä jatkoaikataulun luomiseksi. Tapaamiskäyntejä palvelupaikoille tehdään keskimäärin 2–3 palvelun aikana. Palveluehtojen rikkomustapauksissa suorittajaa tavataan asian selvittämiseksi ja mikäli palvelu ei rikkomuksen/rikkomuksien johdosta keskeydy, niin saatetaan tehdä työskentelysuunnitelma palvelusta suoriutumisen tukemiseksi. Tavoitteena on kiinnittää huomiota rangaistuksesta suoriutumisen lisäksi mahdollisuuksiin edesauttaa elämänhallintaa ja yhteiskuntaan integroitumista. (Lavikkala 2006, 32–33.) Suorittamisen sujussa hyvin, asiakasta tavataan vain harvoin, mutta mikäli yhdyskuntapalvelun suorittamisessa on vaikeuksia, pyritään suorittajaa tapaamaan useammin.

3.4 Aiemmat tutkimukset

Yhdyskuntapalveluun liittyvä tutkimus on ollut Suomessa varsin niukkaa verrattuna sen käyttöasteeseen (ks. Rautniemi 2009, 11). Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen johtaja Tapio Lappi-Seppälä on tuotannossaan käsitellyt laajasti suomalaista oikeusjärjestelmää lähinnä oikeustieteellisestä näkökulmasta. Hänen julkaisujen kautta on saanut hyvän peruskuvan suomalaisesta rikollisuudesta ja rangaistuskäytännöistä.

Tuorein yhdyskuntapalveluun liittyvä tutkimus on Lasse Rautniemen (2009) teos *Vapaus – suuri vankila, yhdyskuntapalvelu kansalaisyhteiskuntaan sijoittuvana rangaistuksena*. Rautniemen tutkimusraportti on esitutkimusvaihe väitöskirjatutkimukselle ja raportti esittelee tutkimushankkeen ensimmäisen vaiheen, jossa eri toimijoiden haastatteluihin perustuen on haettu vastauksia siihen miten yhdyskuntapalveluun valikoituminen tapahtuu, mitä yhdyskuntapalvelun on arjen toimintana ja millaisena rangaistuksena yhdyskuntapalvelu koetaan eri toimijoiden näkökulmasta. Haastateltavina ovat täytäntöönpanoa hoitavat viranomaiset, syyttäjät, tuomarit, yhdyskuntapalvelun palvelupaikan yhdyshenkilöt sekä yhdyskuntapalveluun tuomitut henkilöt. Tutkimuksessa yhdyskuntapalvelua lähestytään arjen toiminnan näkökulmasta, jolloin kansalaisyhteiskunnan käsite nousee yhdeksi ulottuvuudeksi nimenomaan palvelupaikkojen sosiaalisten verkostojen vuoksi. Muita käsitteitä ovat yhdyskuntapalvelun yhteiskuntaan integroivat elementit sekä yhdyskuntapalvelun rangaistusulottuvuudet. Rautniemi käsittelee tutkimusrapor-

tissaan myös palvelupaikkojen roolia. Rautniemen (2009) mukaan yhdyskuntapalvelu onkin tuomitulle vaativa kokonaisuus, mutta tämä vuorovaikutussuhde arjen tasolla tuo myös palvelupaikkojen yhdyshenkilöt erityisellä tavalla osaksi rankaisemisen järjestelmää.

Viimeisimmän väitöskirjatutkimuksen yhdyskuntapalveluun liittyen on tehnyt Anssi Keinänen (2008) Joensuun yliopistosta. Keinänen väitöskirja koostuu johdantoluvun lisäksi viidestä artikkelista, joissa kaikissa käsitellään yhdyskuntapalvelua. Ensimmäinen artikkeli on ”yhdyskuntapalvelun käyttö rangaistuksena: tilastotietoja yhdyskuntapalvelusta 1997–2004”. Toinen artikkeli puolestaan käsittelee sosiaalisten ongelmien kasautumista. Keinänen mukaan onkin nähtävissä, että yhden sosiaalisen ongelman läsnäolo lisää todennäköisyyttä muiden sosiaalisten ongelmien syntyemiselle. Luku neljä perustuu vuonna 2007 julkaistuun artikkeliin ”Rikoksiin erikoistuminen: Tutkimus yhdyskuntapalveluun 2003–2005 tuomituista. Tässä artikkelissa paneudutaan yhdyskuntapalveluun tuomittujen rikoksiin erikoistumista tuomion perusteena olleiden rikoslajien määrillä. Luvussa viisi Keinänen käsittelee yhdyskuntapalvelun keskeytymiseen liittyviä tekijöitä ja luvussa kuusi tarkastellaan kuinka hyvin jo olemassa olevien tilastoaineistojen perusteella voitaisiin arvioida keskeytymistä. Keinänen mukaan päihdeongelma on suurin indikaattori keskeytymiselle ja tämän jälkeen merkittävin tekijä on yli 100 tunnin tuomio. Yhtenä merkittävänä riskitekijänä keskeytymiselle voidaan pitää myös asumisvaikeuksia. Keinänen mukaan tilastollisten muuttujien avulla on melko selkeästi erotettavissa ne yhdyskuntapalveluun tuomitut, joiden kohdalla riski palvelun keskeytymiselle on pieni. Yhteenvetona Keinänen summaa, että pahin sosiaalinen ongelma tuomituilla on päihdeongelma. Tilastollisesti tarkasteltuna päihdeongelma on yhteydessä moneen muuhun sosiaaliseen ongelmaan kun tutkitaan sosiaalisten ongelmien kasautumista. Keinänen mukaan päihdeongelma oli myös suurin selittävä tekijä rikoksiin erikoistumista selitettäessä. Tämän lisäksi päihdeongelma oli myös merkittävin tekijä yhdyskuntapalvelun keskeytymistä selitettäessä ja ennustettaessa.

Petri Haajanen on tehnyt pro gradu -tutkielman (2007) otsikolla: Yhdyskuntapalvelun sisältämät restoratiiviset piirteet – tutkimus yhdyskuntapalvelusta kolmatta sektoria edustavilla palvelupaikoilla (julkaisematon). Haajasen tavoite tutkimuksessaan on ana-

lysoida yhdyskuntapalvelua restoratiivisen oikeuden näkökulmasta kolmatta sektoria edustavilla palvelupaikoilla. Tutkimuksessaan hän selvitti yhdyskuntapalvelun sisältämiä restoratiivisia piirteitä yhdyskuntapalvelua suorittavien ja yhdyskuntapalvelun palvelupaikkojen edustajien näkökulmasta. Tutkimuksen tuloksissa korostui yhdyskuntapalvelun prosessinomaisuus; yhdyskuntapalvelussa toteutuivat rangaistukselliset, kuntoutukselliset ja restoratiiviset piirteet vaiheittain. Restoratiiviset piirteet liittyivät suorittajien kohdalla yhdyskuntapalvelun reintegroivaan vaikutukseen ja osan kohdalla myös sen antamaan mahdollisuuden rikoksen käsittelyyn ja sitä kautta koettuun reintegroivaan häpeään. Yhdyskuntapalvelun palvelupaikoille yhdyskuntapalvelulla oli selkeä kasvatuksellinen merkitys. Yhdyskuntapalvelun kautta palvelupaikkayhteisöjen jäsenet saattoivat analysoida ja konfirmoida vallitsevia normeja ja muodostaa oman käsityksensä tehdyistä rikoksista. Osallistuminen yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanoon oli merkinnyt yhteisöjen jäsenten kohonnutta käsitystä autonomiasta ja osallisuudesta yhteiskunnalliseen toimintaan.

Henrik Linderborg (2001a) on kirjoittanut väitöstutkimuksen nimellä *Brott och Straffen undersökning av samhällstjänsten som straff*, jossa hän haastatteli palvelun suorittajia saadakseen esille heidän näkemyksen yhdyskuntapalvelusta rangaistuksena ja sen vaikutuksista heidän elämäntilanteeseen ja tulevaisuuden suunnitelmiin. Linderborg haastatteli tutkimukseensa 28 miestä, joista noin puolet oli joutunut jo varhain erilaisten kontrolliviranomaisten toimenpiteiden kohteeksi. Tälle ryhmälle oli tyypillistä syyllistyminen useisiin autovarkauksiin ja muihin omaisuusrikoksiin sekä pahoinpitelyihin. Toisen puolen haastateltavista olivat ajautuneet tavanomaisesta elämäntavasta lainvastaisiin tekoihin. Toistuvat rattijuopumukset olivat yleisin rikos tässä ryhmässä. Tälle ryhmälle oli tyypillistä, että ennen lainvastaisiin tekoihin ajautumistaan he olivat ehtineet monin tavoin kiinnittyä perhe- ja työelämään. Linderborgin haastateltavista kaikki kokivat yhdyskuntapalvelun tiukaksi ja vaativaksi rangaistukseksi. Palvelun vaatima säännöllisyys, kurinalaisuus ja pitkäjänteisyys edellyttivät haastatelluilta myös varsinaisen palveluajan ulkopuolelle ulottuvaa itsetarkkailua. Itsetarkkailu koski lähinnä päihteidenkäyttöä sekä muuta sellaista käyttäytymistä, jonka vuoksi he olivat joutuneet vaikeuksiin. Kaikki haastatellut pyrkivät yhdyskuntapalvelun aikana irtaantumaan lainvastaisesta käyttäytymisestä ja siihen johtaneesta elämäntavasta. Yhdyskuntapalvelun tuo-

man itsekurin ja säännöllisyyden voitiin katsoa ylläpitävän muutospyrkimyksiä. Linderborgin tutkimuksen mukaan yhdyskuntapalvelua voidaan pitää seuraamuksena, johon sisältyy monia sellaisia epämiellyttäviä elementtejä, joita rangaistukselta määritelmän mukaan edellytetäänkin. Samalla se on kuitenkin seuraamus, joka myös mahdollistaa uuden elämän aloittamisen ja ylläpitämisen. (Linderborg 2001b, 18–19.)

Edellä mainittujen tutkimuksien lisäksi yhdyskuntapalveluun liittyen on tehty jonkin verran pro graduja -tutkimuksia sekä liseniaatintöitä. Muun muassa Anne Saarijärvi tutki ammatillisessa liseniaatintutkimuksessaan (2005) yhdyskuntapalvelua sosiaalityön erilaisina työorientaatioina. Hanna Sallinen (2008) on puolestaan paneutunut sosiaalityön pro gradu -tutkielmassaan tuen ja kontrollin suhteeseen yhdyskuntapalvelutyössä. Yhdyskuntapalveluun mahdollisesti liittyviin toimintaohjelmiin ja niiden tuottamasta empowermentista on tehnyt pro gradu tutkimuksen Merja Ansamaa vuonna 2008 nimellä Interventiosta muutokseen, toimintatutkimus yhdyskuntapalveluasiakkaiden empowermentista toimintaohjelman aikana.

Palvelupaikkatyöhön liittyen on kirjoitettu erilaisia toimistokohtaisia raportteja ja suunnitelmia. Näistä esimerkkinä mainittakoon Lahden aluetoimiston raportti palvelupaikkaprojektista, Helsingin aluetoimiston palvelupaikkahanke sekä Tampereen aluetoimiston palvelupaikkaprojektin raportti keväältä 2007. Turun aluetoimistossa on selvitetty niin ikään palvelupaikkojen kokemuksia yhdyskuntapalvelusta. Tämä kysely on tehty vuonna 2003. Nämä toimistokohtaiset raportit ovat informatiivisia lähinnä omilla alueillaan ja hankkeiden avulla on kenties pyritty saamaan nostetta palvelupaikkatyöhön yksittäisissä aluetoimistoissa. Raporttien runsaus palvelupaikkatyöstä kertonee, että asia on ajankohtainen ja palvelupaikkojen pysyvyys sekä palvelupaikkojen hyvinvointi ovat olleet keskustelun aiheina valtakunnallisestikin aluetoimistoissa.

Rautniemi ja Haajanen ovat haastatelleet tutkimuksiinsa liittyen palvelupaikkojen yhdyshenkilöitä. Heidän tutkimuksien tuloksia käsittelen tämän tutkimuksen tulosten yhteydessä. Muutoin palvelupaikkoihin kohdistuva tutkimus on rajoittunut aluetoimistojen omiin kartoituksiin. Aiheen tärkeys ja ajankohtaisuus on kuitenkin nähty monissa aluetoimistoissa. Yhdyskuntapalveluun liittyviä käytäntöjä ei ole juurikaan sivuttu palvelu-

paikkojen näkökulmasta katsottuna, jonka vuoksi käytäntöjen toimivuuden arvioiminen on tärkeää. Palvelupaikkojen kokemusten ja kehittämistarpeiden kartoittamisella on tilaus, kun jatkossa mietitään yhdyskuntapalveluun liittyvien käytäntöjen kehittämistä. Uskon opinnäytetyön tuottavan uutta tietoa Kriminaalihuoltolaitoksen ja yhdyskuntapalvelun tarpeisiin.

4 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA KÄYTETTÄVÄT TUTKIMUSMENETELMÄT

4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Yhdyskuntapalvelun palvelupaikat toimivat yhdyskuntapalvelun toimeenpanon areena. Palvelupaikat ovat ensiarvoisen tärkeitä yhdyskuntapalvelurangaistuksen toimivuuden näkökulmasta. Ilman vapaaehtoisia palvelupaikkoja yhdyskuntapalvelurangaistus tässä muodossa ei olisi mahdollinen. Palvelupaikkojen merkitys yhdyskuntapalvelun toimivuuden kannalta on kiistämätön. Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää kuinka palvelupaikkojen yhdyshenkilöt tai palvelupaikalla yhdyskuntapalvelun arjessa mukana olevat henkilöt ovat kokeneet yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanoon liittyvät tehtävät. Tavoitteena on nostaa esille yhdyskuntapalvelun käytäntöihin liittyviä kehittämiskohteita, jotta pystyisimme Kriminaalihuoltolaitoksessa ottamaan paremmin huomioon myös palvelupaikkojen intressit ja näin ollen palvelupaikat jaksaisivat olla mukana arvokkaassa yhdyskuntaseuraamustyössä.

Palvelupaikkojen yhdyshenkilöt kohtaavat yhdyskuntapalvelun suorittajia viikoittain ja ovat näin ollen tiiviissä yhteydessä sekä suorittajien että Kriminaalihuoltolaitoksen kanssa. Näkemykseni mukaan yhdyskuntapalvelun palvelupaikat voidaan nähdä yhdyskuntapalvelun arjen ja käytännön asiantuntijoina. Tutkimukseni lähtee ajatuksesta, että palvelupaikkojen kokemukset ja palvelupaikoilta nousevat kehittämisideat ovat merkityksellistä työn kehittämisen näkökulmasta. Palvelupaikat toimivat rikoksista tuomittujen kanssa läpi yhdyskuntapalvelutuomion ja tämän vuoksi heidän näkökulmansa ovat tärkeitä. Tutkimuksen avulla palvelupaikoilla on mahdollisuus tuoda esille näkemyksiään yhdyskuntapalvelun toimivuudesta ja kehittämismahdollisuuksista. Palvelupaikkojen henkilökunnalla on paljon kokemusta ja tietoa, jotka ovat merkityksellisiä palvelupaikkatyön kehittämisen näkökulmasta.

Rikosseuraamusalan uudistuessa ei tule unohtaa jo olemassa olevien seuraamusten kehittämistarpeita. Toisaalta työmuotoja kehitettäessä ei kuitenkaan tule liikaa murentaa

toimivia, jo hyväksi havaittuja, käytäntöjä. Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää palvelupaikkojen motiiveja palvelupaikkatoiminnalle sekä heidän kokemuksiaan yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanoon liittyvistä normeista ja käytännöistä toimeenpanoprosessin aikana. Toivon, että tutkimus tuottaa ideoita palvelupaikkatyön kehittämiseen tuoden esille myös palvelupaikkojen näkemyksiä. Tutkimukseni kohdentuu Kriminaalihuoltolaitoksen Vantaan aluetoimiston yhdyskuntapalvelun palvelupaikkaverkostoon, mutta toivon sen tuottavan tietoa myös laajemmin Kriminaalihuoltolaitoksen toimistoille ja Rikosseuraamusvirastolle.

Tutkimuskysymykset:

1. Miten palvelupaikkojen yhdyshenkilöt ovat kokeneet yhdyskuntapalvelun palvelupaikkana toimimisen?
2. Millaiset seikat motivoivat palvelupaikkoja olemaan mukana yhdyskuntapalvelun toimeenpanotyössä?
3. Miten kriminaalihuoltolaitoksen tulisi kehittää omaa toimintaa ja yhdyskuntapalveluun liittyviä käytäntöjä palvelupaikkojen näkökulmasta?

4.2 Mixed methods lähestymistapana

Kvantitatiivista ja kvalitatiivista lähestymistapaa on usein pidetty toistensa vastakohtina. Hirsjärvi (2007, 132) kuitenkin korostaa, että suuntaukset on mahdollista nähdä toisiaan täydentävinä. Hän mainitsee, että kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tutkimus ovat lähestymistapoja, joita on käytännössä vaikea tarkkarajaisesti erottaa toisistaan. Suuntaukset onkin hyvä nähdä toisiaan täydentävinä, eikä keskenään kilpailevina. Myös Kanasen (2008) mukaan molempia tutkimusmenetelmiä voidaan käyttää rinnakkain, sillä joskus on tilanteita, joissa tarvitaan erilaisia menetelmiä tulosten vahvistamiseen ja käyttämällä useampia näkökulmia on mahdollista saada luotettavampaa tietoa. Tutkimusotteet eroavat toisistaan myös metodien osalta. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa lasketaan määriä ja kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään ymmärtämään ilmiöitä. Laadullinen tutkimus ei tavoittele absoluuttista totuutta kvantitatiivisen tutkimuksen tapaan. Kvantitatiivinen

tutkimus edustaa positivismin jälkeistä eli postpositivistista suuntausta. Kvantitatiivinen tutkimus pohjautuu positivismiin ja kvalitatiivinen tutkimus eksistentiaalis-fenomenologis-hermeneuttiseen tieteenfilosofiaan. (Kananen 2008, 10–11.)

Kvantitatiivista ja kvalitatiivista tutkimusstrategiaa vähemmän tunnettuja ovat menetelmät, joissa kerätään ja analysoidaan tietoa molemmilla tavoilla samassa tutkimuksessa. Erilaisten metodien yhdistäminen sai alkunsa 1959, kun Campbell ja Fiske käyttivät useita metodeja psykologian tutkimuksessaan. He rohkaisivat myös muita yhdistelemään metodeja. (Creswell 2003, 15.) Sieberin (1973) mukaan kvalitatiiviset aineistot yhdistettiin pian kvantitatiivisiin aineistoihin (Creswell 2003, 15). Tunnustettuaan, että kaikkiin menetelmiin liittyy rajoituksia ja puutteita, tutkijat näkivät metodien yhdistämisen hyväksi keinoksi puutteiden neutraloimiseksi (Creswell 2003, 15).

Mixed methods lähestymistapaa on nähty suomennettavan muun muassa monimetodi- ja sekametoditutkimuksen nimikkeillä. Suomalaista menetelmäkirjallisuutta siitä ei ole saatavilla, mutta muutamia monimetoditutkimuksia Suomessa on kuitenkin tehty. Oleellista tällaisissa monimetoditutkimuksissa on, että yksittäisessä tutkimuksessa kerätään ja analysoidaan tietoa sekä kvantitatiivisen että kvalitatiivisen tutkimusperinteen tavoin (Kyrö-Ämmälä 2007, 118). Denzin mukaan niin määrällisessä kuin laadullisessakin tutkimuksessa voidaan tutkimuksen validiutta lisätä käyttämällä useita eri menetelmiä, jolloin tutkimusmenetelmien yhteiskäytöstä käytetään termiä triangulaatio. Triangulaation muotoja ovat muun muassa metodologinen tai metodinen triangulaatio, joka tarkoittaa useiden eri menetelmien käyttöä samassa tutkimuksessa sekä aineistotriangulaatio, jossa saman ongelman ratkaisemiseksi kerätään useita erilaisia tutkimusaineistoja. (Metsämuuronen 2008, 60; ks. myös Hirsjärvi ym. 2007, 228.)

Creswellin (2003, 21) mukaan mixed methods lähestymistavan käytön tulee pohjautua olettamukselle, että erilaisten aineistotyyppien käyttäminen samassa tutkimuksessa tuo parhaan mahdollisen ymmärryksen tutkittavasta ongelmasta. Creswell (2003, 16) esittelee kolme yleisintä mixed methods -strategiaa:

1. Peräkkäinen tutkimus, jossa tutkija pyrkii kehittämään tai laajentamaan yhden metodin kautta saatuja löydöksiä toisen metodin avulla. Tutkija voi itse arvioida

aloittaako hän tutkimuksen kvalitatiivisella vai kvantitatiivisella metodilla, tutkimuksen tarkoituksen mukaan.

2. Rinnakkais- tai samanaikaistutkimus, jossa tutkija yhdistää kvantitatiivista ja kvalitatiivista aineistoa tuottaakseen kokonaisvaltaista tutkimusongelman analyysiä. Tässä asetelmassa kummankin laatuista tietoa kerätään samanaikaisesti ja yhdistetään tiedot kokonaistulosten tulkinassa.
3. Transformatiivinen tutkimus, jossa tutkija käyttää teoreettista linssiä kaikkia koskettavana näkökulmana asetelmassa, joka sisältää sekä kvantitatiivista että kvalitatiivista aineistoa. (ks. Kyrö-Ämmälä 2007,119.)

Uskon, että moninaiset tutkimusmenetelmät tuovat rikkautta tutkimukseeni. Tulen käyttämään tutkimuksessa sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista lähestymistapaa niin aineiston keruuseen kuin analysointiinkin liittyen. Kvantitatiivisella otteen avulla pyrin tavoittelemaan laajuutta ja kvalitatiivisella tutkimusotteella puolestaan henkilökohtaista tietoa, joka muuten jäisi huomiotta. Näiden menetelmien yhteiskäytöstä käytän tässä tutkimuksessa termiä mixed methods eli monimetoditutkimus. Creswellin yllä esiteltyjen määritelmien mukaan tutkimukseni on peräkkäinen tutkimus, jossa ensin kerään aineistoa kvantitatiivisella metodilla (lomakekysely) ja tämän jälkeen pyrin saamaan yksityiskohtaisempaa tietoa kvalitatiivisella menetelmällä (ryhmähaastattelu). Myös aineiston analysoinnissa ja tulosten esiin nostamisessa tulen hyödyntämään sekä määrällisiä että laadullisia menetelmiä. Metodisia välineitä aineiston analyysissä ovat kvantitatiiviset tilastolliset menetelmät (SPSS-ohjelma) sekä kvalitatiivinen aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Mixed methods -lähestymistavassa lopullinen aineisto edustaa sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista tietoa (Creswell 2003, 20).

Sharpin ja Frechtlingin (1997) mukaan mixed methods lähestymistapana voi tuottaa rikkaampaa ja validimpaa tietoa kuin tutkimukset, jotka perustuvat joko kvalitatiiviseen tai kvantitatiiviseen tutkimusmetodiin (Kyrö-Ämmälä 2007, 122). Oma valintani mixed methods -lähestymistavan käytöstä pohjautui kehittämistehtäväni luonteeseen. Uskon saavuttavani kattavimman tuloksen käyttämällä sekä laadullista että määrällistä lähestymistapaa samassa tutkimuksessa. Haluan tuottaa kattavaa tietoa yhdyskuntapalvelun palvelupaikkatyön kehittämiseen ja uskon, että esimerkiksi yksin kvalitatiivinen lähes-

tymistapa ei olisi tuonut riittävää tietoa tutkittavasta aiheesta. Toisaalta pelkkä kvantitatiivinen tieto olisi voinut jäädä liian pinnalliseksi, eikä yksittäiset kokemukset olisi päässeet keskiöön. Tarkoitukseni on hankkia mahdollisimman luotettavaa ja monipuolista tietoa tutkittavasta aiheesta, jotta työyhteisöni, Khl:n Vantaan aluetoimisto, hyötyisi aidosti tämän tutkimuksen kautta tuotettavasta tiedosta. Koen kvalitatiivisen tiedon tärkeäksi ja merkitykselliseksi, mutta tutkimusteemassani kvalitatiivinen ote yksin olisi ollut riittämätön kehittämistyön tavoitteisiin nähden. Näin ollen päädyin tekemään ensin kvantitatiivisen kyselytutkimuksen kaikille alueen palvelupaikoille ja tämän jälkeen syventämään lomakekyselystä nousseita teemoja ja kehittämisideoita kvalitatiivisessa "ryhmäkeskustelussa" palvelupaikkojen edustajien kanssa. Tutkimuksessa on tarkoitus edetä palvelupaikkojen yleisestä tarkastelusta ja yleisistä näkemyksistä kohti yksittäisten palvelupaikkojen kokemuksia ja kehittämisnäköyksiä.

4.2.1 Kvantitatiivisen tutkimuksen lähtökohdat

Määrällinen, kvantitatiivinen tutkimus on menetelmä, joka antaa yleisen kuvan muuttujien välisistä suhteista ja eroista. Se vastaa kysymyksiin kuinka paljon ja miten usein. Kvantitatiivisessa tutkimustavassa tietoa käsitellään numeerisesti. Tämä tarkoittaa, että tutkittavia asioita kuvataan numeroiden avulla. Tutkimuksen numeeriset tulokset pyritään kuitenkin selittämään sanallisesti. (Vilkka 2007, 13–14.) Määrällisen tutkimuksen tutkimustyyppinä ovat selittävä tutkimus, kuvaava tutkimus, kartoittava tutkimus, vertaileva tutkimus sekä ennustava tutkimus (Vilkka 2007, 19). Tutkimukseni kvantitatiivinen osuus kuuluu kartoittavan tutkimuksen kenttään, sillä tarkoitukseni on nimenomaan kartoittaa palvelupaikkojen näkökulmia muun muassa yhdyskuntapalvelun käytäntöjen toimivuudesta. Vilkan (2007, 20) mukaan kartoittavan tutkimuksen tavoitteena on etsiä uusia näkökulmia. Sen avulla voidaan tutkia vähän tunnettuja asioita sekä selvittää tarkasteltavasta aiheesta kirjallisuutta ja sen sisältöjä että selvittää hypoteeseja. Kartoittavan tutkimuksen avulla voidaan löytää tarkasteltavasta asiasta keskeisiä malleja, luokkia, teemoja ja tyypittelyjä.

Kvantitatiivisessa tutkimuksessa on mahdollista kerätä tarvittavat tiedot itse tai hankkia tiedot erilaisista muiden keräämistä tilastoista, rekistereistä tai tietokannoista. Itse kerätävissä aineistoissa on tutkimusongelman perusteella päätettävä mikä kohderyhmä ja mikä tiedonkeruumenetelmä soveltuu parhaiten: postikysely, puhelin- tai käyntihaastattelu tai informoitu kysely, joka on kahden edellä mainitun välimuoto. Viime aikoina myös internet-kyselyt ovat yleistyneet. Ne soveltuvat kuitenkin vain sellaisen joukon tutkimiseen, joissa jokaisella jäsenellä on internetin käyttömahdollisuus. Kullakin tiedonkeruumenetelmällä on hyvät ja huonot puolensa. Tutkittavan asian luonne, tutkimuksen tavoite, aikataulu ja budjetti ovat menetelmään vaikuttavia asioita. Postikysely soveltuu, kun kerätään tietoja selvistä tosiasioista. (Heikkilä 2008, 18–19.) Vilkan mukaan kysely soveltuu aineiston keräämisen tavaksi, kun tutkittavia on paljon ja he ovat maantieteellisesti hajallaan toisistaan. Kyselyn ongelmana voidaan kuitenkin nähdä, että lomakkeet palautuvat hitaasti tutkijalle ja mahdollisen uusintakyselyn suorittaminen lisää tutkimuksen kustannuksia. (Vilka 2007, 28) Heikkilä (2008) summaa postikyselyn heikkoudeksi suuren kadon lisäksi myös sen, ettei voida täysin varmistua kuka kyselyyn on vastannut. Toisaalta postitse lähetetty kyselylomake tavoittaa vastaanottajan haastattelijaa paremmin. Vastausprosenttiin vaikuttavat monet seikat: tutkimuksen kohderyhmä, tutkimuksen aihe, kysymysten määrä, lomakkeen ulkoasu, tehdäänkö uusintakysely vai ei sekä saatekirjelmä. Vastausprosenttiin vaikuttaa olennaisesti myös se, kuinka merkityksellisenä vastaajat tutkimuksen kokevat. Vastausprosentti vaihtelee usein 20–80 prosentin välillä, mutta usein postikyselyssä jäädyään alle 60 prosentin. (Heikkilä 2008, 66.) Kananen (2008, 77) puolestaan näkee postikyselyssä kadon mahdollisuuden vieläkin suuremmaksi ja hänen mukaansa postikyselyissä vastausprosentti jää karhu-kierroksesta huolimatta usein alle 50 %:n.

Itse päädyin tutkimukseni kvantitatiivisessa vaiheessa postikyselyyn. Postikysely oli toimivin tapa saada tarvittavat tiedot käytettävissä oleviin resursseihin nähden ja uskoakseni kaikilla palvelupaikoilla ei ole internetin käyttömahdollisuutta päivittäisissä työpisteissään. Vastausprosentin nostattamiseksi lähetin palvelupaikoille myös uuden kyselylomakkeen ja saatekirjeen ensimmäisen palautuspäivän umpeuduttua. Tämän asian huomioimiseksi olin diarisoinut vastauskuoret.

Ennen aineiston keräämistä tieto tulee operationalisoida ja strukturoida. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkittavat asiat muutetaan rakenteellisesti. Operationalisoinnilla tarkoitetaan teoreettisten ja käsitteellisten tietojen muuttamista sellaiseen muotoon, että tutkittava ymmärtää asian arkiymmärryksellään. Strukturoinnilla puolestaan tarkoitetaan tutkittavan asian ja sen ominaisuuksien suunnittelua ja vakiointia. Strukturoinnissa tutkittavat asiat vakioidaan lomakkeeseen kysymyksiksi tai vaihtoehtoiksi siten, että kaikki vastaajat ymmärtävät kysymyksen samalla tavalla ja kysymykset voidaan kysyä vastaajilta samalla tavalla. Jokaiselle tutkittavalle asialle, muuttujalle, annetaan symbolinen arvo kirjaimin tai numeroin. (Vilka 2007, 14–15.)

Kysymykset tulee suunnitella huolellisesti, sillä kysymysten muoto on yksi suurimmista virheiden aiheuttajista tutkimuksissa. Suunniteltaessa lomaketta tulee ottaa huomioon, miten aineisto tullaan käsittelemään, mahdollisten taustamuuttujien vaikutukset tutkittaviin asioihin sekä selvyys siitä mihin kysymyksiin vastauksia etsitään. Huomiota tulee kiinnittää myös tutkimuslomakkeen ulkoasuun ja selkeyteen. (Heikkilä 2008, 48.)

Kyselylomakkeeni (Liite 1) muodostui kahdesta osiosta: taustakysymyksistä sekä likertin asteikollisesta väittämästä. Ensimmäisessä osiossa tiedustelin seuraavia taustamuuttujia: palvelupaikkojen toimintasektoria, palvelupaikkatoiminnan kestoa sekä palvelupaikkatoiminnan aktiivisuutta, kysymällä milloin kyseisessä palvelupaikassa on viimeksi ollut sijoitettuna yhdyskuntapalvelun suorittaja. Näitä taustamuuttujia tiedustelin suljetuilla, vaihtoehdot antavilla kysymyksillä (vrt. Heikkilä 2008, 50). Näiden taustamuuttujien lisäksi kysyin yhden avoimen kysymyksen sellaisilta palvelupaikoilta, joilla ei ole koskaan ollut suorittajaa työyhteisössään sekä yhden monivalintakysymyksen palvelupaikoilta, joissa ei ole ollut suorittajaa yli vuoteen. Näiden kysymysten kautta pyrin saamaan tietoa palvelupaikkojen passiivisuuteen liittyvistä syistä. Muutoin lomake koostui 28:sta likertin asteikollisesta väittämästä. Likertin asteikollisen kyselyosion olin teemoitellut kolmeen osaan: A) Kokemukset toiminnasta ja motivaatiosta, B) Normit sekä C) Käytännöt.

Likertin asteikko on usein mielipideväittämissä käytetty asenneasteikko. Tavallisesti 4- tai 5-portainen järjestysasteikon tasoinen asteikko, jossa toisena ääripäänä on *täysin sa-*

maa mieltä ja toisena ääripäänä *täysin eri mieltä*. Viisiportaisessa asteikossa on usein vaihtoehto 3, *en osaa sanoa*, jonka käyttöä tulee harkita. (Heikkilä 2008, 53). Valli (2007, 115–117) puolestaan kirjoittaa, että Likertin asteikko perustuu nimenomaan paritomuuden idealle, jolloin idea takaa, että vastaajalla on mahdollisuus olla ottamatta kantaa asiaan. Vallikin mainitsee Likertin asteikon heikkoudeksi, että on ihmisiä, jotka eivät halua ottaa kantaa asioihin ja käyttävät runsaasti *en osaa sanoa* -vaihtoehtoa (=3). Samoin asteikon ääripäät saattavat jäädä käyttämättä ja käytetään vaihtoehtoja *melkein samaa mieltä* ja *melkein eri mieltä*. Päädyin lomakkeessani 5-portaiseen asteikkoon, jossa oli mukana *en osaa sanoa* -vastausvaihtoehto. Perusteluni 5-portaisen asteikon käytölle oli, että koin tärkeäksi mahdolliset *en osaa sanoa* -vastaukset. Kyselylomakkeessani oli nimittäin myös kysymyksiä, joihin kaikki palvelupaikat eivät todennäköisesti olisi pystyneet vastaamaan 4-portaisella asteikolla. Esimerkiksi kysymykset Q25–26, Q28 käsittelevät ristiriitatilanteiden hoitamista, joista kaikilla palvelupaikoilla ei ole kokemusta. Toinen vaihtoehto olisi ollut laatia 6-portainen asteikko, jossa vaihtoehto kolme olisi ollut *ei samaa eikä eri mieltä* ja vaihtoehto kuusi olisi ollut *en osaa sanoa*. Jokivuori ja Hietala (2007, 13) näkevät *en osaa sanoa* -vaihtoehdon käytön suositeltavaksi, jotta vastaaja voi jäädä annettujen vastausulottuvuuksien ulkopuolelle.

Postitse lähetettävä kyselylomake sisältää myös saatekirjelmän, joka sisältää tietoa tutkimuksesta. Tämän saateen perusteella tutkittava voi päättää tutkimukseen osallistumisesta tai kieltäytymisestä. Saatekirjelämä tulee laatia huolellisesti ja kieliasu on yleensä huoliteltua ja palautusohjeet on annettu täsmällisesti. (Vilka 2007, 80–81, 87.) Tutkimuksessani käytin erillisiä saatekirjeitä (Liitteet 2 ja 3) molemmilla kyselykierroksilla. Lähetin lomakekyselyn saatteineen kaikille Vantaan aluetoimiston alueen palvelupaikoille, joten kyseessä on kokonaistutkimus, jossa pyritään mittaamaan kaikki perusjoukkoon kuuluvat yksiköt (ks. Vilka 2007, 51).

Tarkoitukseni oli lomakekyselyn avulla hankkia kattavasti tietoa palvelupaikkojen kokemuksista yhdyskuntapalvelun prosessiin, yhteistyökuvioihin sekä mahdollisiin kehittämisalueisiin liittyen. Lomakkeiden kautta saadun tiedon avulla pyrin muodostamaan järkeviä teemoja kvalitatiivista aineistonkeruuvaihetta ajatellen. Lomakkeiden kautta saatua tietoa on mahdollista muokata tilastolliseen muotoon ja siten hyödyntää tuloksia

selittämisen vaiheessa (Alasuutari 1999, 52).

4.2.2 Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohdat

Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen kohteena on yleensä ihminen ja ihmisen maailma, joita yhdessä tarkastelemalla voidaan puhua elämismaailmasta. Elämismaailmalla tarkoitetaan kokonaisuutta, jossa ihmistä voidaan tarkastella: se on niiden merkitysten kokonaisuus, joka muodostuu sellaisista tutkimuksen kohteista, joita ihmistutkimuksessa tavataan, nimittäin yksilön, yhteisön, sosiaalisen vuorovaikutuksen, arvotodellisuuden ja yleisesti ihmisten välisten suhteiden kohteista. Tutkimuksenkohteet saavat merkityksensä yksilöiden elämismaailmasta eli ihmisen kokemustodellisuudesta, joka on koko ajan läsnä ja valmiina. Laadullisessa tutkimuksessa mikään ilmiö ei ole riippumaton ihmisestä, sillä merkityksen syntyvät vain ihmisen kautta. (Varto 1992, 23–24.) Tutkimukseni kvalitatiivisessa vaiheessa tarkoitukseni oli tutkia palvelupaikkojen kokemuksia yhdyskuntapalveluun, palvelupaikkana toimimiseen ja yhdyskuntapalvelun käytäntöihin liittyen. Heidän näkemyksensä toiminnasta rakentuvat juurikin yksilöiden, yhteisöjen, sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta, jonka vuoksi on tärkeää tarkastella asiaa myös laadullisesti. Tarkoitukseni oli syventää lomakekyselyllä saatuja tietoja keskustelun avulla.

Laadullisessa tutkimuksessa aineistonkeruun väline on tutkija itse, joten aineistoon liittyvien näkökulmien ja tulkintojen voidaan katsoa kehittyvän tutkijan tietoisuudessa prosessin edetessä. Laadullista tutkimusta voi luonnehtia prosessiksi, vaikka tutkimuksen etenemisen eri vaiheet eivät välttämättä ole etukäteen jäsennettävissä eri vaiheisiin, vaan esimerkiksi tutkimustehtävää tai aineistonkeruuta koskevat ratkaisut voivat muotoutua tutkimuksen edetessä. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusmenetelmien käyttö täsmentyy prosessin edetessä. Tutkimuksen eri elementtien kuten tutkimuskysymysten, aineistonkeruun ja aineiston analyysin joustava kehittyminen korostuu tutkimuksen edetessä. (Kiviniemi 2007, 70.) Tässä tutkimuksessa kvalitatiivista vaihetta edeltävä kvantitatiivinen vaihe leimasi suurelta osin tutkimusasetelmaa myös laadullisessa vaiheessa.

Nostin kvantitatiivisesta tutkimusosiosta ilmeneviä teemoja kvalitatiiviseen vaiheeseen syvempää tarkastelua varten. Laadullisessa vaiheessa eri tutkimusosioita koskevat ratkaisut muotoutuivat kuitenkin joustavasti ja saatoinkin loppuun asti harkita muun muassa aineistonkeruuseen ja aineiston analyysiin liittyviä seikkoja. Esimerkiksi aineistonkeruu olisi ollut mahdollista toteuttaa myös toisin. Mikäli ryhmäkeskustelu ei olisi mahdollistunut aikataulutukseen liittyvien asioiden vuoksi, olisin voinut hankkia kvalitatiivisen aineiston myös yksilöhaastatteluiden avulla tai olisin voinut valita jopa haastattelun informantit toisella tavalla. Tällainen joustavuus aineistonkeruuseen liittyen oli hyvä ja mahdollisti kvalitatiivisen aineistonkeruun suhteellisen nopealla aikataululla.

Laadullisessa tutkimuksessa voidaan katsoa olevan kyse vähitellen tapahtuvasta tutkitavan ilmiön käsitteellistämistä, ei niinkään valmiina olevan teorian testaamisesta. Tämänkaltaisen aineistokeskeisyyden korostamisesta huolimatta tutkija ei ole tutkimuksen alkuvaiheessakaan ennako-oletuksista ja näkemyksistä vapaa, vaan tutkijan teoreettisen näkökulmat ja vähitellen käsitteellistyvät näkemykset ilmiöstä suuntaavat osaltaan tutkimuksen kulkua. (Kiviniemi 2007, 74.)

Suomessa yleisin tapa kerätä laadullista aineistoa on kenties haastattelu. Sinänsä haastattelu ei kuulu vain kvalitatiiviseen tutkimusperinteeseen vaan sen avulla on mahdollista kerätä myös määrällistä tietoa. Haastattelun tavoite on selvittää, mitä jollakulla on mielessään. Haastattelun idea on järkevä, kun haluamme tietää mitä henkilö ajattelee, minkälaisia motiiveja hänelle on. Periaatteessa haastattelussa on kyse siitä, että tutkija esittää kysymykset ja haastateltava vastaa. Haastattelun määritelmät ovat kuitenkin laaventuneet huomattavasti. Perinteisestä asetelmasta on siirrytty enemmän keskustelunomaisiin haastattelutyyppeihin. Ryhmähaastattelulla tarkoitetaan haastattelua, jossa paikalla on samalla kertaa useita haastateltavia. Tavoitteena on ryhmäkeskustelu tutkijan haluamasta aiheesta tai teemoista. (Eskola & Suoranta 2005, 85, 94.) Ryhmäkeskustelun ja ryhmähaastattelun välillä on kuitenkin nähtävissä ero. Ryhmähaastattelussa vuorovaikutus painottuu vetäjän ja kunkin osallistujan välille kun ryhmäkeskustelussa puolestaan vetäjä pyrkii tietoisesti saamaan aikaan osallistujien välistä vuorovaikutusta. Ryhmäkeskustelussa vetäjä tarjoilee tiettyjä tutkimuksen kohteena olevia teemoja osallistujien keskenään keskusteltaviksi tai kommentoitaviksi. Tämä voi tapahtua myös eri-

laisten virikemateriaalien kautta. (Valtonen 2005, 223–224.)

Tutkimuksessani käytin ryhmäkeskustelua kvalitatiivisen aineistonkeruun menetelmänä. Koin ryhmäkeskustelun rennommaksi ja sidosryhmien mielipiteet paremmin esiintuovaksi tekniikaksi kuin esimerkiksi ryhmähaastattelun. Valtonen (2005, 223) tarkoittaa ryhmäkeskustelulla Blooria ym. (2001) mukailleen järjestettyä tilaisuutta, johon on kutsuttu joukko ihmisiä keskustelemaan tietyistä aiheista fokusoidusti, mutta vapaamuotoisesti, tietyksi ajaksi.

4.3 Aineiston kerääminen

Lomakekysely

Lomakekysely suunnattiin kaikille Kriminaalihuoltolaitoksen Vantaan aluetoimiston palvelupaikoille. Lähetysvaiheessa poissuljin viisi sellaista palvelupaikkaa tutkimuksen ulkopuolelle, jotka edelleen näkyivät aluetoimiston tietokannassa, mutta kyseisten paikkojen toiminta oli lopetettu. Niin ikään viiden palvelupaikan kohdalla päädyin lähettämään yhden kyselylomakkeen kahta tai useampaa kirjattua palvelupaikkaa kohden, koska todellisuudessa nämä palvelupaikat olivat yhtä. Tarkoitukseni oli lähettää lomakekysely kaikille tietokannassa oleville palvelupaikoille, huomioimatta palvelupaikan aktiivisuutta. Kriteerinä oli, että palvelupaikan tiedot löytyivät tietokannastamme. Lomakekyselyn lähetin yhteensä 143 palvelupaikalle. Lähetin kyselylomakkeet saatekirjelmällä (Liite 2) ja palautuskuorella varustettuna palvelupaikoille helmikuussa 2009. Saatekirjelmässä ohjeistin, että kyselyyn vastaisi henkilö, jolla työyhteisössä on kokemusta yhdyskuntapalvelun käytäntöihin liittyvistä asioista. Järjestysnumerolla merkityt palautuskuoret toimivat myös vastausosuuden seurantana. Ensimmäinen kyselykierros lähetettiin Kriminaalihuoltolaitoksen logolla varustetuissa, valmiiksi maksetuissa kirjekuorissa. Uusi kyselylomake saatekirjeineen (Liite 3) ja palautuskuorineen lähetettiin maaliskuun 2009 alussa niille, jotka eivät olleet palauttaneet lomaketta annetun ohjeen mukaisesti kahden viikon kuluessa. Toinen kyselykierros lähetettiin valkoisissa kirjekuorissa, tutkijan omalla kustannuksella.

Kyselytutkimuksen mukana lähetetyssä saatekirjelmässä ilmoitin yhteystietoni mahdollisia lisäkysymyksiä ajatellen. Kysely poiki muutaman puhelun, joissa haluttiin lähinnä päivittää Kriminaalihuoltolaitoksen tietokantaan oikeat tiedot esimerkiksi muuttuneen yhdyshenkilön yhteystiedot. Kahdelta palvelupaikalta otettiin yhteyttä, koska heillä ei hetkeen ollut ollut suorittajaa ja heidän henkilökuntansa oli muuttunut, joten he eivät osanneet ottaa kantaa kysymyksiin. Näissä tapauksissa kehotin palvelupaikkoja täyttämään ensimmäisen sivun tiedot ja palauttamaan lomakkeen näillä tiedoilla, joten tämä tekijä osaltaan selittää tuloksiin vaikuttavia puuttuvia arvoja. Yhdeltä palvelupaikalta oli jätetty myös soittopyyntö kyselyyn liittyen, mutta en yrityksistä huolimatta onnistunut tavoittamaan kyseisen palvelupaikan yhdyshenkilöä.

Lähetin kyselylomakkeen jokaiselle Khl:n Vantaan aluetoimiston palvelupaikkatietokannassa olevalle palvelupaikalle, lukien pois yllä mainitut palvelupaikat. Palvelupaikkoja oli yhteensä 143. Lähettämistäni kuorista kahdeksan (8) palautui Postin merkinnöillä muuttanut, ei postilaatikkoa tai tuntematon. Tarkastin palautuneiden kuorien osalta palvelupaikkojen tiedot tarkemmin. Kuudessa tapauksessa kahdeksasta syy kirjekuoren palautumiseen oli ilmeisimmin palvelupaikan muuttaminen toiseen kuntaan, toiminnan loppuminen, toiminnan rajoittuminen kesäaikaan tai postilaatikon sijaitseminen eri osoitteessa, kuin itse palvelupaikka. Näin ollen kyselyni tavoitti 135 palvelupaikkaa. Ensimmäisellä kyselykierroksella vastauksia palautettiin 56 kappaletta (41,5 %). Uusintakyselyn kohdistin palvelupaikoille, jotka eivät olleet vastanneet kyselyni. Poisluin toiselta kyselykierrokselta edellä mainitut kahdeksan palvelupaikkaa, joiden kyselylomakkeen Posti oli palauttanut. Toisella kyselykierroksella vastauksia saapui 26 palvelupaikalta, mutta yksi vastauslomake palautettiin täysin tyhjänä, joten hylkäsin tämän vastauksen. Hyväksytyjä vastauksia saapui yhteensä 81 kappaletta, joten kyselyn vastausprosentiksi muodostui 60 prosenttia. Vastausprosentin olen laskenut tavoitettujen palvelupaikkojen (N=135) mukaan.

Lomakekyselystä saadut alustavat tiedot esittelin Vantaan aluetoimiston yhdyskuntapalvelutyöryhmälle toukokuussa 2009. Tässä tilanteessa yhdyskuntapalvelun toimeenpanoa hoitavilla virkamiehillä oli mahdollisuus ottaa kantaa tuloksiin ja tuoda julki heidän mukaansa merkityksellisiä asioita kvantitatiivisesta aineistosta.

Ryhmäkeskustelu

Postikyselyn yhteydessä lähetetyssä saatteessa oli mainittu, että mikäli jollakin on halukkuutta osallistua keskusteluun, niin voi vapaasti ottaa yhteyttä minuun. Kukaan ei tämän saateen perusteella ilmoittanut halukkuuttaan keskusteluun. Lomakekyselyn suorittamisen jälkeen, toukokuussa 2009, Kriminaalihuoltolaitoksen Vantaan aluetoimisto piti yhdyshenkilöpäivät palvelupaikkojen yhdyshenkilöille kiitoksena yhteistyöstä. Tässä tilaisuudessa Vantaan aluetoimiston henkilökunta kiitti palvelupaikkoja puolestani postikyselyyn osallistumisesta ja jakoi kirjelmän (Liite 4) palvelupaikkojen yhdyshenkilöille, jossa kyselin halukkaita keskusteluun yhdyskuntapalvelun käytäntöjen kehittämiseksi. Kirjelmä jaettiin yhteensä 18 henkilölle kymmenestä eri palvelupaikasta. Kollegoiden rekrytointiyritykset sekä kirjelmä eivät tuottaneet tulosta informanttien osalta, mutta tutkimukseni oli herättänyt kiinnostusta palvelupaikkojen keskuudessa. Tämän jälkeen sainkin tiedon muutamista yhdyshenkilöistä, jotka olivat olleet kiinnostuneita osallistumaan keskusteluun, vaikka eivät olleet varsinaisesti ilmoittautuneetkaan mukaan. Tämän jälkeen soitin muutamille yhdyshenkilöpäivässä mukana olleille sekä muutoin aktiivisille palvelupaikoille, joista olisi mahdollisesti joku voinut osallistua haastatteluun.

Suhtautuminen haastatteluun osallistumiseen oli todella myötämielistä ja palvelupaikkojen henkilökunta koki kehittämishankkeeseen osallistumisen tärkeäksi, jotkut jopa järjestivät ajankäyttönsä uudelleen osallistuakseen ryhmäkeskusteluun. Oli hienoa huomata, että asiaan suhtauduttiin myötämielisesti ja se koettiin tärkeäksi. Soitin yhdeksälle palvelupaikalle ja ainoastaan yhdestä palvelupaikasta kieltäydyttiin osallistumasta keskustelutilaisuuteen. Kolmen kohdalla esteenä olivat vuosilomat tai työeste mutta muutoin hekin olisivat olleet innokkaita osallistumaan keskusteluun. Yhden alun perin haastatteluun lupautuneen henkilön työeste tuli tietoon vasta edellisenä päivänä, joten loppujen lopuksi haastatteluun lupautui 5 henkilöä viideltä eri palvelupaikalta. Näiden viiden lupautuneen joukossa oli henkilöitä kaikilta sektoreilta, jotka olivat vastanneet myös postikyselyyn. Tämä lukumäärä ryhmä- / focuskeskusteluun oli tavoitteiden mukainen. Myös palvelupaikkojen toimialueet olivat haastatteluaineistossa hyvin heterogeeniset, joka oli varmastikin rikkaus, koska erilaisilla palvelupaikoilla on mahdollisesti erilaisia toiveita ja tarpeita esimerkiksi suorittajien suhteen.

Keskustelun osallistujien määrä riippuu paitsi aiheesta ja osallistujista, mutta myös tutkimuspaikasta. Suomessa tyypillinen määrä ryhmäkeskusteluissa on 6–8 osallistujaa. Yksi keskeinen tekijä ryhmäkeskustelussa on vetäjän rooli ja läsnäolo. Vetäjän eli moderaattorin tehtävä on virittää otollinen ilmapiiri, ohjata keskustelua tavoitteiden suuntaan ja ennen kaikkea rohkaista informanteja keskustelemaan aiheesta keskenään. Parhaimmillaan osallistujien vuorovaikutteisen kommentit, ideat ja erilaiset näkökulmat ruokkivat toinen toisiaan ja synnyttävät uusia, yllättäviä näkökulmia. (Valtonen 2005, 223.) Valitsin ryhmäkeskustelun menetelmäksi kvalitatiiviseen vaiheeseen juuri siitä syystä, että osallistujien erilaiset henkilökohtaiset taustat, työpisteet ja taustaorganisaatiot voivat tehdä keskustelusta moninaisen ja synnyttää uudenlaisia näkökulmia.

Kerroin puhelimesta, että keskustelu on luonteeltaan epämuodollinen ja rento, eikä siihen tarvitse erikseen valmistautua. Jotkut kysyivät millaisia teemoja siinä tullaan käsittelemään ja tällöin kerroin keskustelun pääteemat, jotka noudattelivat pitkälti kyselylomakkeen teemoja. Keskustelun aikatauluksi arvioin 1,5 tuntia informanttien sitä kysyessä. Keskustelun lyhyt kesto oli yksi ratkaiseva tekijä sille, että jotkut yhdyshenkilöt pääsivät osallistumaan keskusteluun työkiireidensä lomassa.

Keskustelu pidettiin kesäkuun 2009 alussa Kriminaalihuoltolaitoksen Vantaan aluetoimistossa, koska siihen oli kaikilla helppo tulla, eikä pitkä matka haastattelupaikalle muodostunut esteeksi. Kerroin heti alussa, että tulen nauhoittamaan keskustelun videokameralla, mutta en tule kuvaamaan tilanteessa muuta kuin itseäni ja kameran merkitys on lähinnä äänen tallentaminen. Nauhoittamisen merkitys ymmärrettiin. Keskustelu aloitettiin rennosti kahvittelemalla, mutta kuitenkin jo orientoitumalla käsiteltäviin aiheisiin. Kerroin kahvin juonnin lomassa opiskeluuni liittyvistä asioista ja tutkimusprosessista. Samalla viittasin lyhyesti lomakekyselyn tuloksiin, tarkoitukseni johdatella osallistujat käsiteltäviin aiheisiin. Jaoin osallistujille tilaisuuden alussa myös rungon (Liite 5) keskustelussa käsiteltävistä teemoista, joka toimi osaltaan virikemateriaalina tulevalle keskustelulle. Ryhmäkeskustelun teemoiksi olin nostanut palvelupaikkojen kokemukset toiminnasta, palvelupaikkatoimintaan motivoivat tekijät sekä yhdyskuntapalveluun liittyvien käytäntöjen vahvuudet ja heikkoudet sekä niihin liittyvät mahdolli-

set kehittämistarpeet.

Aloitimme keskustelun esittelykierroksella siten, että palvelupaikkojen edustajat saivat tietää myös toistensa toimipaikat. Tämän jälkeen siirryimme keskustelemaan teemoista yhteisesti siten, että pysyttelin itse vetäjän roolissa. Näkisin, että onnistuin pysymään vetäjän roolissa hyvin ja yhdyshenkilöt keskustelivat pitkälti keskenään. Jossain tilanteissa tein tarkentavia kysymyksiä tai ohjasin keskustelua haluamaani suuntaan, koska se oli tutkimukseni kannalta merkityksellistä. Keskustelutilanteessa oli hyvä ja avoin tunnelma, johon varmasti vaikutti osallistujien persoonat sekä myötämielinen asenne tilaisuutta kohtaan. Keskustelu kesti noin 1 tunnin ja 15 minuuttia.

4.4 Aineiston analyysi

Lomakekyselyllä saatujen tietojen kvantitatiivinen analyysi

Määrällisessä tutkimuksessa tutkimusaineiston kerääminen, tutkimusaineiston käsittely sekä analysointi ja tulkinta ovat toisistaan erillisiä vaiheita. Aineiston käsittely alkaa, kun aineisto on saatu koottua. Aineiston käsittelyllä tarkoitetaan, että saatu aineisto tarkistetaan, tiedot syötetään ja tallennetaan sellaiseen muotoon tietokoneelle, että sitä voidaan tutkia numeraalisesti käyttäen apuna taulukko- tai tilasto-ohjelmia. (Vilka 2007, 106.) Tarkistin tutkimusaineistoa sitä mukaan, kun kyselylomakkeita palautui. Tässä vaiheessa syötin diaarin mukaan tiedon taulukko-ohjelmaan, jotta näin mistä palvelupaikoista vastauksia oli palautunut. Kahden kyselykierroksen jälkeen kävin läpi täytetyt lomakkeet ja tarkistin, että niissä oli tarvittavat tiedot. En kuitenkaan päätenyt poistamaan puutteellisesti täytettyjä lomakkeita otoksesta, lukuun ottamatta yhtä kokonaan tyhjänä palautettua lomaketta. Tämän jälkeen aloitin aineiston käsittelyn antamalla palautuneille lomakkeille uuden tunnusluvun. Numeroin palautuneet lomakkeet juoksevalla numerolla ja tallensin jokaisen havaintoyksikön kaikki tiedot taulukkoon eli havaintomatriisiin. Havaintomatriisiin vaakariville merkitsin yhden vastaajan, eli havaintoyksikön, kaikkien muuttujien tiedot. Pystysarakkeeseen puolestaan tuli kaikkien havaintoyksiköiden yhtä asiaa koskevat tiedot. (ks. Vilka 2007, 111.) Tutkimuksen kvantitatiivisen osuuden analysoinnissa käytin SPSS for Windows 17.0 -tilastotieteen ohjelmaa,

jonka jälkeen siirsin tiedot taulukkolaskentaohjelmaan saadakseni tulokset siistiin ja esitettävään muotoon. Mamian (2005, 50) mukaan SPSS-ohjelman grafiikkaominaisuudet ovat rajoittuneet, joten pyrittäessä siistiin ja näyttävään tilastografiikan käyttöön on usein tarkoituksenmukaista suorittaa SPSS:lla vain varsinaiset analyysit ja tehdä niiden pohjalta esitettävät kuvat taulukkolaskentaohjelmalla tai tilastografiikkaohjelmiston avulla.

Tilastollisessa päättelyssä esitetään tutkimusongelman kannalta oleellimmat jakaumaluvut. Yksinkertaisimmillaan tulokset esitetään taulukkomuodoissa suhteellisina osuuksina eli prosentteina. (Kananen 2008, 52.) Päädyin analysoimaan kvantitatiivista aineistoa jakaumalukujen ja ristiintaulukointien avulla. Luontevinta kvantitatiivisen aineiston kuvailussa minulle oli erilaisten graafisten taulukoiden käyttäminen ja niiden sanallinen selittäminen. Tulosten esittämisessä päädyin käyttämään graafisia esitystapoja kuten taulukoita, pylväskuvioita ja piirakkakuvioita. Vilkan mukaan kuvioita käytetään silloin kun halutaan antaa nopeasti luettavaa tietoa, yleiskuva jakaumasta tai painottaa tiedon laadullisia ominaisuuksia. Esimerkiksi piirakkakuvion eli sektoridiagrammin avulla voi hyvin havainnollistaa, mikä suhteellinen osuus kullakin muuttujalla on suhteessa koko aineistoon. Yhdellä piirakalla voi esittää yhden muuttujan jakaumat. (Vilka 2007, 135.) Piirakkadiagrammien luettavuus sopi mielestäni sellaisten tulosten esittämiseen, joissa halusin pitää tuloksen irrallaan muiden muuttujien jakaumista. Muuttujien välisen yhteyden selvittämiseksi käytin analyysimenetelmänä ristiintaulukointia. Vilkan (2007, 129) mukaan ristiintaulukoinnilla voidaan löytää kahden tai useamman muuttujan välisiä riippuvuuksia. Riippuvuus tarkoittaa, että jokin muuttuja vaikuttaa toiseen muuttujaan.

Ryhmäkeskustelussa kerätyn aineiston kvalitatiivinen analyysi

Ryhmäkeskustelun teemat on nostettu kvantitatiivisesta aineistosta ja osaltaan teemoja muokkasi myös esiymmärrykseni tutkittavasta teemasta. Näin ollen on todennäköistä ja luonnollista että haastattelurunkoon valitut teemat näkyvät tutkimusaineistossa.

Ryhmäkeskustelussa kerätyn aineiston analyysimenetelmäksi valitsin aineistolähtöisen sisällönanalyysin. Tuomen & Sarajärven (2004, 93) mukaan sisällönanalyysiä voidaan

käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen perinteissä. Timo Laine on esittänyt rungon laadullisen tutkimuksen analyysin etenemisen kuvaamiseksi. Ensimmäiseksi on valittava tarkkaan rajattu ilmiö, josta tulee kertoa kaikki. Kaikki muu mielenkiintoinen materiaali, jota aineistosta löytyy, on jätettävä tutkimuksen ulkopuolelle. Materiaalin on vastattava tutkimuksen tarkoitukseen ja tutkimusongelmiin. Toisessa vaiheessa aineisto litteroidaan ja kolmannessa vaiheessa luokitellaan, teemoitetaan ja tyypitellään. Tämän jälkeen tärkeää on selvittää haetaanko aineistosta samuutta vai erilaisuutta. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 94–95.)

Litteroin ryhmähaastattelun sanatarkasti niiltä osin kun keskustelu liittyi käsiteltäviin teemoihin. Litteroimatta jäi kuulumisten vaihtaminen, aikataulusta sopiminen sekä haastateltavien esittäytyminen toisilleen haastattelun alussa sekä haastattelun päättymisen jälkeinen hyvästienjättö ja keskustelujen yhteydessä käyty tutkimuksen aiheisiin kuulumaton sanailu. Litteroitua aineistoa kertyi 1,5 rivinvälillä yhteensä 21 sivua. Käytin litteroinnissa haastattelijasta merkintää M ja haastateltavista merkintää H1–H5. Litteroinnissa apua oli siitä, että ääni oli nauhoitettu videokameralla, joka oli suunnattu haastattelijaan eli minuun koko ajan. Mikäli haastateltavan äänestä oli vaikea tunnistaa puhujaa, niin se kävi hyvin ilmi siitä, keneen minulla oli katsekontakti. Litteroinnin jälkeen kuuntelin nauhan vielä kertaalleen läpi, joka toi elävästi mieleen haastattelutilanteen ja tilaisuuden miellyttävän ilmapiirin. Nauhan kuunteleminen kertaalleen antoi hyvän kokonaiskuvan ja saatoin siinä samalla jo tehdä muistiinpanoja esiin nousseista teemoista.

Litteroinnin jälkeen luin haastatteluaineiston ja hain aineistosta tutkimusteemoihini liittyviä sisältöjä siten, että informanttien näkökulmat tulevat esille. Tässä yhteydessä maalasin esille nousseita teemoja tutkimuskysymyslähtöisesti. Käytän tulososiossa paljon lainauksia ryhmäkeskustelusta, jotta informanttien näkökulmat ja tilaisuuden keskusteleva luonne tulevat esille. En kuitenkaan pureudu pohdinnassa keskusteluun tai dialogin toimivuuteen ja tulkintaan sinänsä. Tulososiossa olen merkinnyt kolmella pisteellä (...), mikäli lainaamani lause on jäänyt kesken tai olen aloittanut lainauksen lauseen keskeltä. Tutkimusraporttiin valituista lainauksista olen poistanut analyysin kannalta merkityksetömiä täytesanoja ja äännähdyksiä sekä saman asian toistoa (ks. Holopainen & Kaarle-

järvi 2007, 68).

4.5 Tutkimuksen eettiset kysymykset, reliabiliteetti ja validiteetti

Toteutin tutkimuksen tutkimuseettisiä periaatteita noudattaen (ks. Vilka 2005, 29). Tutkimukseen osallistuminen tutkimuksen molemmissa vaiheissa oli vapaaehtoisuuteen perustuvaa. Postikyselyyn liittyen lähetin toisen kyselylomakkeen sen vuoksi, että kyselyyn oli mahdollisesti unohtunut vastata ensimmäisellä kyselykierroksella. Kyselykaavakkeiden ohessa lähetin saatekirjelmän, jossa kerroin tutkimuksen tarkoituksesta ja tutkimusaineiston käyttötarkoituksesta. Tutkimuseettisiin periaatteisiin kuuluu, että tutkittaville tulee heidän halutessaan taata anonymiteetti valmiissa tutkimuksessa (Mäkinen 2006, 114). Alusta pitäen oli selvää, etteivät tutkimukseen osallistuneiden tunnistetiedot tulla julki kirjallisessa raportissa tai muutenkaan. Kvantitatiivisen aineiston osalta koodasin vastauslomakkeet numeerisesti, siten ettei vastaajat ole tunnistettavissa. Kvalitatiivisen aineiston osalta poistin palvelupaikkojen sekä palvelupaikkojen yhdyshenkilöiden tunnistetiedot. En myöskään tuo julki palvelupaikkojen kotikuntia. Vilkan (2007, 164) mukaan hyvä tieteellinen käytäntö pitää tärkeänä, että tutkittavat säilyvät tuntemattomina oman identiteetin, mutta myös paikkakunnan osalta.

Mainitsin lomakekyselyn ohessa lähetetyssä lomakkeessa olevani Khl:n työntekijä ja kerroin opintoihini liittyvästä kehittämistyöstä ja sen tavoitteista. On vaikea arvioida vaikuttiko asemani Khl:n virkamiehenä tutkimuksen tuloksiin. Ryhmähaastattelussa ilmapiiri oli ainakin avoin ja keskustelu vastavuoroista. Sekä lomakekysely- että ryhmähaastatteluvaiheessa pyrin tuomaan esille opinnäytetyöni kehittämiseen tähtäävän tavoitteen, jonka tarkoitus on tuoda esille palvelupaikkojen näkökulmia.

Kirjallisen tutkimusaineiston eli lomakekyselyn lomakkeet ja litteroidun ryhmähaastattelun päädyin arkistoimaan, koska näistä dokumenteista ei käy ilmi tutkimukseen osallistuneiden henkilöllisyys tai toimipaikka. Ryhmäkeskustelussa syntyneet nauhat päädyin tuomaan koska näissä käy ilmi ryhmäkeskusteluun osallistuneiden nimet sekä toimipisteet.

Tutkimuksen reliabiliteetti tarkoittaa tutkimuksen luotettavuutta. Luotettavuus tarkoittaa tutkimuksen pysyvyyttä eli tutkimuksen kykyä antaa ei sattumanvaraisia tuloksia. (Vilka 2007, 177.) Reliabiliteetilla viitataan siis mittaustulosten toistettavuuteen (Hirsjärvi ym. 2005, 216). Vilkan (2007) mukaan reliabiliteetin arvioinnissa tarkastellaan mittaukseen liittyviä asioita, kuten otoksen edustavuutta suhteessa perusjoukkoon, vastausprosenttia ja mahdollisia mittausvirheitä (Vilka 2007, 149–150).

Suuntasin kvantitatiivisessa osiossa kyselyn Vantaan aluetoimiston palvelupaikkaverkostolle. Hyväksytyjä vastauksia saapui kahden kyselykierroksen jälkeen 81 ja vastausprosentiksi muodostui 60 prosenttia. Näkisin aineistoni vastaavan suhteellisen hyvin perusjoukkoa, kun mietitään palvelupaikkoja sektorin mukaan. Asiaa on käsitelty tarkemmin tulososiossa, kappaleessa 5.1.1. Tilastotietoja palvelupaikkojen toiminnan kestosta tai aktiivisuudesta sinällään ei ole saatavilla, joten on vaikea arvioida oman aineiston vastaavuutta perusjoukkoon näissä suhteissa. Huomioitavaa on, että 81 vastanneen joukossa on sekä aktiivisia että passiivisia palvelupaikkoja, joka uskoakseni rikastuttaa aineistoa. Vuonna 2008 Vantaan aluetoimisto sijoitti suorittajia 72 palvelupaikalle. Aineistossa aktiivisia palvelupaikkoja, eli palvelupaikkoja joilla on ollut suorittaja vuoden sisällä, oli 48 eli noin 60 prosenttia aineistosta. Verrattaessa kyselyyn vastanneiden aktiivisten palvelupaikkojen määrää vuonna 2008 käytössä olleisiin palvelupaikkoihin, voidaan katsoa, että aktiivisista palvelupaikoista noin 67 prosenttia on vastannut kyselyyn.

Kanasen (2008, 77) mukaan kato on erittäin suuri ongelma postikyselyissä. Karhukierroksen avulla vastausprosenttia saadaan jonkin verran nostettua, mutta vain harvoin päästään yli 50 prosenttiin. Tutkimuksessani vastausprosentti oli 60 %, jonka voidaan katsoa olevan suhteellisen hyvä. Kuitenkin 40 prosenttia kyselyn saaneista jätti vastamatta kyselyyni. Osaltaan katoon saattoi vaikuttaa, että ensimmäinen kyselylomake lähetettiin hiihtolomakauden aikaan. En kuitenkaan näe lomakauden merkitystä kovin suureksi, koska suurin osa palvelupaikoistamme on toiminnassa lomakaudesta huolimatta. Merkittävämpänä katoon vaikuttavana tekijänä näen, että alueellamme on paljon palvelupaikkoja, jotka eivät ole aktiivisesti käytössä. Lomakekyselyn tavoitti 135 palve-

lupaikkaa ja vuonna 2008 käytössä oli 72 palvelupaikkaa. Tämä herättää kysymyksen, että mitä ovat nämä 63 palvelupaikkaa, joihin ei ole ollut suorittajia sijoitettuna vuoden 2008 aikana. Passiiviseksi luokiteltuja palvelupaikkoja aineistossani oli yhteensä 30, joten verrattaessa tätä lukua 63:een, voidaan katsoa passiivisten palvelupaikkojen vastausprosentin jääneen hieman alle 50 prosentin. Eli voidaan todeta vastausviikkauuden olevan suurempaa aktiivisten palvelupaikkojen osalta. Uskon että monet passiiviset palvelupaikat ovat vieraantuneet yhdyskuntapalvelusta siinä määrin, että kyseisten palvelupaikkojen yhdyshenkilöt ja henkilökunta kokivat vastaamisen vaikeana. Monissa palvelupaikoissa henkilökunta on myös muuttunut vuosien saatossa, ja mikäli palvelupaikka ei ole ollut aktiivisesti käytössä, ei tämän hetkiselällä henkilökunnalla ole tietoa yhdyskuntapalveluun liittyvistä käytännöistä, jonka vuoksi vastaaminen on ollut mahdotonta.

Uskon, että uusittaessa tämän tutkimuksen kvantitatiivinen osio, tulokset olisivat pitkälti samankaltaisia. Tutkijana olen kuitenkin käyttänyt harkintaa esimerkiksi sen suhteen millaisia ristiintaulukointeja aineistosta on poimittu, koska vaihtoehtoja suhteessa tutkittavaan aineistoon ja tutkimuskysymyksiin oli useita. Olen kuitenkin valinnut poimittavat tiedot perustellusti ja olen pyrkinyt esittämään saatuja tuloksia mahdollisimman laajasti. Kvalitatiivisessa tutkimusosiossa tulokset edustavat haastattelussa olevien henkilöiden näkemyksiä, mutta uskon näkökulmien olevan samankaltaisia laajemminkin. Tätä näkemystä tukee osaltaan myös kvantitatiivinen aineisto.

Validiudella tarkoitetaan mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä mitä on ollut tarkoitus mitata. Tutkimuksen validiutta voidaan parantaa käyttämällä useita eri menetelmiä (Hirsjärvi ym. 2005, 218). Halusin käyttää omassa tutkimuksessani niin määrällisiä kuin laadullisiakin tutkimusmenetelmiä, mahdollisimman kattavan tiedon hankkimiseksi. Tutkimuksessa käytetty monimetodimenetelmä paransi tutkimuksen validiutta. Validiuteen vaikuttaa toki myös se, miten vastaajat ovat ymmärtäneet lomakkeessa olevat väittämät. Luetutin kyselylomaketta työtovereilla sekä opiskelukaverillani, joka toimii palvelupaikan yhdyshenkilönä omalla työmaallaan ja muokkasini sitä saadun palautteen mukaisesti.

On aina mahdollista, että vastaajat ovat ymmärtäneet kyselylomakkeiden kysymykset eri merkityksissä, kuin mitä olen tutkijana tarkoittanut. Muutaman väittämän asettelu oli heikosti suunniteltu, esimerkiksi väittämässä Q8 on voitu ymmärtää väärin. Palvelupaikoilta ei kuitenkaan tullut palautetta lomakekyselyyn liittyen, joten uskon validiteetin kriteerien täyttyvän tältä osin. Sitä, kuka lomakkeeseen on vastannut palvelupaikalla, en voi tutkijana tietää. Saatekirjelmässä pyrin kuitenkin ohjeistamaan palvelupaikkojen siten, että lomakekyselyyn vastaisi sellainen henkilö, joka tietää käytännössä yhdyskuntapalvelun palvelupaikkatoiminnan arjesta. Luultavasti suurimmassa osassa tapauksia, vastaaja on ollut yhdyshenkilö. On kuitenkin mahdollista, että jossain tapauksissa yhdyshenkilö on niin kaukana työyhteisön arjesta, että kyselyyn vastaaminen on siirretty jollekin toiselle henkilökunnasta ja tämä on ollut täysin suotavaa.

Puolestaan laadullisen tutkimusosion suhteen validiteetin vaikuttaa tutkijan kyky tehdä tulkintoja ja saattaa niitä teoreettisen tarkastelun tasolle. On kuitenkin mahdollista, että aineistoa voidaan tulkita eri näkökulmista. Emme havaitse asioita samalla tavalla, saati sitten tulkitsisimme niitä samoin. (ks Hirsjärvi 2005, 214 ja 218). Laadullisen aineiston osalta pyrin käymään tutkimusaineistoa tarkasti läpi ja tuomaan esille tutkimuskysymysten kannalta oleelliset seikat. Olen myös kirjannut informanttien kommentteja ja keskusteluotteita tulososioon, jotta heidän näkemykset eivät jäisi tulkintojeni alle.

4.6 Kehittämistyön prosessi

Alusta alkaen minulle oli selvää, että tulen suuntaamaan tutkimustyöni yhdyskuntapalvelutyön kehittämiseen. Vaikka itse en ole pariin vuoteen tehnyt yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanoon liittyvää työtä, vaan olen toiminut ehdollisesti rangaistujen nuorten valvojana, niin on yhdyskuntapalvelu rangaistuksena ja työmuotona sopinut minulle parhaiten. Toisaalta nuorten seuraamusjärjestelmässä lähitulevaisuudessa tapahtuvat muutokset saivat minut jättämään omaan työtehtävääni liittyvän kehittämistyön tutkimuksen ulkopuolelle. Olen myös suurimman osan työhistoriastani Khl:ssa tehnyt yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanoon liittyvää työtä, jonka vuoksi yhdyskuntapalveluun liittyvien käytäntöjen tutkiminen ja kehittäminen tuntui luonnolliselta aiheelta. Tutki-

muksen suuntaaminen yhdyskuntapalvelun palvelupaikoille oli kypsytynyt mielessäni jo opintojen alkuvaiheissa.

Toimistomme historiassa olemme tehneet paljon töitä uusien palvelupaikkojen hankkimiseksi ja palvelupaikkaverkoston ylläpitämiseksi, toisaalta tarkemmin tiedustelematta palvelupaikoilta heidän näkemyksistään kehittämistarpeista. Palvelupaikat toimivat kuitenkin yhdyskuntapalvelun suorittamisen areenana, joten heillä on hyvä käsitys yhdyskuntapalvelun sujumisesta käytännön tasolla. Tämän vuoksi koin palvelupaikkojen yhdyskuntapalvelun näkökulmat ensiarvoisen tärkeinä kehittämistyötä suunniteltaessa.

Aloittaessani tutkimuksen suunnittelemista, olin virkavapaalla. Tuolloin olin yhteydessä Vantaan aluetoimiston yhdyskuntapalvelutyöryhmän työntekijöihin ja kyselin heidän näkemyksiään yhdyskuntapalvelun palvelupaikkatyön kehittämistarpeista. Yhdyskuntapalvelutyöryhmän vastaukset tukivat palvelupaikkatyön kehittämiseen liittyvää aiheenvalintaa. Muutoinkin tutkimusprosessin aikana pyrin olemaan tiiviisti yhteydessä yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanoa hoitaviin virkamiehiin Khl:n Vantaan aluetoimistossa. Kyselin mielipiteitä myös Rikosseuraamusviraston erikoissuunnittelija Raino Lavikkalalta, jonka mukaan palvelupaikkojen kokemukset ja tarpeet olivat hyödyllinen tutkimuskohde Kriminaalihuoltolaitoksen näkökulmasta.

Esittelin aiheitani opintoihin liittyvässä ideaseminaarissa keväällä 2008, jolloin sain hyväksynnän aiheenvalinnalleni ja saatoin edetä tutkimussuunnitelman laadinnassa. Ideaseminaarissa esittelin tutkimusta, jossa tarkoituksena oli nostaa esille palvelupaikoilla kertyvä (hiljainen-)tieto, tutkimalla millaista tietoa palvelupaikkatoiminnassa muodostuu. Tarkoitukseni oli tehdä tutkimus mukailien Taina Hussin sosiaalisen raportoinnin mallia. Opinnäytetyön ohjaajien palautteesta jätin Hussin sosiaalisen raportoinnin mallin tutkimukseni ulkopuolelle, koska se ei sinällään istunut tutkimustehtävääni. Tämä osoittautui oikeaksi ratkaisuksi. Tästä mallista sain kuitenkin idean monimetoditutkimukselle, jossa käytän hyväkseni sekä kvantitatiivista että kvalitatiivista tiedonkeruumenetelmää.

Myöhemmin suunnitelmaseminaarissa syksyllä 2008 tutkimusongelmani olivat muotoutuneet enemmän lopulliseen muotoon, vaikka muutoksia niihin vielä tulikin. Suunnitelmaseminaarin jälkeen tutkimukseni täsmentyi koskemaan koko Vantaan aluetoimiston palvelupaikkaverkostoa, eikä ainoastaan aktiivisia palvelupaikkoja. Mielestäni tämän rajauksen poistaminen oli tärkeää tutkimustuloksien kannalta, koska jo sinällään passiivisuuden syyt ovat kiinnostavia ja passivoituneilla palvelupaikoilla voi olla rakentavaa kritiikkiä yhdyskuntapalvelun käytäntöihin liittyen. Aiheen ja suunnitelman täsmennytyä anoin tutkimuslupaa Kriminaalihoitolaitoksen Vantaan aluetoimiston johtajalta. Sain tutkimusluvan opinnäytetyöhöni liittyen 22.1.2009. En ole laittanut hakemusta tai tutkimuslupaa liitteeksi tietosuojasyistä (Ks. Kuokkanen, Kivirinta, Määttänen & Ockenström 2007, 77).

Aineistonkeruuprosessin toteutin seuraavasti:

1. Lomakekysely palvelupaikoille helmi-maaliskuussa 2009
2. Ryhmähaastattelu palvelupaikkojen yhdyshenkilöille kesäkuussa 2009

Pyrin pitämään yhdyskuntapalvelutyöryhmän aktiivisesti mukana prosessin aikana, jotta heillä oli mahdollisuus kommentoida tutkimustani. Ennen kyselylomakkeen lähettämistä pyysin kommentteja lomakkeesta ja sen toimivuudesta Khl:n Vantaan aluetoimiston yhdyskuntapalvelutyöryhmältä sekä Lasse Rautniemeltä, joka oli juuri tekemässä väitöskirjaa yhdyskuntapalveluun liittyen. Muotoilin kysymyksiä saadun palautteen perusteella ja näin lomakkeesta muotoutui selkeämpi kokonaisuus. Lomakkeen tekovaiheessa yhdyskuntapalvelun palvelupaikan yhdyshenkilönä toiminut opiskelukaverini testasi lomakkeen, jolloin oli mahdollista arvioida sen täyttämiseen kuluva aikaa.

Esittelin kvantitatiivisen postikyselyn kautta saatuja tuloksia Vantaan aluetoimiston yhdyskuntapalvelutyöryhmälle toukokuussa 2009. Työntekijät kokivat tutkimuksen kautta saadun tiedon arvokkaaksi ja kokivat tämänkaltaisen tutkimustiedon merkitykselliseksi. He pitivät tärkeänä, että yhdyskuntapalvelun käytäntöihin liittyvää pirstaleista tietoa kootaan yhteen kattavasti. Yhdyskuntapalvelutyöryhmä tunnusti kehittämistyön tärkeyden, mutta keskittyivät lähinnä kuuntelemaan tutkimustuloksia.

Vantaan aluetoimiston yhdyskuntapalvelutyöryhmän myötämielinen asenne ja toisaalta tutkimuksen tärkeyden tunnistaminen auttoivat minua suuresti tutkimuksen etenemisessä. Vantaan aluetoimisto järjesti toukokuussa 2009 yhdyshenkilöpäivän yhdyskuntapalvelun palvelupaikoille, jolloin aluetoimiston virkamiehet välittivät terveiseni tutkimuksen etenemisestä palvelupaikoille sekä rekrytoivat mahdollisia haastateltavia ryhmäkeskusteluun. Itse olin tuossa vaiheessa virkavapaalla, enkä pystynyt osallistumaan palvelupaikoille suunnattuun tapahtumaan. Kyseisen tilaisuuden kautta yksikään palvelupaikan yhdyshenkilö ei ilmoittautunut haastateltavaksi, mutta sain yhdyskuntapalvelutyöryhmän työntekijöiltä muutamien henkilöiden nimiä, jotka olivat olleet asiasta kiinnostuneita. Lähestyin palvelupaikkojen yhdyshenkilöitä myöhemmin puhelimitse ja kyselin heidän halukkuuttaan osallistua haastatteluun. Tavoitteenani oli saada mukaan yhdyshenkilö jokaiselta sektorilta, joka oli edustettuna myös postikyselyssä.

Kvantitatiivisen aineiston analysointi oli mielenkiintoista ja haastavaa. SPSS-ohjelman käytön joudun opettelemaan alusta alkaen ja tämä oli haastavaa muun muassa ajankäytöllisesti, koska ohjelman opettelu oli hidasta ja vei huomattavan paljon aikaa. Määrällisen aineiston syöttäminen tilastotieteen ohjelmaan ja analyysien tuottaminen olivat mekaanista toimintaa ohjelman opasopuksia apuna käyttäen. SPSS-ohjelman käyttömahdollisuudet ovat laajat ja tähän tutkimukseen tarvitsin vain tiettyjä tunnuslukuja ja kaavioita. Myös likertin asteikollinen lomakkeeni aiheutti rajoituksia käytettävien tunnuslukujen osalta. Määrällisen aineiston esittämisen monet vaihtoehdot ja tyylit hämmensivät, enkä ole täysin varma olenko löytänyt kuvaavimmat diagrammit tulosten esiin tuomiseksi. Uskon kuitenkin saaneeni tutkimuksen kannalta oleelliset tiedot tuotettua SPSS-ohjelmaa hyväksikäyttäen sekä ymmärrettävät diagrammit ja kaaviot tulosten julkituomiseksi. Koin SPSS:n käytön kuitenkin tärkeäksi kehittämistyön onnistumisen ja tarpeellisen tiedon julkituomiseksi. Kuitenkin minulle tässä on kyse muustakin kuin opinnäytteestä, kyseessä on omaan työhön liittyvä kehittämishanke.

Saatuani määrällisen vaiheen tulokset ulos SPSS-ohjelmasta saatoin edetä kohti ryhmähaastattelua. Ryhmäkeskustelun toteutin kesäkuun 2009 alussa Vantaan aluetoimistolla. Ryhmäkeskustelu sujui hyvin ja viiden hengen ryhmä keskusteli aktiivisesti minun ohjauksessa heitä tiettyihin aihepiireihin. Kerättyäni kvalitatiivisen aineiston ryhmäkeskuste-

lussa pidin suunnitellusti tauon tutkimustyössäni. Näin ollen myös ryhmäkeskustelun litterointi siirtyi loppukesään. Kirjasin muistiinpanoja ryhmäkeskustelussa ja täytin tutkimuspäiväkirjaani haastattelussa esiin tulleita seikkoja, joka oli hyvä asioiden mieleen palauttamiseksi.

Litteroinnin jälkeen aloitin kvalitatiivisen aineiston analysoinnin. Keskustelun kautta tullutta aineistoa oli rajallisesti ja keskustelun teemat oli tarkkaan rajattuja, joka joudutti aineiston analyysia. Näkemykseni mukaan ryhmäkeskustelussa saatu yksityiskohtaisempi tieto oli tärkeää tutkimustehtävien kannalta. Kvalitatiivinen aineisto toi palvelupaikkojen moninaiset kokemukset esille ja väritti tutkimusta, sillä kvantitatiivinen aineiston kautta teeman vivahteikkuus olisi jäänyt peittoon.

Tutkimusprosessi oli haastava, koska se käsitti opiskelua molempiin tutkimusperinteisiin liittyen. Erityisesti määrälliseen tutkimusperinteeseen tutustuminen vei aikaa. Tämä on kuitenkin ollut hyvin mielenkiintoinen prosessi ja tutkimuksen edetessä olen tullut yhä vakuuttuneemmaksi siitä, että olen valinnut oikean lähestymistavan tutkivaan aiheeseen nähden. Olen varma, että pelkästään laadullinen aineisto ei olisi tuonut riittävästi tietoa alueen koko palvelupaikkaverkostoon liittyen ja toisaalta määrällinen aineisto olisi saattanut jättää teeman irralliseksi palvelupaikkojen aidoista kokemuksista, tuoden nämä kokemukset esille vain numeroiden kautta.

Opinnäytetyön ohjaus oli apuna koko tutkimusprosessin aikana. Erityisesti syksyn 2008 ja kevään 2009 opinnäytetyöryhmän tapaamiset olivat arvokkaita. Opinnäytetyöryhmän opettajien ohjaus ja opiskelijoiden tuoma vertaistuki olivat suuri apu opinnäytetyön etenemisessä.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Lomakekyselyn tulokset

Lomakekysely tuotti 81 hyväksyttyä vastausta, kuten edellä on todettu. Olin laatinut kyselylomakkeen siten, että Likertin asteikollisiin kysymyksiin tuli vastata vain, mikäli palvelupaikalla on joskus ollut suorittaja. Näin ollen vastaajia tulikin olla vähemmän kuin 81, koska palvelupaikat, joilla on sopimus Kriminaalihuoltolaitoksen kanssa palvelupaikkatoiminnasta, mutta heillä ei ole koskaan ollut suorittajia työyhteisössä, oli rajattu likertin asteikollisten kysymysten Q1–Q28 ulkopuolelle. Tällaisia sopimuksen omaavia palvelupaikkoja, joilla ei ole kokemusta suorittajista oli vastauksissa mukana viisi kappaletta, joka on noin 6,2 prosenttia vastanneista. Näiden palvelupaikkojen oli määrä vastata kyselylomakkeen avoimeen kysymykseen, johon vastauksia tuli kaikilta viideltä palvelupaikalta. Osassa lomakkeista oli vastattu taustakysymyksiin, mutta oli jätetty vastaamatta likertin asteikollisiin kysymyksiin (Q1–Q28) esimerkiksi siitä syystä, ettei kyseisissä toimipaikoilla ollut töissä yhdyskuntapalvelua tuntevaa henkilökuntaa vaihtuvuudesta johtuen. Muutamassa lomakkeessa oli myös yksittäisiä puuttuvia arvoja tai puuttuva arvo. Näiden tekijöiden vuoksi hyväksytyjen vastausten määrä kysymyksittäin vaihtelee N69–N72 välillä.

5.1.1 Yhdyskuntapalvelun palvelupaikkojen tuottajat

Seuraavassa taulukossa 1 on esitelty kyselyyn vastanneet palvelupaikat toimialan mukaan.

TAULUKKO 1. Aineisto toimipaikan sektorin mukaan

	N	%
Kunta	38	47,5
Seurakunta	14	17,5
Yhdistys tai säätiö	18	22,5
Yksityinen palveluntarjoaja	10	12,5
Yhteensä	80	100
Puuttuvia arvoja 1 kpl / 1,2 %		

Kuntasektorilla toimivat palvelupaikat korostuvat aineistossa selkeimmin 47,5 %, tämän jälkeen selkeimmin näkyvät yhdistykset ja säätiöt 22,5 %, seurakunnat 17,5 % sekä yksityiset palveluntarjoajat 12,5 %. Kyselyaineistossa ei ollut yhtään palvelupaikka, joka olisi edustanut valtiota. Utriainen (1988, 1204) toteaaakin, että suurin osa yhdyskuntapalvelun palvelupaikoista on löytynyt kuntasektorilta, erilaisilta yhdistyksiltä ja säätiöiltä. Valtion osuus on ollut hyvin pieni. Suurin palvelupaikkojen tarjoaja on ollut nimenomaan kuntasektori 55 %, seuraavaksi suurin ryhmä on ollut erilaiset yhdistyksen ja säätiöt 31 % sekä seurakunnat 12 %. Valtion osuus on ollut vain 2 %. (Haajanen 2007, 32.) Tutkimuksessani ovat mukana myös yksityistä palveluntarjoajaa edustavat palvelupaikat, jotka ovat voineet toimia palvelupaikkoina vuoden 2004 lakimuutoksesta lähtien. Uskon kyselyaineiston vastaavan suhteellisen hyvin palvelupaikkojen todellista jakaumaa. Sektoria koskevassa taustakysymyksessä on myös yksi puuttuvaa arvo. Tämä selittyy sillä, että eräs palvelupaikka oli valinnut kaksi vastausvaihtoehtoa yhden sijaan, jonka vuoksi hylkäsin vastauksen tämän tiedon kohdalla.

Seuraavassa (TAULUKKO 2) on kuvattu miten pitkään kyselyyn vastanneet ovat harjoittaneet palvelupaikkatoimintaa:

TAULUKKO 2. Palvelupaikkatoiminnan kesto

	N	%
Alle vuoden	1	1,3
1-2 vuotta	12	15,6
3-5 vuotta	23	29,9
Yli viisi vuotta	41	53,2
Yhteensä	77	100,0
Puuttuvia arvoja 4 kpl / 4,9 %		

Pitkään palvelupaikkoina toimineet palvelupaikat ovat olleet selkeästi aktiivisimmin liikkeellä kyselyssä. Toisaalta kattava palvelupaikkaverkosto on luotu yhdyskuntapalvelun alkuaikoina, joten suurin osa palvelupaikoista on varmastikin ollut mukana toiminnassa jo useita vuosia. Myönteistä kuitenkin on, että myös suhteellisen tuoreet palvelupaikat ovat vastanneet kyselyyn. Vertailulukuja palvelupaikkojen toimintahistorian kestosta suhteessa palvelupaikkojen määrään ei ole saatavilla. Puuttuvia arvoja tässä kyselykohdassa oli neljä eli 4,9 prosenttia vastanneista. Puuttuvat arvot selittynevät sillä, että palvelupaikkojen henkilökunnan muuttuessa, olemassa olevalla henkilökunnalla ei ole täyttä tietoa palvelupaikkatoiminnan alkamisen ajankohdasta.

Taulukossa 3 on kuvattu palvelupaikkojen aktiivisuutta siitä näkökulmasta, milloin kyselyyn vastanneiden palvelupaikkojen työyhteisöön on ollut sijoitettuna palvelusuorittaja.

TAULUKKO 3. Palvelupaikkojen aktiivisuus

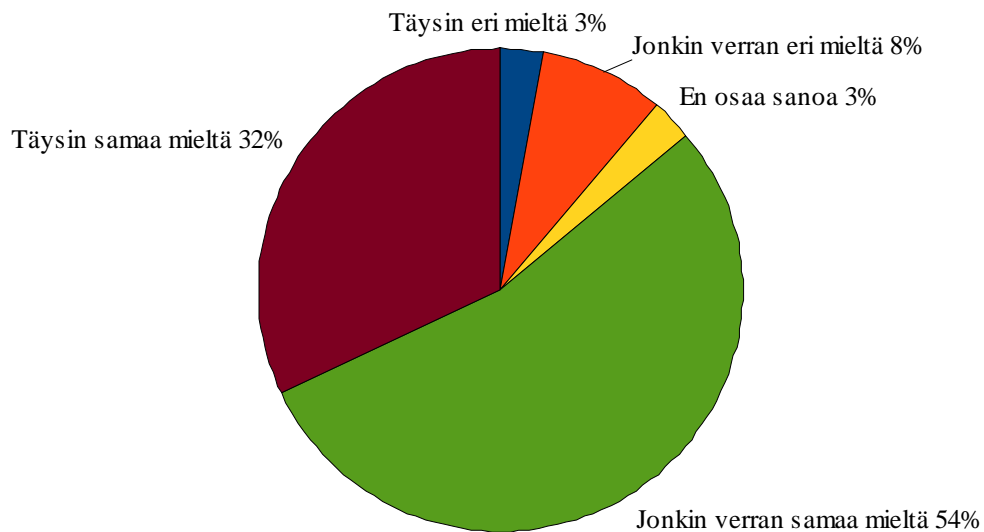
	N	%
Tällä hetkellä	31	38,3
Viimeisen vuoden aikana	17	21,0
1-3 vuoden sisällä	15	18,5
Yli kolme vuotta sitten	10	12,3
Ei koskaan	5	6,2
Yhteensä	78	100
Puuttuvia arvoja 3 kpl / 3,7 %		

Suurimmalla osalla vastanneista oli yhdyskuntapalvelun suorittaja tällä hetkellä työyhteisössä tai suorittaja oli ollut viimeisen vuoden aikana 59,3 %. Luonnollista toki on, että aktiivisesti toiminnassa mukana olevat ovat myös vastanneet kyselyyn aktiivisemmin. Toivottavasti tämä kertonee siitä, että palvelupaikat, jotka aktiivisesti ovat ottaneet suorittajia, ovat myös kiinnostuneita kehittämään yhdyskuntapalvelun käytäntöjä. Kriminaalihuoltolaitoksen Vantaan aluetoimisto sijoitti vuonna 2008 suorittajia yhteensä 72 palvelupaikalle (Ykp-palvelukerrat ja suoritettut tunnit palvelupaikan mukaan 2008). Tämän mukaan aktiivisessa käytössä viime vuonna on ollut noin puolet tietokantaan merkityistä palvelupaikoista. Ilahduttavaa on kuitenkin huomata, että vastaajien joukossa on myös palvelupaikkoja, joiden viimeisimmästä suorittajasta on jo aikaa. Tämä saattaa tuoda erilaisia näkemyksiä palvelupaikkatyön kehittämiseen.

Aineistosta nousee esille myös viisi palvelupaikkaa, joilla ei ole koskaan ollut suorittajia, mutta he ovat tehneet sopimuksen Kriminaalihuoltolaitoksen kanssa ja näin ollen myös heidän tietonsa olivat palvelupaikka-tietokannassa. Näiden palvelupaikkojen pyysin vastaamaan erikseen avoimeen kysymykseen, jossa pyysin palvelupaikkoja erittelemään syitä tähän (ks. kappale 5.1.4).

5.1.2 Motiiveja palvelupaikkatoiminnalle

Pyrin kartoittamaan palvelupaikkojen kokemuksia yhdyskuntapalvelusta sekä motivaatiotekijöitä toiminnassa mukana olemiselle. Seuraavassa (KUVIO 4) on nähtävillä palvelupaikkojen kokemuksia suorittajista.

KUVIO 4: Kokemukset suorittajista ovat hyviä

Tutkimustulokset palvelupaikkojen kokemuksista suorittajiin liittyen ovat positiivisia. Palvelupaikoista 86 prosentilla kokemukset suorittajista ovat sävyttyneet myönteisesti. *Täysin eri mieltä* tai *jonkin verran eri mieltä* väittämän (Q1: kokemukset suorittajista ovat hyviä) kanssa oli yhteensä 11 prosenttia, joka käsittää kahdeksan vastaajaa. Tämän aineiston perusteella voisi olettaa, että palvelupaikkojen näkökulmasta yhdyskuntapalvelurangaistukseen on tuomittu oikeaa kohderyhmää (ks. Kappale 3.1). *En osaa sanoa* -vastausten lukumäärä on kaksi vastaajaa. Aineiston pohjalta palvelupaikkojen kokemukset suhteessa suorittajiin vaikuttavat positiivisilta, vaikka uskoakseni tulos peittää alleen kirjon kokemuksia. Tuloksia tukee se tosiasia, että pääosin yhdyskuntapalvelun sujuvat ihan hyvin ja ne suoritetaan loppuun saakka. Kriminaalihuoltolaitoksen tilastojen mukaan vuonna 2007 18 prosenttia aloitetuista yhdyskuntapalveluista muunnettiin

vankeudeksi (Yhdyskuntapalvelun toimeenpano vuosina 2003–2007).

Kuviossa 5 on kuvattu palvelupaikkojen kokemuksia siitä, onko yhdyskuntapalvelun suorittajan työpanoksesta konkreettista hyötyä palvelupaikalle.

KUVIO 5: Yhdyskuntapalvelun suorittajan työpanos on konkreetilla tavalla hyödyksi palvelupaikalle

Tutkimusaineistoni mukaan palvelupaikat kokivat pääsääntöisesti yhdyskuntapalvelun suorittajien työpanoksen olevan konkreetilla tavalla hyödyksi heille. Väittämän kanssa *täysin samaa mieltä* oli 38 prosenttia ja *jonkin verran samaa mieltä* 49 prosenttia vastaajista. Enemmän positiivinen kuin negatiivinen näkemys suorittajien työpanoksesta oli siis 86 prosentilla vastaajista. Palvelupaikoista kuusi prosenttia oli *täysin eri mieltä* ja kuusi prosenttia *jonkin verran eri mieltä* palvelun suorittajan työpanosta koskevan väittämän suhteen. Voidaan todeta, että yhteensä 12 prosenttia vastanneista koki, ettei suorittajan työpanoksen kautta saatu hyötyä ollut merkittävä, tai siitä ei ollut konkreettista hyötyä palvelupaikan toiminnan kannalta. Haajanen (2007, 59) on tutkimuksessaan sivunnut myös suorittajien työpanokseen liittyvää teemaa. Haajasen aineistossa (N=7) nousi esille, että osa palvelupaikoista näki suorittajan työpanoksella olevan jotain konk-

reettista hyötyä työyhteisölle, kun taas yhdessä palvelupaikassa toimintaa saatettiin jopa suunnitella suorittajan työpanoksen varaan. Kahdessa palvelupaikassa suorittajat laskettiin lisäresurssiksi ja yhden palvelupaikan mukaan palvelun suorittajan työpanos yhteisölle riippui palvelun suorittajan henkilökohtaisista ominaisuuksista. Tutkimukseni tulos ja Haajasen tutkimuksen tulos eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan Haajasen laadullinen tutkimus on tuottanut syvemmän tuloksen suorittajien työpanoksesta, kun puolestaan tämän tutkimuksen tulos on määrällinen ja siten paremmin yleistettävissä.

Palvelupaikan luonne vaikuttanee suorittajan työpanoksen kautta saatavaan hyötyyn, sillä työtehtävien tulee kohdata yhdyskuntapalveluun ohjautuva asiakasmateriaali, jotta hyötysuhde olisi mahdollisimman hyvä. Haajanenkin (2007, 60) toteaa tutkimuksessaan, että suorittajan työpanoksen käytännölliseen hyötyyn saattaa vaikuttaa myös työtehtävien luonne. Haajasen mukaan työpanoksen kautta saatu hyöty oli suurempi niissä palvelupaikoissa, joissa oli tarjota selkeitä käytännön töitä kuten siivousta, ruoanlaittoa ja pihanhoitoa. Työpanoksen hyöty jäi selkeästi vähäisemmäksi palvelupaikoissa, joissa palvelutehtävät vaihtelivat palvelukerran mukaan ja osoittautuivat ns. ”täytetehtäviksi”.

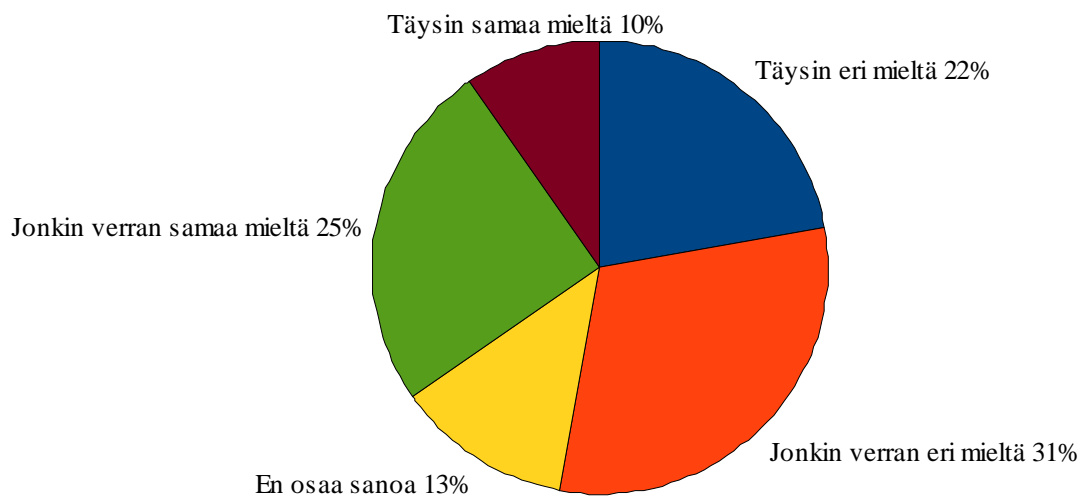
Mahdollisesti myös pidempään palvelupaikkana toimineet pystyvät keksimään sopivia ja mielekkäitä tehtäviä suorittajalle, jotka palvelevat myös palvelupaikkaa. Yritin selvittää aineistosta ristiintaulukoinnin avulla, että onko palvelupaikkatoimimisen kestolla vaikutusta palvelun suorittajan kautta saatavaan konkreettiseen hyötyyn (TAULUKKO 4). Alla olevassa ristiintaulukoinnissa olen yhdistänyt vastausvaihtoehtoja aineiston pienuuden vuoksi.

TAULUKKO 4: Palvelupaikkatoiminnan keston vaikutus suorittaja työpanoksesta saatavaan hyötyyn

		Kauanko olette olleet mukana palvelupaikkatoiminnassa?				Yhteensä
		Alle vuoden	1-2 vuotta	3-5 vuotta	Yli viisi vuotta	
Yhdyskuntapalvelun suorittajan työpanos on konkreetilla tavalla hyödyksi palvelupaikalle.	Eri mieltä	0 0 %	0 0 %	3 14,3 %	5 13,5 %	8 11,3 %
	En osaa sanoa	0 0 %	0 0 %	0 0 %	1 2,7 %	1 1,4 %
	Samaa mieltä	1 100,0 %	12 100,0 %	18 85,7 %	31 83,8 %	62 87,3 %
	Yhteensä	1 100,0 %	12 100,0 %	21 100,0 %	37 100,0 %	71 100,0 %

Aineiston mukaan palvelupaikkana toimimisen kestolla ei sinänsä ole merkitystä suorittajan työpanoksen kautta saatavaan hyötyyn. Periaatteessa pidempään palvelupaikkana toimineet työyhteisöt olisivat saattaneet keksiä yhdyskuntapalvelun raameihin, kuten aikatauluihin ja yhdyskuntapalvelun suorittajamateriaalille sopivampia tehtäviä kuin lyhyemmän aikaa palvelupaikkana toimineet. Aineisto ei kuitenkaan tue tällaista näkemystä. Huomioitavana voidaan kuitenkin pitää, että palvelupaikkana pidempään toimineiden työyhteisöjen vastauksissa on enemmän variaatioita. Tämä selittyy osittain sillä, että aineistossa on vahvasti esillä pidemmän aikaa palvelupaikkana toimineet yhteisöt, joten suuremmasta vastausmäärästä löytyy oletettavasti myös enemmän erilaisia vastauksia. Toinen selittävä tekijä voi olla, että pitkään palvelupaikkana toimineet ovat kohdanneet lukuisia suorittajia ja mahdollisesti myös suorittajien konkreettisessa työpanoksessa on ollut variaatioita eri suorittajien kesken.

Kuviossa 6 on kuvattu palvelupaikkojen motivaatiota yhdyskuntapalvelun palvelupaikkana toimimiseen yhdestä näkökulmasta. Väittämässä Q3 on pyritty selvittämään palvelusuorittajan työpanoksesta saadun hyödyn merkitystä palvelupaikkana toimimiseen.

KUVIO 6: Yhdyskuntapalvelun suorittajien työpanos on lähinnä symbolinen, eikä se ole syy toimia palvelupaikkana.

Selvitettäessä yhdyskuntapalvelusta saadun työhyödyn vaikutusta palvelupaikkana toimimiseen hajonta vastausten osalta oli huomattava. Vastausten perusteella voidaan todeta, että hieman yli puolet kokee yhdyskuntapalvelusta, suorittajan työn kautta, koituvan hyödyn siinä määrin merkitykselliseksi, että se osaltaan motivoi olemaan mukana palvelupaikkatoiminnassa. Tässä kohdassa vastaukset jakaantuivat tasaisemmin kaikille vastausvaihtoehdoille ja myös *en osaa sanoa* -vastauksia oli 13 prosenttia. Kymmenen prosenttia vastaajista oli väittämän kanssa *täysin samaa mieltä* ja 25 prosenttia *jonkin verran samaa mieltä*, joten vastausten perusteella voidaan tulkita, että 35 prosenttia vastanneista koki yhdyskuntapalvelun työpanoksen symbolisen merkityksen suuremmaksi kuin palkattoman työn kautta saatavan hyödyn. Haajasen (2007, 61) tulokset ovat hieman ristiriitaisia omien tulosteni kanssa. Haajasen tulosten perusteella yhdyskuntapalve-

lun symbolinen merkitys on suurempi kuin yhdyskuntapalvelun työpanokseen sisälletty konkreetti arvo. Eron tekee varmasti osaltaan se, että Haajasen aineisto käsitti ainoastaan 3. sektorin palvelupaikat, joissa työn tuottavuuden sijasta tavoitteet saattoivat suuntautua muihin päämääriin. Pyrin selvittämään palvelupaikan toimintasektorin vaikutusta tähän seuraavassa.

Seuraavan ristiintaulukoinnin (TAULUKKO 5) avulla on tutkittu palvelupaikkojen toimintasektorin vaikutusta siihen, kuinka yhdyskuntapalvelun kautta saatava työpanoksen merkitys nähdään palvelupaikoilla.

TAULUKKO 5: Yhdyskuntapalvelun työpanoksen merkitys sektoreittain

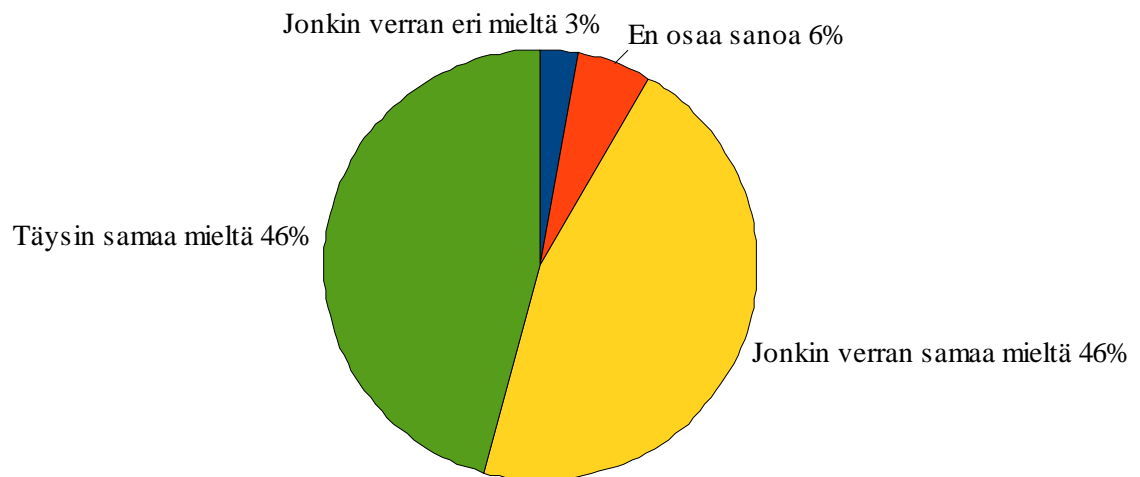
		Mitä sektoria toimipaikkanne edustaa?				Yhteensä
		Kuntaa	Seurakuntaa	Yhdistystä tai säätiötä	Yksityistä palveluntarjoajaa	
Yhdyskuntapalvelussa työpanos on lähinnä symbolinen. Suorittajan työpanos ei ole syy toimia palvelupaikkana.	Eri mieltä	15 50,0 %	9 69,2 %	8 44,4 %	6 60,0 %	38 53,5 %
	En osaa sanoa	5 16,7 %	1 7,7 %	1 5,6 %	2 20,0 %	9 12,7 %
	Samaa mieltä	10 33,3 %	3 23,1 %	9 50,0 %	2 20,0 %	24 33,8 %
	Yhteensä	30 100,0 %	13 100,0 %	18 100,0 %	10 100,0 %	71 100,0 %

Yllä olevasta ristiintaulukosta voidaan havaita tietoja hieman laajemmin kuin kuviosta 6. Ristiintaulukoinnin avulla voidaan todeta, että toimintasektorilla ei ole huomattavaa merkitystä palvelupaikkana toimimisen motiiveihin. Yllä olevassa ristiintaulukoinnissa on yhdistetty *täysin samaan mieltä* ja *jokseenkin samaa mieltä* olevat vastaukset omaksi luokakseen sekä *täysin eri mieltä* ja *jokseenkin eri mieltä* vastausvaihtoehdot omakseen. Vastausvaihtoehtojen yhdistäminen on tehty, koska kussakin luokassa on tapauksia suhteellisen vähän. Yksi tapaus vastaa enemmän kuin 1 %:a, jolloin satunnaisuuden vaikutus

tus prosentteihin on varsin suuri. Ongelmana voidaan siis nähdä aineiston pieni koko (Ks. Mamia 2005, 37), eikä yleistyksiä kannata sen suhteen tehdä.

Tämän aineiston mukaan yhdistysten ja säätiöiden toimipaikkojen asenteet suhteessa suorittajan työpanokseen ja syihin toimia palvelupaikkana ovat hieman pehmeämmät kuin muilla sektoreilla. Tuloksissa yllättää, että seurakunnan toimipisteen kokevat edellisiä korostuneemmin, ettei palvelusuorittajan työpanos ole vain symbolinen, vaan sillä on selkeä yhteys palvelupaikkana toimimiseen. Seurakunnan arvopohjan ja ideologian vuoksi olisi voitu olettaa, että yhdyskuntapalvelu olisi koettu eri tavoin. Yhdistysten ja säätiöiden tulos ei sinänsä yllätä ja niitä tukee Haajasen tutkimus, joka on suoritettu 3. sektoria edustavilla palvelupaikoilla. Haajanen (2007, 61) on tutkimuksessaan todennut, että voittoa tavoittelemattomat yhteisöt saattavat suunnata tavoitteet muihin päämääriin kuin työn tuottavuuteen, joka näkyi myös yhdyskuntapalvelun suorittajalle asetetuissa vaatimuksissa. Haajasen tutkimuksesta käy ilmi, että yhdistyksissä ja säätiöissä toimivat yhdyshenkilöt pitivät riittävänä, että yhdyskuntapalvelun suorittaja noudattaa yhdyskuntapalvelun ehtoja ja sopeutuu yhteisöön hyvin. Haajasen mukaan yhdyskuntapalvelun mieltäminen enemmän symboliseksi korvaukseksi on yhteydessä ajatukseen, että yhdyskuntapalveluun sisältyvään työpanokseen ei haluttu asettaa liian suuria vaatimuksia.

Kysymyksillä 4–5 pyrin selvittämään palvelupaikkojen yhteiskunnallista näkökulmaa eli kokevatko palvelupaikat yhdyskuntapalvelun toimeenpanoon liittyvän työnsä yhteiskunnallisesti tärkeäksi ja kokevatko he omalta osaltaan kantavansa yhteiskunnallista vastuuta tarjoamalla suorittajille mahdollisuuden palkattomaan työhön rikoksen sovitamiseksi. Kuviossa 7 on esitelty tulokset yhteiskunnallisen vastuun kokemisen kautta.

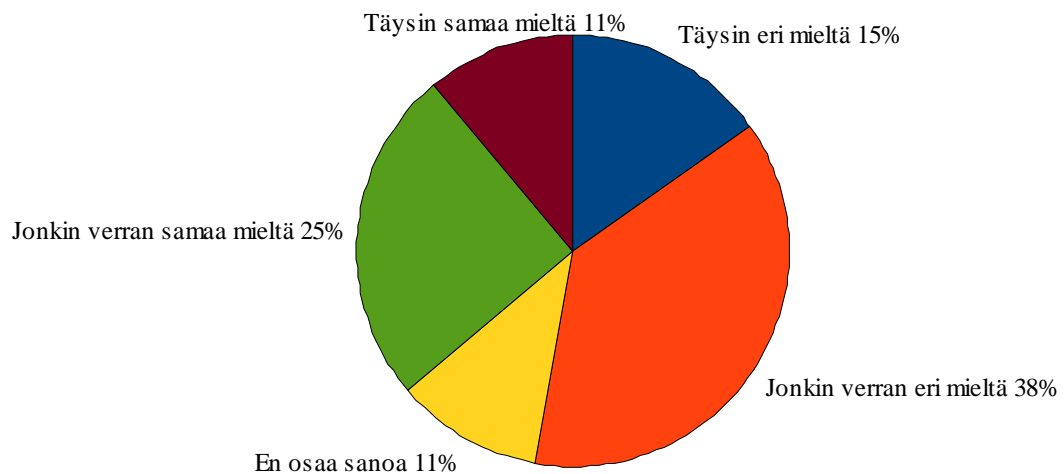
KUVIO 7: Koen, että palvelupaikkatoiminnan kautta on mahdollista kantaa yhteiskunnallista vastuuta.

Suurin osa palvelupaikoista, yli 90 prosenttia, koki että palvelupaikkatoiminnan kautta on mahdollista kantaa yhteiskunnallista vastuuta jollakin tasolla. Täysin eri mieltä väittämän kanssa ei ollut kukaan vastaajista. Lomakekyselyssä kysyttiin myös (Q4) kokevatko palvelupaikat palvelupaikkatoiminnan merkitykselliseksi yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Tulokset tähän kysymykseen olivat hyvin samankaltaiset kuin yllä olevassa kaaviossa. Kysymyksessä Q6 puolestaan tiedusteltiin, että onko palvelupaikkatoiminnan kautta mahdollista olla mukana auttamistyössä. Tämänkin kysymyksen vastaukset muuttivat edellisiä vastauksia ja noin 85 prosenttia koki palvelupaikkatoiminnan olevan keino olla mukana auttamistyössä.

Keskusteltaessa tuloksista yhdyskuntapalvelu -työryhmän kanssa kävi ilmi, että harvoin, jos koskaan palvelupaikkojen henkilökunnan kanssa tulee esille palvelupaikkatoiminnan tärkeys ja merkityksellisyys yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Työryhmän mukaan tämänkaltaisia teemoja olisi hyvä tuoda esille esimerkiksi palvelupaikkojen info-ilaisuuksissa, kun rekrytoidaan uusia palvelupaikkoja mukaan toimintaan. Tutkimukse-

ni tulos nähtiin myös hyvänä välineenä avata keskustelua kyseisestä asiasta myös vanhojen palvelupaikkojen kanssa.

Seuraavassa kuviossa 8 käsittelen tutkimustuloksia sen kannalta, että kokeeko palvelupaikat suorittajien säännöllisen vastaanottamisen velvollisuudeksi.

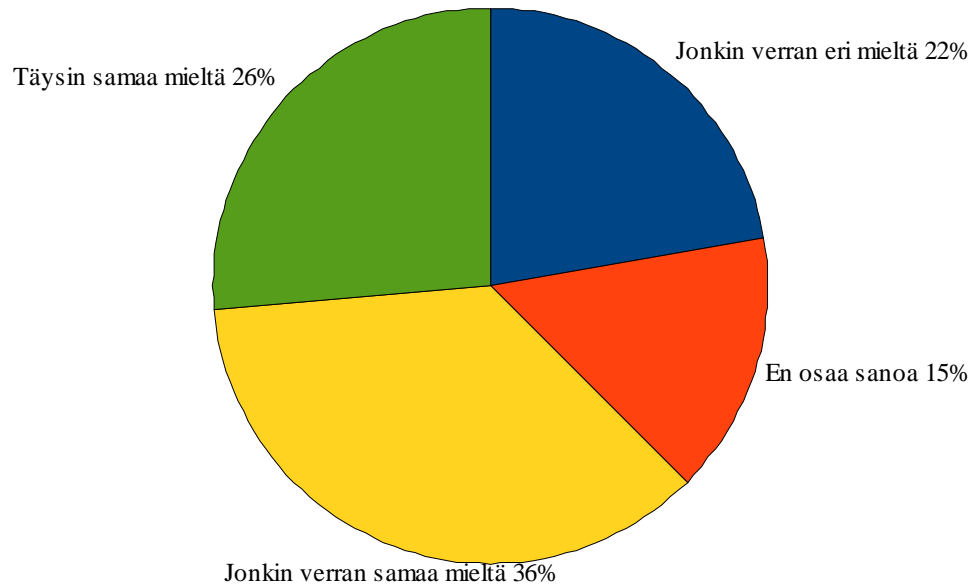
KUVIO 8: Koen, että työyhteisöllämme on velvollisuus ottaa suorittajia säännöllisesti.

Palvelupaikkojen näkökulmat velvollisuudesta ottaa vastaan suorittajia hajaantuivat suhteellisen paljon. Kuitenkin yli 50 prosenttia kaikista tähän kysymykseen vastanneista (N = 72) oli sitä mieltä, että heillä on jonkin asteinen mahdollisuus kieltäytyä tarjottavista suorittajista, eikä suorittajien ottaminen perustunut velvollisuuden tunteelle. Reilut 35 prosenttia koki palvelupaikkatoiminnan jollain tapaa velvollisuudeksi. Toisaalta kysymys ei tuo meille vastausta siihen, koetaanko tämä velvollisuus positiivisena vai negatiivisena asiana.

Palvelupaikoille pyritään antamaan mahdollisuus myös taukoihin suorittajien osalta, mikäli tällainen on tarpeen ja palvelupaikat sitä pyytävät. Periaatteessa voisi ajatella,

että palvelupaikkojen jaksaminen olisi pidemmäksi aikaa turvattua, mikäli palvelupaikkatoiminta ei tuntuisi velvollisuudelta vaan mahdollisuudelta.

Kuviossa 9 kuvaan palvelupaikkojen henkilöstön näkemyksiä yhdyskuntapalveluun liittyen.

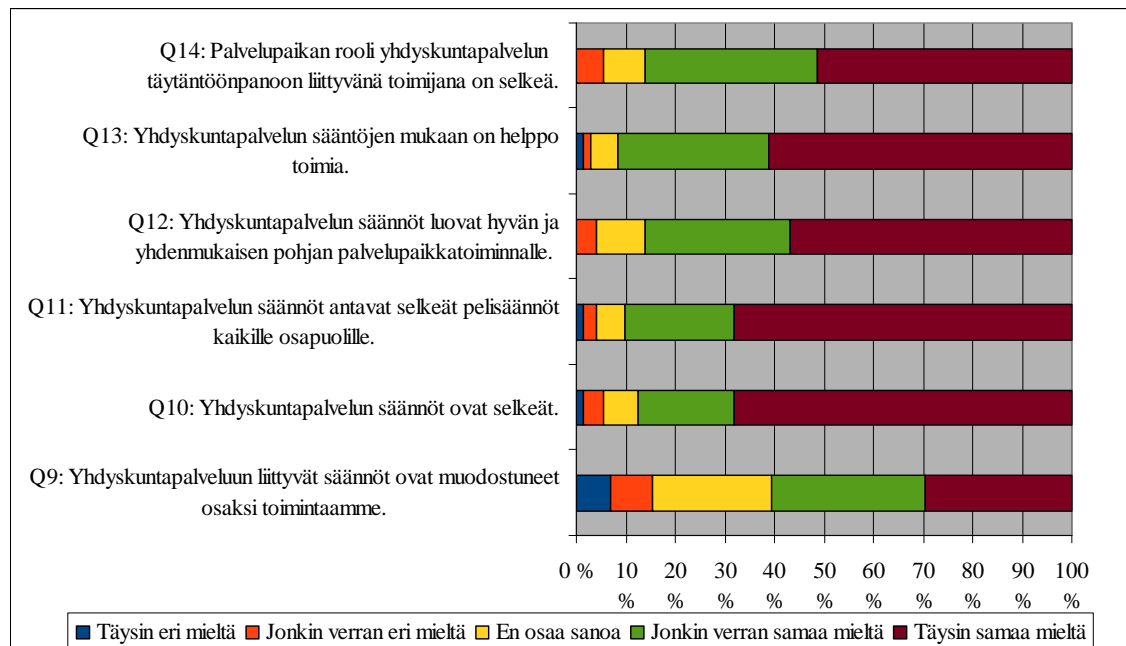

KUVIO 9: Toimipaikkamme työntekijöillä on yhteinen näkemys yhdyskuntapalvelusta ja suorittajien sijoittamisesta työyhteisöömme.

Vaikka työntekijöiden näkemykset yhdyskuntapalvelusta ja suorittajien sijoittamisesta aiheuttavat hajontaa tutkimusaineistossa, voidaan todeta, että pääosassa palvelupaikkoja henkilökunnan näkemykset ovat yhteneväiset yhdyskuntapalveluun liittyen. Suuren hajonnan ja *en osaa sanoa*-vastauksien osuuden on voinut aiheuttaa myös heikosti asetettu kysymys. Kysymyksessä on selkeästi kaksi erillistä kysymystä, joihin on varmasti ollut vaikea vastata likertin asteikon avulla. Tarkoitukseni on ollut selvittää palvelupaikkoina toimivien työyhteisöjen henkilökunnan näkemyksiä. Joskus palvelupaikoilta tulee viestiä, että he eivät voi ottaa suorittajia työyhteisöönsä, koska kaikilla työyhteisön jäsenet eivät suhtaudu suorittajiin samalla tavoin.

5.1.3 Normit osana palvelupaikkatoimintaa

Kuvaan palvelupaikkojen kokemuksia yhdyskuntapalveluun liittyvistä normeista ja reunaehdoista kuviossa 10. Normeihin liittyviä kysymyksiä oli kuusi. Väittämät olivat keskenään hyvin samankaltaisia ja näin ollen toimivat jopa varmennuskysymyksinä. Taulukossa on nähtävillä kyselylomakkeen kysymykset Q9-Q14 vastauksineen.

KUVIO 10: Palvelupaikkojen kokemuksia yhdyskuntapalveluun liittyvistä normeista (Q9-Q14)

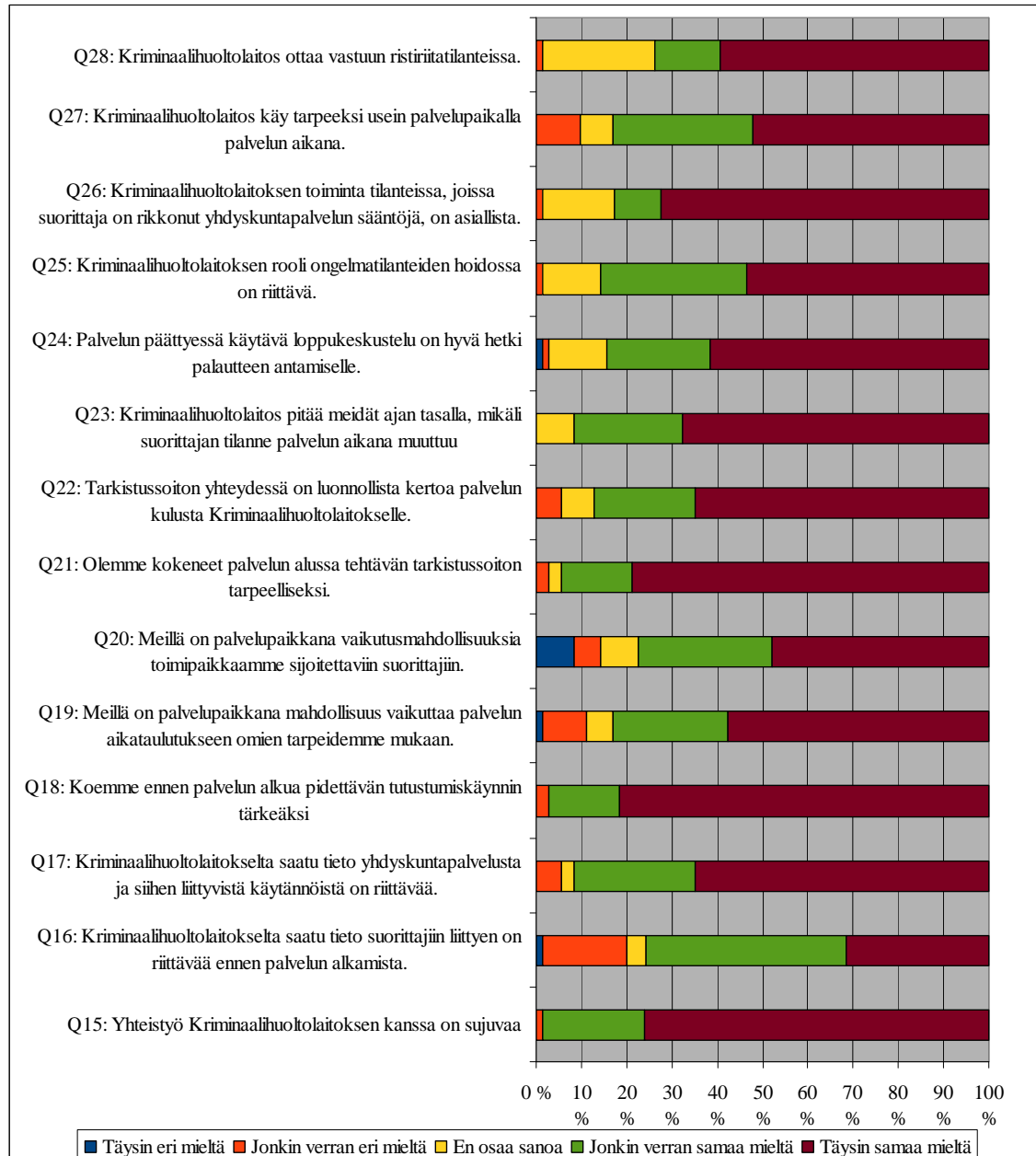
Palvelupaikkojen vastaukset normeihin liittyen noudattivat samaa linjaa kysymyksestä toiseen, joka selittyy suurelta osin sillä, että kysymykset oli luotu hyvin samankaltaisiksi tässä osiossa. Ainoastaan kysymys Q9 antoi jokseenkin erilaisen vastauksen verraten muihin kysymyksiin. Kysymyksessä yhdeksän tiedusteltiin palvelupaikkojen näkemystä siihen, ovatko yhdyskuntapalveluun liittyvät säännöt muodostuneet osaksi heidän arkista toimintaansa. Valtaosa vastanneista palvelupaikoista oli samaa mieltä tai jokseenkin samaa mieltä, mutta noin 15 prosenttia oli väittämän kanssa täysin eri mieltä tai jokseenkin eri mieltä. Tässä kysymyksessä en osaa sanoa -vastauksien osuus oli suhteellisen suuri.

Haajasen (2007, 47) tutkimuksen mukaan yhdyskuntapalvelua koskevat säännöt muodostivat sosiaalisen kontrollin näkyvimmän osan eli yhdyskuntapalvelun suorittajan palveluun saapumista ja lähtemistä valvottiin palvelupaikan toimesta ja mahdollisiin rikkomuksiin puututtiin välittömästi. Haajasen tutkimustulosten mukaan palvelupaikkojen yhdyshenkilöiden mukaan lainlaatijoiden laatimat yhdyskuntapalvelun reunaehdot oli omaksuttu osaksi vakiintunutta toimintakulttuuria. Haajasen (2007, 65) aineiston mukaan palvelupaikoilla oli myös tarkkaan tiedostettu yhdyskuntapalvelua koskevien sääntöjen sitovuus ja annettuja ohjeita myös pyrittiin noudattamaan tiukasti. Tällainen vallitsevien toimintatapojen pysyvyys ja normiohjaavuus nähtiin järjestelmään kuuluvana, eikä sääntöjä kritisoitu hänen aineistossaan. Sääntöjen selkeys antoi myös selkeät raamit palvelupaikkatoiminnalle. Aineistoni tukee Haajasen tuloksia, vaikkakin näiden kahden tutkimuksen tulosten vertailu on siinä määrin hankalaa, koska Haajasen tutkimuksen tulokset eivät ole yleistettävissä tutkimuksen luonteen ja aineiston pienuuden vuoksi.

Tämän tutkimuksen mukaan palvelupaikat ovat kokeneet yhdyskuntapalveluun liittyvät säännöt selkeinä ja niiden mukaan on helppo toimia. Tämä on tärkeä edellytys turvallisen yhdyskuntapalvelun täytöntöönpanon suhteen, mutta myös yhdyskuntapalvelun palvelupaikkojen hyvinvoinnin suhteen. Uskoisin, että sisäistetyt säännöt auttavat palvelupaikkoja toimimaan jatkossakin yhdyskuntapalvelun palvelupaikkana. Rautniemen (2009, 80) julkaisussa tulee esille käsite ”arjen järki”. Tällä hän viittaa arjen sujumiseen palvelupaikoilla. Rautniemen aineiston mukaan yhdyskuntapalvelun palveluehdoista pidetään kiinni, mutta normit on voitava sovittaa palvelupaikan omaan työkulttuuriin.

5.1.3 Yhdyskuntapalvelun toimeenpanoprosessin hyvät käytännöt

Seuraavassa kuviossa (KUVIO 11) pyrin kuvaamaan tiivistetysti yhdyskuntapalveluun liittyvien käytäntöjen toimivuutta palvelupaikkojen näkökulmasta.

KUVIO 11: Yhdyskuntapalvelun käytäntöjen toimivuus palvelupaikkojen näkökulmasta (Q15–Q28)

Yleisesti ottaen voidaan todeta, että palvelupaikkojen näkemykset yhdyskuntapalveluun liittyvistä käytännöistä olivat todella positiivisia. Olin pyrkinyt laatimaan kyselylomakkeen siten, että käytännöissä oli huomioituna palvelupaikkoihin liittyvät käytännöt yhdyskuntapalvelun toimeenpanoprosessin mukaisesti, toimeenpanon alkamisesta sen päättymiseen saakka. Kautta linjan palvelupaikkojen kokemukset olivat hyvin positiivisia. Käytäntöihin liittyvät vastaukset olivat pienimmilläänkin liki 80 prosenttisesti positiivissävyytteisiä, eli väittämiin oli vastattu täysin samaa mieltä tai jonkin verran samaa mieltä.

Aineistosta tuli selkeästi esille, että yhteistyö Kriminaalihoitolaitoksen kanssa on sujuvaa, sillä 99 prosenttia vastanneista koki yhteistyön olevan positiivisesti väritynyttä. Myös Rautniemen (2009, 68) aineistossa Kriminaalihoitolaitoksen työntekijät saavat positiivista palautetta palvelupaikalta. Positiivinen palaute liittyi siihen, että palvelupaikalle oli pystytty tarjoamaan sopivia yhdyskuntapalvelun suorittajia. Rautniemen mukaan kyseessä on kaksisuuntainen prosessi, joka parhaimmillaan johtaa oikeanlaisten henkilöiden valikoitumiseen palvelupaikalle. (Rautniemi 2009, 68.) Tämä suorittajien valikoituminen ja kenties myös valikoiminen näkyy aineistossani väittämässä, jossa on tiedusteltu palvelupaikkojen vaikuttamismahdollisuuksia heille sijoitettaviin suorittajiin. Palvelupaikoista lähes 80 prosenttia koki, että heillä on mahdollisuus vaikuttaa heille sijoitettaviin suorittajiin. Palvelupaikkojen jaksamisen näkökulmasta on varmasti tärkeää, että he voivat itse määritellä suorittajien virtaa sekä päättää heille sijoitettavista suorittajista. Palvelupaikoilla on mahdollisuus rajata esimerkiksi tiettyyn rikoslajiin syyllistyneet suorittajat heille sijoitettavien suorittajien ulkopuolelle. Esimerkiksi monissa hoitolaitoksissa on päädytty rajaamaan huumausainerikoksista tuomitut henkilöt heille sijoitettavien ulkopuolelle, koska laitoksissa ollaan tekemisissä lääkaineiden kanssa. Kokemukseni mukaan palvelupaikat kieltäytyvät suorittajasta tämän henkilökohtaisten ominaisuuksien vuoksi harvoin.

Väittämissä, joissa viitattiin palveluehtojen rikkomuksiin ja ongelmallisiin tilanteisiin yhdyskuntapalvelussa (Q25, Q26 ja Q28), *en osaa sanoa* -vastauksien osuus oli muita väittämiä suurempi, ollen 13–25 prosenttia. Tämä selittyy sillä, että kaikilla palvelupaikoilla ei ole kokemuksia ongelmallisista tilanteista, joissa suorittaja olisi rikkonut

yhdyskuntapalvelun ehtoja. Oletan vastaajien valinneen tällöin en osaa sanoa.

Väittämässä, jossa tiedustellaan suorittajasta saatavan tiedon riittävyttä ennen palvelun alkua, oli nähtävissä saatavan tiedon olevan jossain määrin puutteellista. Valtaosa vastanneista oli kuitenkin tyytyväisiä nykyiseen käytäntöön. Osaltaan vastauksissa voi näkyä käytäntö, että Kriminaalihuoltolaitos ei voi tietosuojalain vuoksi kertoa palvelupaikalle, mistä rikoksesta suorittaja on tuomittu. Asiakkaalla on toki itsellään mahdollisuus tämä kertoa. Rautniemen (2009, 64) aineistossakin tulee esille, että osa palvelupaikoista ei edes halua tietää taustalla olevaa rikosta ja toisissa paikoissa rikos on laajalti tiedossa.

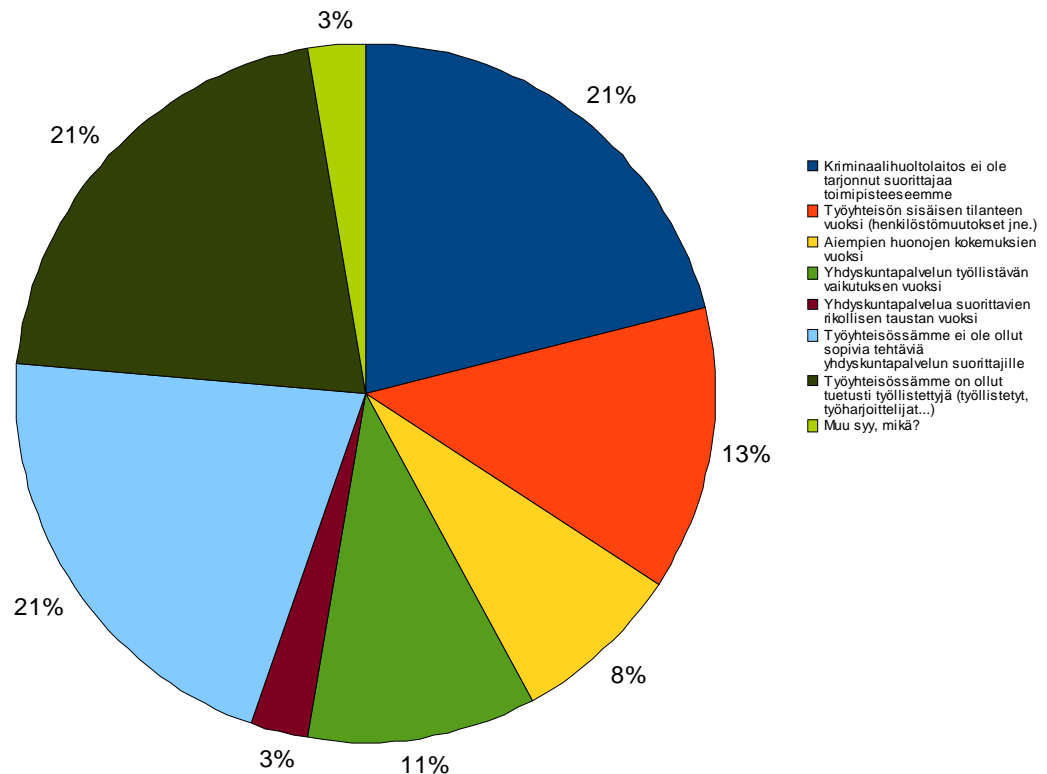
Yhdyskuntapalveluun liittyvät käytännöt toimeenpanoprosessin aikana saattavat vaihdella hieman toimialueiden mukaan eli eri toimialueilla on erilaisia käytäntöjä historian ja tarpeen mukaan. Tutkimustulosten mukaan voisi ajatella, että Kriminaalihuoltolaitoksen Vantaan aluetoimisto on pystynyt luomaan hyvät ja toimivat käytännöt yhdyskuntapalvelun toimeenpanotehtävien hoitamiseksi.

5.1.4 Syitä palvelupaikkojen passiivisuuteen

Tutkimuksessani luokittelen palvelupaikat aktiivisiin ja passiivisiin palvelupaikkoihin sen mukaan, milloin heillä on viimeksi ollut yhdyskuntapalvelun suorittaja sijoitettuna työyhteisöön. Olen tehnyt jaottelun aktiivisiin ja passiivisiin siten, että aktiivisilla palvelupaikoilla tarkoitan palvelupaikkoja, joilla on ollut suorittaja vuoden sisällä ja passiivisilla palvelupaikoilla puolestaan palvelupaikkoja, joilla suorittajaa ei ole ollut yli vuoden. Mikäli palvelupaikalla ei ole ollut suorittajaa yli vuoteen, niin olen pyytännyt heitä määrittelemään syitä tälle seikalle. Palvelupaikat ovat voineet valita useita eri syitä passiivisuudelleen.

Aineistossa passiivisten palvelupaikkojen osuus, joilla on joskus ollut suorittaja, on 30,8 prosenttia (N= 25). Syitä passiivisuudelleen kirjasi kaikkiaan 22 palvelupaikkaa näistä 25:sta palvelupaikasta, joilta olin tietoa kysynyt. Nämä palvelupaikat vastasivat yhteensä 38 kertaa, eli monet palvelupaikat ovat luetelleet useita syitä passiivisuudelle. Kysy-

mys oli monivalintakysymyksen muodossa ja siinä oli mahdollista valita useita vastausvaihtoehtoja. Alla olevasta (KUVIO 12) käy ilmi aineistosta nousseita syitä sille, miksi palvelupaikat eivät ole ottaneet suorittajia toimipisteisiinsä.

KUVIO 12: Syitä palvelupaikkojen passiivisuuteen

Aineiston perusteella erottui selkeästi kolme tekijää palvelupaikkojen passiivisuudelle. Suurimmat syyt sille, ettei palvelupaikalla ole ollut yli vuoteen suorittajaa sijoitettuna, olivat: Kriminaalihuoltolaitos ei ole tarjonnut suorittajia (21 %), palvelupaikalla ei ole ollut tarjota sopivia tehtäviä yhdyskuntapalvelun suorittajalle (21 %) sekä palvelupaikoihin sijoitettujen työllistettyjen vuoksi (21 %). Näiden tekijöiden lisäksi aineistossa korostui palvelupaikkojen sisäinen tilanne kuten henkilöstömuutokset (13 %) sekä yhdyskuntapalvelun työllistävä vaikutus (11 %). Kaikkia annettuja vaihtoehtoja käytettiin vastauksissa. Muu syy -kohtaan vastauksia tuli vain yksi ja siihen oli kirjattu:

”Riittävästi vapaaehtoisia työskentelee, he aina etusijalla”. (V69)

Aineiston perusteella voidaan tehdä päätelmä, että palvelupaikkoihin on yhdyskuntapalvelua suorittavien ohella tarjolla myös tuetusti työllistettyjä, työharjoittelijoita sekä vapaaehtoistyöntekijöitä. Esimerkiksi vuonna 2001 voimaan tullut laki kuntouttavasta työtoiminnasta on mahdollisesti lisännyt työtoimintaan ohjattavien määrää. Näin ollen jotkut käytössämme olleet palvelupaikat ovat joutuneet tekemään valintoja sen suhteen millaista ”lisätyövoimaa” he työyhteisönsä ottavat. Tähän valintaan voi vaikuttaa monet tekijät esimerkiksi yhdyskuntapalvelun luonne on hyvin erilainen kuin työllistettyjen, niin työajallisestikin kuin sääntöjenkin puitteissa. Kokemukseni mukaan jotkut palvelupaikat kokevat tämän vahvuutena ja toiset rasitteena. Myös sopivien palvelutehtävien löytyminen on koettu haasteelliseksi palvelupaikkojen näkökulmasta ja tämän vuoksi he ovat saattaneet pidättäytyä toiminnasta kokonaan. Yksi näkökulma sopivien palvelutehtävien puuttumiselle lienee se, että monet palvelupaikat ovat ulkoistaneet esimerkiksi kiinteistöhuoltoon ja pihanhoitoon liittyvät tehtävät.

Tiedustelin Vantaan aluetoimiston yhdyskuntapalvelutyöryhmän mielipiteitä palvelupaikkojen passiivisuuteen liittyvistä syistä keväällä 2009. Yhdyskuntapalvelua hoitavien virkamiesten mukaan työllistettyjen ja työharjoittelijoiden vaikutus palvelupaikkojen mahdollisuuksiin ottaa yhdyskuntapalvelun suorittajia, oli odotetunkaltainen. Puolestaan tulos, ettei Kriminaalihuoltolaitos ole tarjonnut suorittajia palvelupaikoille oli yllätyksellinen. Yhdyskuntapalvelua hoitavien työntekijöiden mielestä syitä tähän oli löydettävissä. Työntekijöiden mukaan aktiivisesti käytössä olevat palvelupaikat ovat myös aktiivisesti mielessä etsittäessä suorittajalle palvelupaikkaa. Usein on luonnollista laittaa aktiivisesti käytössä olevalle palvelupaikalle uusi suorittaja vanhan lopettaessa, jolloin toiset palvelupaikat jäävät käyttämättä. Usein aktiivisten palvelupaikkojen kanssa yhteistyö ja rutiinit ovat myös käyneet tutuiksi, joka helpottaa ja nopeuttaa sijoittamista. Rautniemikin mainitsee tutkimuksessaan, että Kriminaalihuoltolaitoksen aluetoimistoilla on rekisterissään palvelupaikkoja, joita käytetään vain harvoin tai ei lainkaan ja näihin palvelupaikkoihin tarjotaan suorittajia vain, kun muut vaihtoehdot alkavat loppua. (Rautniemi 2009, 77). Tällaisten passiivisten palvelupaikkojen kanssa ei välttämättä

synny sellaista vuorovaikutusta, joka johtaisi oikeanlaisten henkilöiden valikoitumiseen kyseisille palvelupaikoille ja toiminta saattaa kuihtua. Parhaimmillaan kyse on kaksisuuntaisesta prosessista palvelupaikan ja Kriminaalihuoltolaitoksen kanssa, jossa palvelupaikalle kehittyy aktiivinen valintoja tekevän toimijan rooli (Rautniemi 2009, 68).

Yksi näkökulma Vantaan yhdyskuntapalvelu-työryhmän työntekijöiden mielestä oli, että joillakin palvelupaikoilla on niin tiukat kriteerit palvelun suorittajille, että haastavamman asiakasmateriaalin sijoittaminen näihin toimipaikkoihin on vaikeaa. Aina palvelupaikan sijaintikaan ei ole otollinen suorittajien näkökulmasta, mikäli tulee huomioida julkisen liikenteen käyttömahdollisuudet palvelupaikan ja suorittajan kodin välillä.

Aineistossa oli myös viisi palvelupaikkaa (6,2 %), joihin ei ollut koskaan sijoitettu suorittajaa. Nämä palvelupaikat olivat kuitenkin Khl:n Vantaan aluetoimiston palvelupaikkatietokannassa ja heidän kanssaan on solmittu palvelupaikkasopimus suorittajien sijoittamiseksi. Kysyin avoimella kysymyksellä syitä siihen, minkä vuoksi toiminta ei palvelupaikkojen näkökulmasta ollut ikinä käynnistynyt. Kaikki viisi palvelupaikkaa olivat vastanneet kysymykseen jollain tavalla. Tosin kahdessa vastauksessa kävi ilmi, että varmaa tietoa asiaan liittyen ei ollut olemassa esimerkiksi henkilöstön vaihtuvuuden vuoksi. Vastaukset avoimeen kysymykseen olivat seuraavanlaisia:

”Ei ole ollut taloudellisia mahdollisuuksia ottaa palveluun.” (V12)

”Työyhteisö kieltäytyi vastaanottamasta sijoitettavaa henkilöä. Kyseessä oli XXX (=palvelupaikan toimiala) ja heidän mielestään sellainen ei sovi sijoituspaikaksi.”(V24)

”Työyhteisössämme ei ole ollut sopivia tehtäviä yhdyskuntapalvelun suorittajalle.”(V57)

Ensimmäinen V12:n kommentti jättää epätietoisuuteen sen, että oliko palvelupaikaksi ryhtyvälle taholle jäänyt epäselväksi yhdyskuntapalvelun palkattoman työn luonne vai viitataan ”taloudellisilla mahdollisuuksilla” johonkin muuhun seikkaan. Muissa kommentteissa käy ilmi syyt, joihin yleisemmin törmää ruohonjuuritasolla työskennellessä eli työyhteisön vastarinta yhdyskuntapalvelua kohtaan ja sopivien työtehtävien löytäminen suorittajalle teetettäväksi. Toivottavaa toki olisi, että palvelupaikaksi ryh-

dyttäessä tiedusteltaisiin jo työyhteisön mielipidettä asiaan liittyen, jolloin päätös palvelupaikaksi ryhtymiselle olisi koko työyhteisön yhteinen. Tämä takaisi mahdollisesti paremmat lähtökohdat yhdyskuntapalvelun palvelupaikkana toimimiselle.

5.1.5 Kehittämisen haasteita

Yhteenvetona voisi todeta, että kvantitatiivisesta tutkimusosioista saadut tulokset yhdyskuntapalvelun käytäntöihin liittyen näyttäytyivät hyvin positiivisina ja palvelupaikat ovat kokeneet yhdyskuntapalvelun suorittajista olevan hyötyä ja palvelupaikkatoiminnan sitä kautta pääosin positiivisena. Yhdyskuntapalveluun liittyvät säännöt on koettu palvelupaikoilla tutkimustulosten mukaan tarkoituksenmukaisina. Näiden tulosten pohjalta voisi sanoa, että yhdyskuntapalvelun reunaehdot on luotu toimiviksi ja toisaalta Kriminaalihuoltolaitoksen Vantaan aluetoimistossa on onnistuttu luomaan hyvät ja toimivat käytännöt yhdyskuntapalvelun toimeenpanoon liittyen. Tällaiset tulokset antavat hyvät lähtökohdat jatkaa yhteistyötä palvelupaikkojen kanssa sekä toisaalta eväitä uusien palvelupaikkojen rekrytoinnille. Tulevaisuudessa on tärkeää ylläpitää hyviä käytäntöjä.

Yhtenä kehittämisalueena voisi pitää palvelupaikkaverkoston laajempaa käyttöä. Tällaista näkemystä tukee se, että yksi yleisimpiä syitä palvelupaikkojen passiivisuuteen aineiston mukaan oli se, ettei Khl ollut tarjonnut heille suorittajia. Tällaiseen voi toki olla useita syitä taustalla, joista meillä ei aineiston kautta ole tietoa. Mikäli mahdollista, niin tällaisten palvelupaikkojen osalta olisi hyvä elvyttää yhteistyötä, jotta palvelupaikkaverkosto pysyisi mahdollisimman laajana ja monipuolisena. Rautniemikin (2009, 70) korostaa, että on tärkeää huolehtia palvelupaikkojen riittävydestä, jotta palvelutehtävien välillä voidaan tehdä valintaa suorittajan kykyjen mukaan. Tämän lisäksi Khl:ssa tulee olla ammattitaitoa arvioida palvelun suorittajan edellytyksiä ja palvelutehtävien sopivuutta. Tällä hetkellä harkintaa tehdään palvelupaikan osalta jo soveltuvuusselvitysvaiheessa, mutta erityisesti silloin, kun yhdyskuntapalvelu aloitetaan.

5.2 Haastattelun tulokset

Ryhmähaastatteluun osallistui yhdyshenkilöitä viideltä eri palvelupaikalta Khl:n Vantaan aluetoimiston toimialueelta. Palvelupaikat ja yhdyshenkilöt olivat olleet mukana toiminnassa jo suhteellisen pitkään ja siten heillä oli tietoa yhdyskuntapalveluun liittyvien käytäntöjen toimivuudesta omasta näkökulmastaan. Uskon, että keskusteluun osallistuneiden pitkä kokemus palvelupaikkatoiminnasta toi esille myös kokemusten kirjoa.

Ryhmäkeskustelussa vuorovaikutus oli avointa ja kaikki informantit tulivat kuulluiksi. Olen pyrkinyt säilyttämään dialogiset kokonaisuudet tulosten esittelyssä, niin pitkälle kuin mahdollista, jotta keskustelussa ollut aito ja välitön tunnelma näkyisi myös tutkimusraportissa. Keskustelun vuorovaikutuksellisuuden ja kaikkien keskusteluun osallistuneiden informanttien näkökulmien esiintuomiseksi, käytän suhteellisen paljon suoria lainauksia haastatteluaineistosta.

5.2.1 Palvelupaikkojen kokemukset suorittajista pääosin positiivisia

Kvalitatiivisesta tutkimusaineistosta ilmeni kaikkien osallistuneiden osalta, että kokemukset yhdyskuntapalvelun palvelupaikkana toimimisesta ovat olleet positiivisia. Seuraavassa esitän aineisto-otteen, jossa palvelupaikkojen yhdyshenkilöt kuvaavat kokemuksiaan lähinnä yhdyskuntapalvelun suorittajiin liittyen.

M: No, millaisia kokemuksia teillä on? Niin kuin sanoin, niin ne lomakekyselyn tuloksethan oli hirveen positiivisia, mutta varmaan sitä kirjoa löytyy sitten kerrottavaksi laidasta laitaan.

H2: Meillä oli tää ensimmäinen tänä vuonna, joka tuli, niin hän ei ollut kauheen hyvä kokemus. Kävi muutaman kerran ja sitten ei näkynyt, eikä näkynyt, eikä näkynyt ja sitte me lopetettiin.

M: Joo.

H2: Et me kyllästyttiin siihen, et me oltiin hänelle niitä töitä järjestetty sinne ja sitten kauheet kasat töitä ja sitte teki ne ite kauheella kiireellä.

Mutta nyt meillä aloitti toinen ja nyt ainakin ensivaikutelma on hyvä.

M: Joo

H2: Et tekee töitä ja on kauheen, käytökseltään hyvä.

M: Niinpä

Keskustelussa H2 tuo esille, että heillä on ollut kaksi suorittajaa kuluvana vuonna 2009. Näistä ensimmäisen kanssa suorittaminen ei ollut sujunut suunnitelmien mukaisesti ja palvelupaikka oli halunnut lopettaa toiminnan hänen kohdallaan. Tämän jälkeen palvelupaikka oli kuitenkin ottanut uuden yhdyskuntapalvelun suorittajan työyhteisöönsä ja haastatteluhetken mennessä kaikki oli mennyt hyvin uuden suorittajan kanssa. Yhdyshenkilön puheessa tulee esille myös, että suorittajan työpanoksen ohella myös asiallinen käyttäytyminen palvelupaikalla on merkityksellinen asia. Keskustelu jatkui seuraavasti:

H3: Niin, meillä on tosiaan ollut laidasta laitaan nämä kokemukset...Ne on sekalaista sakkia...Siellä on ollut kyllä tosi hyviä kavereita. Positiivinen on enimmältään. Toiset on olleet niin ahkeria, että ihmettelen, et tekeekö ne oikeessakin työssä noin ahkerasti töitä.

M: niin, urakkahommia.

H1: se on jännä minustakin, et joillaki on hirveen riuska ote siihen työhön. Et ollaan töissä, lähtee pois ja taas tulee virtaa täynnä. Et hyviäkin on. Tosin joskus on näitäkin, jotka käy katsomassa sen päivän ja lähtee. Et ei niinku näy sitte. Ehkä se tekee se, ett mitä työtä, et jos täytyy fyysistä työtä tehdä, niin se vaikuttaa.

M: Niin

H1: varmaan riippuu siitä, ett mitä se työ vaatii. Mut sitte toiset niinku on, ettei se työ ole niille koskaan sopinutkaan käteen. Et toteaa ettei se onnistu.

Edellä keskustellaan siitä, kuinka palvelun suorittajissa on eroja; toiset tekevät työtä urakalla ja toisille työn tekeminen on vierasta. Yhdyshenkilöt viittaavat keskustelussaan siihen, että palvelupaikalla tehtävän työn luonteella on mahdollisesti merkitystä siihen, kuinka palvelu onnistuu. Rautniemen (2009, 69) tutkimuksessa tuli myös esille, että aina ei ole kyse haluttomuudesta tehdä annettuja tehtäviä, vaan jotkut tehtävät voivat olla

sellaisia, että niitä ei jostain syystä pysty tekemään, esimerkiksi hoiva-alan tehtävät.

Omassa aineistossani viitataan ”ei se työ ole niille koskaan sopinutkaan käteen” - kommentilla siihen, että jotkut yhdyskuntapalvelun suorittajat ovat hyvin kokemattomia tekemään työtä ja tämän vuoksi rangaistuksen suorittaminen palkattomalla työllä ei aina onnistu. Keskustelu yhdyskuntapalveluun liittyen jatkui seuraavasti:

H4: no, meillä on kans silleen laidasta laitaa noita kokemuksia, mutta pääsääntöisesti hyviä. ...et just ollaan yllätyttykin positiivisesti. ...Et osa on silleen aktiivisia ja sitten osa tekee rauhallisemmin, mut et ovat sit kuitenkin tunnollisempia... Meil on lähinnä nää ongelmat olleet, et on ollut sit alkoholin käyttö. Et on tullut päihtyneenä paikalle tai näin ja sit meil on kuitenkin nollatoleranssi siel asukkaiden kesken ja näin... Et siinä ollaan oltu tosi tiukkoja, et aika äkkiä sit ollaan pistetty poikki se, palvelus... Pääasiassa oikeinkin hyviä kokemuksia et ollaan hyödytty heistä. Et just tätä siivoushommaa ja tällaista. Et useimmilla on ollut jotenkin selvät sävelet...tai sellainen oikeanlainen asenne siinä.

M: mmm.

H4: Et he ovat tulleet sinne niinku palvelusta suorittamaan.

H5: joo sama se, et kyllä niitä monenlaista on. Poissaolot ei oo ollu silleen ongelma...mut kyllä siihen sakkiin monenlaista mahtuu...Et yllättävän hyviä, en tiedä mikä teidän kanta siihen on, mut ei yhtään sellaista, et mä olisin joutunu palauttamaan...

M:mmm

Edellä olevat kertovat kokemuksia olevan laidasta laitaa, mutta mainitsevat niiden olevan pääsääntöisesti hyvin, jopa yllättävän hyviä. Aineiston pohjalta juuri tämä asia herättää mielenkiintoa eli mitkä tekijät vaikuttavat siihen, että palvelupaikkojen asenne toimintaa kohtaan koetaan myönteisenä, huonoista kokemuksista huolimatta. Palaan tähän teemaan vielä myöhemmin (ks. kappale 5.3). Keskustelu jatkuu seuraavasti:

H5: ...monta on jäänyt semmosta siitä porukasta, jotka käy vielä tänä päivänäkin ja on ollut vuosia kärsineet alkoholiongelmasta ja tulee jutteleen.

M: Niin palvelun ulkopuolella, kun palvelut on loppuneet aikoja sitten ?

H5: niin, monet niiltä ensimmäisiltä vuosilta niin vieläkin käy, iltaa turisemassa. Yks mies kerto, et jos hän ei ois meille tullu palvelukseen, niin hän ei ois ikinä korttia saanutkaan.

M: Niin, niin

H5: et 14 rattia oli takana.

M: Niin..

H5: sano, et ikä ei ois riittäny lusimiseen, jos kaikki ois kärsiny.

M: Niinniin

H5: et sillai et, jos laittaa plussat ja miinukset, niin kyllä se plussan puolelle jää.

M:Joo

Informantin kertomasta voisi päätellä, että kokemus palvelupaikkana toimimisesta on tuonut onnistumisen kokemuksen ja palvelupaikka on kokenut toimintansa merkitykselliseksi myös yksilön selviytymis- tai kuntoutumisprosessin kannalta kohti rikoksetonta ja päihteetöntä elämäntapaa. Palvelupaikan yhdyshenkilö kuvaa, että palvelupaikasta voi muodostua tärkeä kohtaamispaikka suorittajalle myös palvelun jälkeiseen elämään liittyen. Tällaisesta kuvauksesta voidaan päätellä, että yhdyskuntapalvelun suorittaja on onnistuttu sijoittamaan oikeantyyppiseen palvelupaikkaan palkattomaan työhön ja yhdyskuntapalveluun on liittynyt myös kuntouttavia elementtejä palkattoman työn ohella. Yhdyshenkilön kuvauksen mukaan yhdyskuntapalvelun aikana on tapahtunut jonkinlaista integraatiota yhteiskuntaan ja yhdyskuntapalvelu sekä kyseinen palvelupaikka ovat olleet merkityksellisiä yksilön kannalta. Haajanen (2007, 58) on todennut aineistonsa pohjalta reintegraation toteutuneen jossain määrin. Yhdeksi reintegraation toteutumisen muodoksi hän näki yhteydenpitämisen palvelupaikkaan myös palvelun jälkeen. Näkemykseni mukaan suorittajan kuntoutuminen ja yhteiskuntaan kiinnittyminen ovat kannustavia tekijöitä myös palvelupaikoille.

Kvalitatiivisen aineiston perusteella voidaan todeta, että kokemukset palvelupaikkatoiminnasta näyttäytyvät positiivisina, vaikka palvelupaikoilla on kokemuksia sekä onnistuneista että epäonnistuneista yhdyskuntapalveluista. Kaikki ryhmäkeskusteluun osallistujat kuvaavat kokemuksiaan yhdyskuntapalvelun suorittajan kautta. Päällimmäisenä tekijänä kokemukseen vaikuttaa suorittajan työpanos ja sen kautta saatava konkreettinen

hyöty. Aineistosta käy kuitenkin ilmi myös muita tekijöitä, jotka vaikuttavat siihen, miten suorittajaan suhtaudutaan. Tällaisia henkilökohtaisia ominaisuuksia oli muun muassa suorittajan käyttäytyminen. On muistettava, että yhdyskuntapalveluun tuomitut ovat hyvin heterogeeninen joukko. Joukkoon kuuluu erilaisia yksilöitä, joilla on erilaiset valmiudet suoriutua palkattomasta työstä ja yhdyskuntapalvelun reunaehdoista. Myös palvelupaikkojen tarpeet vaihtelevat. Näiden tekijöiden vuoksi Kriminaalihuoltolaitoksen työntekijöiden harkinta tuomitun palveluun sijoittamisessa on tärkeä vaihe niin tuomitun itsensä että palvelupaikankin kannalta.

5.2.2 Suorittajan työpanos, yhteiskunnallinen vastuu ja halu auttaa motivoivat toimintaan

Haastatteluaineiston mukaan palvelupaikkatoimintaan motivoivia tekijöitä olivat 1) palvelun suorittajasta saatava työpanos, 2) yhteiskunnallinen vastuu ja 3) yksilötason auttaminen. Aineistossa korostuu myös toisen mahdollisuuden antaminen yksilötasolla palvelupaikkatoiminnan kautta. Ohessa aineisto-ote ryhmäkeskustelusta:

M: ...mitkä tekijät on niitä, jotka motivoivat, et haluaa jatkaa tätä toimintaa ja olla tässä mukana?

H2: Saahan niistä ihan apua. Et ei tarvii keväällä itte ruveta peseeen ikkunoita. Palvelija pesee ja tälle. Ja jos on jotain nuoria, kun on törttöilly tuolla noin, niin kyll mä nään, et antaa nille mahdollisuus, ettei heti ihan kovimman mukaan. Ja kyll siinä osa havahtuu.

H5: Kyll se yhdyskuntapalvelutilanne luo sitä miettimistä..

H1: Kyll varmaa myös, et niist on ihan oikeeta apua. Mut varmaan myös jonkinlainen yhteiskuntavastuu on mukana. Et niinku aina ottaa niitä, vaikka on se perehdyttäminen, joka ottaa aikaa...kyll toi jonkinlainen yhteiskuntavastuu on siellä takana. Et tää on käytäntö hoitaa nää asiat.

H3: ...paljon pyörii näit vapaaehtoisia, työllistettyjä ja opiskelijoita...nääh on hyvä lisä siinä mukana. ...tarvitaan tekijöitä, kun vakituinen henkilökunta on minimissään tai allekin sen. ...kyllähän minä toivon, et tästä on heillekin hyötyä, olla töissä. Minä en tiedä ottaako ne rangaistuksena sen työn , et miten he siihen suhtautuu.

M: Niin

H3: Kyllä ne pääsääntöisesti on töitä hyvin tehnyt. Et sillai omien taitojen mukaan.

H4: Meilläkin on toi yhteiskuntavastuu ollu, et meilläkin on kyll henkilö-kunta muuttunut vuosien varrella, mut tuntuu et henkilökunnalla on ollut aina semmoinen myönteinen ajatus tästä. Et tää on hyvää työtä antaa se palvelupaikka. Mut se kans, et on siitä hirveesti hyötyy.

M: joo

H1:...on se kyll hirveen hyvä mahdollisuus saada niin kuin saada se rangaistus suoritettua...et kyll ajattelen, vaik ei tiedä niitten historiaa, et onks ensimmäinen vai neljäskymmenesseitsemäs kerta, mut kyll se on hirveen hyvä mahdollisuus pysyä kiinni siinä työssä ja hoitaa tää velvollisuus pois.

H3: Niin se on mielenkiintoista, et suurin osa näistä joita tuolla on ollut, niin niil on ollu tulevaisuudensuunnitelmia paljonkin...vielä toteutuis niin niidenkin elämä siitä paranee.

Edellä olevassa otteessa informantit keskustelevat palvelupaikkatoimintaan motivoivista tekijöistä. Palvelunsuorittajien kautta saatava työpanos on keskeinen seikka, joka motivoi toimintaan. Tämän lisäksi yhdyshenkilöiden puheessa korostui yhteiskunnallinen ja yksilötason näkökulma. Yhdyskuntapalvelurangaistus nähtiin toimivana rangaistuksena yksilön kannalta. Monet yhdyshenkilöt toivat esille yksilötason auttamiseen viittaavia elementtejä. Palvelupaikkatoiminta koettiin hyväksi mahdollisuudeksi tarjota rikokseen syyllistyneelle toinen mahdollisuus, jonka aikana hän pystyisi laitamaan elämänsä kuntoon tai ainakin mahdollisuutena ylläpitää yleisesti tärkeinä pidettyjä asioita kuten työpaikka. Myös Haajasen aineistossa korostuu, että monet yhdyshenkilöt näkivät yhdyskuntapalvelun suorittajalle annettuna toisena mahdollisuutena korjata elämänsä myönteisempään suuntaan (Haajanen 2007, 79). Kenties voisi sanoa, että yhdyskuntapalvelu nähtiin instituutiona, jossa sekä palvelupaikka että suorittaja hyötyvät toisistaan. Yhteiskunnallisen vaikuttavuuden pohtiminen jäi hieman irralliseksi aineistossa, mutta näkisin, että yhdyshenkilöt kokivat palvelupaikkatoiminnan yhteiskunnallisesti arvokkaana toimintana, johon ryhdyttiin sen tärkeyden vuoksi. Näiden motivoivien tekijöiden ohella oli aineistosta kuitenkin havaittavissa myös muita elementtejä, joiden toimivuus oli tärkeää toiminnassa mukana pysymisen kannalta. Näistä lisää kappaleessa 5.3.

5.2.3 Yhdyskuntapalvelun suorittajat ja tuetusti työllistetyt palvelupaikoilla

Keskustelussa tuli esille, että palvelupaikkana toimivilla työyhteisöillä on kokemusta myös tuetusti työllistetyistä Seuraavassa aineisto-otteessa yhdyshenkilöt vertaavat yhdyskuntapalvelun suorittajia tuetusti työllistettyihin.

M: Mä mietin, et sä otit esille, et on työllistettyjä ja vapaaehtoisia mukana. Miten nää yhdyskuntapalvelun suorittajat eroaa, kun tässä on tietysti ihan erilaiset esimerkiksi nää suorittamisaikataulut ja säännöt. Näkyykö tämä siinä arjessa?

H2: Meil oli yhden projektin kautta siivooja, ja täytyy sanoa, et yhdyskuntapalvelun suorittajat tekee parempaa työtä ja rivakampaa tahtia, kuin tää projektista tullut, jolle maksetaan palkkaa. Just totesin työkaverille, et siivooja vois ottaa mallia tost meidän palvelijasta, et miten töitä tehdään. Näin päin tää kokemus.

H5: Meil on vapaaehtoisporukkaa ja taas toi työllistämistuella, et ne menee tietysti keskenään. Mut tää on aika tää työkokeilussa, niiden kans meilläkin on ollu ongelmia.

H1:...Mie en tiiä et tekikö se, ett hyvin usein ne on vanhempia ne työkokeilussa olevat ja pitkäaikaistyöttömät. Mut et nuorten kohdalla meil on hirveen hyviä kokemuksia.

H3: ...työllistetyt ja yhdyskuntapalveluihmiset tekevät paljon samoja hommia yhdessäkin. Kyll ne tekee samanlailla. Molemmissa on hyviä ja huonoja puolia.

H4: siivoojia jonkun verran työllistettynä, tai ollaan etsitty sellaista siivoojaa, mut huonolla menestyksellä...ollaan päädytty siihen, että kyllä pärjätään näillä yhdyskuntapalvelun suorittajilla. On ollut työläitä prosesseja hakea työvoimatoimiston kautta ja haastatella ja näin...

Oheisesta keskustelusta kuvastuu, että palvelupaikkoina toimivilla työyhteisöillä on toimipisteissään myös tuetusti työllistettyjä yhdyskuntapalvelun suorittajien rinnalla. Palvelupaikan yhdyshenkilöillä on eri näkökulmia, kun he vertaavat yhdyskuntapalvelun toimivuutta suhteessa tuetusti työllistettyihin. Joidenkin yhdyshenkilöiden mielestä yhdyskuntapalvelun suorittajat ovat olleet tunnollisempia tekemisissään verrattuna näihin muihin ryhmiin. Kaikki yhdyshenkilöt eivät kuitenkaan yhtyneet näihin näkemyk-

siin. Yksi informanteista toi esille myös sen, että työvoimatoimiston kanssa prosessit ovat jäykkiä ja työläitä. Kenties yksi yhdyskuntapalvelun käytännön toimivuuden kulmakivistä on se, että yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanoprosessi palvelupaikkojen kanssa on onnistuttu tekemään mahdollisimman kevyeksi ja vähän palvelupaikkoja raskastavaksi. Uskoisin tämän tekijän osaltaan kannustavan palvelupaikkoja olemaan mukana toiminnassa.

5.2.4 Palvelupaikkojen yhdyshenkilöiden kehittämisideat

Yhdyskuntapalvelun palvelupaikoilta kysyttäessä heillä ei juuri ollut kehittämisideoita tämän hetkisiin käytäntöihin, vaan he kokivat nykyiset käytännöt toimivaksi. Aineistosta nousi kuitenkin esille muutamia kehittämisen haasteita, jotka ovat tärkeitä Kriminaalihuoltolaitoksen huomioida. Palvelupaikat ovat hyvin erityyppisiä ja heillä on erilaiset tarpeet, jonka vuoksi kaikki kehittämisideat eivät ole yleistettävissä kaikkia palvelupaikkoja koskeviksi.

Suorittajien valmentaminen palvelupaikan tarpeisiin

Seuraavassa aineisto-otteessa yhdyshenkilö kertoo millainen toimintamalli ennen palvelun aloittamista toimisi heidän kaltaisissa toimipisteissä.

H4: Ihan yksittäisiä semmosia kokemuksia meillä on ollu, et on mietitytänny et kuinka paljon sitä on käyty ennakkoon läpi, et kuinka asukkaille...et tota kuinka paljon heilt saa vertaistukea sit tää yhdyskuntapalvelun suorittaja. Ettei mee heille (palvelupaikan asukkaille) tällast keskustelemaan...kai se on tehty selväks täällä (Khl) et meidän asiakkaita ei saa käyttää vertaistukena.

M: joo, hoitosuhde tulee olla erikseen

H4: muutamia tällasia on ollu. Mut sit on tullu ilmi, et asiasta on keskusteltu täällä, mut se on jostain syystä ollu sellainen ehkä vaikee asia...

H2: tai se on ollut niin helppoo hakee, et tolla on samoja ongelmia, et

vertaillaas vähän...

M: niin

H4: mut sekin on selvinnyt keskustelemalla ja yhteistyöllä, eikä siit oo tullut mitään sitte.

Palvelupaikan yhdyshenkilö tuo esille, että heidän toimipisteessään palvelun suorittajalta vaaditaan tietynlaista käyttäytymistä, eikä suorittajan sovi hakea palvelupaikan omista asiakkaista itselleen vertaistukea. Yhdyskuntapalvelua on mahdollista suorittaa erilaisissa hoiva-alan laitoksissa, eikä ole tarkoituksenmukaista, että suorittaja hakee itselleen hoitokontaktia tai vertaistukea palvelupaikalta. Jossain palvelupaikoissa tällainenkin saattaa olla mahdollista palvelupaikan luonne huomioonottaen (vrt. Haajanen 2007), mutta pääsääntöisesti rangaistuksen suorittaminen ja mahdollinen hoitokontakti ovat erillisiä asioita suorittajan elämässä. Aineisto-otteesta voi tulkita, että Kriminaalihuolto-laitoksen suuntaan toiveena on asian puheeksi ottaminen suorittajan kanssa ennen yhdyskuntapalvelun aloittamista, jolloin tällaisilta epämieluisilta tilanteilta mahdollisesti vältyttäisiin. Tällainen keskustelu suorittajan kanssa ennen palvelun aloittamista on erityisen tärkeää silloin, kun palvelupaikka on esimerkiksi sosiaalialan laitos tai muu vastaava paikka, jossa suorittajalta vaaditaan hienovaraista käyttäytymistä.

Uusi suorittaja pikaisesti edellisen keskeytyessä

Kysyttäessä kehittämistarpeita kaksi palvelupaikan yhdyshenkilöä toi ryhmäkeskustelussa esille, että heidän toiveenaan olisi saada uusi yhdyskuntapalvelun suorittaja, mikäli edellinen keskeytyy. Muut olivat tyytyväisiä nykykäytäntöön tämän asian suhteen.

H3: Yks parannus ois, että sitten, kun pari kertaa on ollut sellaisia tekijöitä, et se on loppunut siihen se heidän tekonsa, niin melko pian ois hyvä saada seuraava. Me ollaan kuitenkin ne työt katottu ja mietitty.

H5: Kyll se ois hyvä, et sain uuden tilalle siihen. Kyll se tulee kuitenkin suunniteltua niitä hommia...

H2: Meillä vaikuttaa aina se tilanne, erityisesti työyhteisön tilanne. Kovasti pyörii muutenki sijaista ja tälleen...

H4: meil on aika paljon sitä siivoushommaa...et mei ei erityisesti kerrytetä tehtäviä. ..Meil on kyllä aina ollu hyvin tulijoita, et ei olla kaivattu silleen nopeampaa toimintaa siihen...

H1: Meil on silleen, et niin kuin nytkin ollaan pidetty pieni paussi. Just näistä henkilöstövaihdoista johtuen. Meil ei oo sillai kerätty mitään erityistä hommaa, et joka tapauksessa ne tehdään. Et se on vaan ollu päivässä sellanen lisäapu.

H5: toi on kyllä hyvä, et jos siihen tulee aina uus perään jos toinen lopettaa äkillisesti.

H3: Niin, et nopeesti hoituu se, et seuraava tulee ja sit jos ois mahdollista saada joku XXX (=toimialan nimi) kiinnostunut ammattimies.

Palvelupaikkojen yksilölliset tarpeet tulevat hyvin esille yllä olevasta aineisto-otteesta. Toiset palvelupaikat haluavat pikaisesti uuden suorittajan edellisen keskeyttäessä ja toiset kokevat nykyisen rytmien olevan hyvä. Joillakin palvelupaikoilla puolestaan on tarve pitää taukoa suorittajien vastaanottamisessa muun muassa työpaikan sisäisten muutosten vuoksi. Tämä seikka oli ennakko-oletuksiini nähden yllätyksellinen. Monesti me kriminaalihuoltotyöntekijät olemme pyrkinet antamaan palvelupaikoille tauon edellisen suorittajan keskeytyessä, koska emme ole halunneet kuormittaa kyseistä paikkaa jälleen uudella suorittajalla. Tämän kvalitatiivisen aineiston pohjalta voisi kuitenkin todeta, että palvelupaikat reagoivat hyvin eritavoin keskeytyneisiin palveluihin ja mahdollisiin uusiin suorittajiin. Toiset palvelupaikat pystyvät ottamaan enemmän suorittajia ja nopeammalla rytmillä kuin toiset paikat. On kuitenkin tärkeää kunnioittaa palvelupaikkojen tarpeita muun muassa taukojen suhteen. Kriminaalihuoltolaitoksen tuntemus palvelupaikkojen tarpeista on siis tärkeää. Tällainen tuntemus edellyttää toimivia kontakteja palvelupaikkojen henkilökuntaan ja yhdyshenkilöihin. Joten on tärkeää huolehtia siitä, että Kriminaalihuoltolaitoksen työntekijöillä on mahdollisuus käydä tarpeeksi tiheästi palvelupaikoilla, jotta tällainen vuorovaikutus ja tuntemus voi syntyä.

Yllä esitettyssä aineisto-otteessa oli esitetty toive yhdyskuntapalvelun suorittajamateriaaliin liittyen. Tällaiseen kehittämishaasteeseen Kriminaalihuoltolaitoksen on kuitenkin vaikea vastata, koska yhdyskuntapalveluun valikoituva asiakasaines ohjautuu tuomioistuimen kautta ja viime kädessä kaikille yhdyskuntapalveluun tuomituille on löydettävä

mahdollisimman sopiva palvelupaikka.

Palvelupaikoille tietoa yhdyskuntapalveluun valikoitumisen prosessista

Yhdyshenkilöiden keskustelussa tuli esille toive, kun puhuimme yhdyskuntapalvelun käytännöistä, sidosryhmäyhteistyön merkityksestä ja yhdyskuntapalveluun tuomitsemisen kriteereistä.

H3: Ois hyvä saada näitä kriteerejä. Ois mielenkiintoista tietoa ihan pape-rillakin, että miten prosessi etenee.

H1: Esimerkiksi, kun teillä on näitä päiviä, niin näissä voisi kertoa.

Palvelupaikkojen yhdyshenkilöt viestittivät, että heillä olisi halua kuulla yhdyskunta-palveluun valikoitumisesta ja siihen liittyvästä prosessista. Keskustelussa monelle tuli yllätyksenä, että yhdyskuntapalveluun tuomitseminen on monivaiheinen prosessi, johon liittyy rikoksesta epäillyn soveltuvuuden selvittäminen ennen tuomioistuimen käsittelyä. Yhdyshenkilö toivoi, että Kriminaalihuoltolaitos voisi kertoa yhdyskuntapalveluun tuomitsemisen kriteereistä palvelupaikoille tarkoitetuissa virkistys- ja koulutuspäivissä.

Näkemykseni mukaan on positiivista, että palvelupaikkojen henkilökunta haluaa tietää yhdyskuntapalveluun valikoitumisesta ja yhdyskuntapalveluprosessista laajemminkin. Tällainen tiedonhalu kuvastaa osaltaan sitä, että palvelupaikoilla ollaan kiinnostuneita seuraamuksen taustoista.

5.3 Näkökulmia palvelupaikkojen myönteisille kokemuksille

Informanttien keskustelussa korostuu kautta linjan, että kokemuksia yhdyskuntapalve-lun suorittajiin liittyen on laidasta laitaan, mutta yleiskuva yhdyskuntapalvelun palvelu-paikkana toimimisesta on kuitenkin positiivinen. Myös kvantitatiivisen aineiston pohjal-ta palvelupaikkojen kokemukset palvelun suorittajista ja yhdyskuntapalveluun liittyvistä

käytännöistä olivat hyvin positiivisia. Tulokset herättävätkin aineistolähtöisesti kysymyksen, että mitkä tekijät saavat palvelupaikkojen kokemukset sävyltään positiivisiksi, vaikka suorittajia on ollut informanttien mukaan ”laidasta laitaan”? Millaiset mekanismit mahdollistavat tällaiset tulokset? Aineistoa selatessani huomasin, että sieltä löytyy tekijöitä, joilla on vaikutusta palvelupaikkojen myönteisiin kokemuksiin. Myönteisiin kokemuksiin vaikuttavat tekijät voidaan jaotella kolmeen ryhmään: 1) Suorittajan toimintaan liittyvät tekijät, 2) palvelupaikkojen arvoihin ja auttamishaluun liittyvät motiivit sekä 3) Khl:n toimintaan liittyvät tekijät. Aineiston mukaan kaikkien elementtien ei kuitenkaan tarvitse toteutua samanaikaisesti.

Suorittajien työpanos motivoi palvelupaikkatoimintaan

Tutkimustulosten mukaan suorittajan työpanoksella on merkitystä sen asian kannalta, että palvelupaikat ovat mukana toiminnassa. Aineistosta käy selville, että palvelun suorittajan työpanos on merkittävässä asemassa kun selvitetään palvelupaikkojen yhdyshenkilöiden kokemuksia tai motivaatiotekijöitä yhdyskuntapalvelun palvelupaikkatoimintaan. Varmasti yhdyskuntapalveluun on valikoitunut siinä määrin oikeaa asiakasainesta, että palvelupaikat kokevat saavansa heistä myös työvoimaa. Varmasti palvelupaikkojen kokemukset ovat värittyneet positiivisesti osaltaan myös suorittajien ansioista.

Palvelupaikkojen näkökulmasta jatkossakin olisi tarkoituksenmukaista, että yhdyskuntapalveluun tuomittaisiin työkykyistä asiakasmateriaalia. Palvelupaikan ja yhdyskuntapalvelua suorittavan välillä on vuorovaikutussuhde, josta molemmat hyötyvät. Toimiva palvelupaikkaverkosto mahdollistaa yhdyskuntapalvelurangaistuksen toteuttamisen, joka tarkoittaa yksilötasolla sitä, että tuomittu välttyy vankilalta ja pysyy normaalin yhteiskuntaelämän piirissä. Toisaalta palvelupaikat hyötyvät suorittajan työpanoksesta. Mahdollisesti valvontarangaistuksen käyttöönotto tulee vähentämään ongelmallisten suorittajien määrää entisestään, kun osa yhdyskuntapalvelutapauksista ohjautuu valvontarangaistuksen piiriin. Tämä vähentänee yhdyskuntapalvelun keskeytymisprosenttia ja siten mahdollisia huonoja kokemuksia suhteessa suorittajaan.

Yhteiskunnallinen vastuu ja auttamishalu kannustavat palvelupaikkoja toimintaan

Aineistosta käy ilmi, että palvelupaikoilla on halu olla mukana rakentamassa rangaistusjärjestelmää, jonka ohessa suorittajalla on mahdollisuus rakentaa yksilötasolla uutta tulevaisuutta. Rangaistus nähtiin toisena mahdollisuutena suorittajien kannalta. Tällaista näkemystä tukevat myös aikaisemmat tutkimukset (ks. Haajanen 2007 ja Lappi-Seppälä 2005). Palvelupaikkojen yhdyshenkilöt toivat esille kertomuksia, joissa suorittajat ovat selkeästi saaneet elämästä kiinni yhdyskuntapalvelun ja palvelupaikan tuen avulla. Tällainen on varmasti koettu toimintaan kannustavana ja palkitsevana. Ryhmähaastattelussa monet yhdyshenkilöt toivat julki yhdyskuntapalvelun tärkeyden yksilön kannalta muun muassa työpaikan ja perhesuhteiden säilyttämisen kannalta. Palvelupaikan työntekijät kohtaavat suorittajia arjessa, jolloin he voivat nähdä yhdyskuntapalvelurangaistuksen positiivisen merkityksen yksilötasolla. Yksilön muutoksen kautta on mahdollista nähdä palvelupaikkatyön merkityksellisyys ja kokea osallisuutta auttamistyöhön. Kvantitatiivinen aineisto tukee näitä näkemyksiä. Kvantitatiivisen aineiston pohjalta noin 85 prosenttia koki palvelupaikkatoiminnan olevan keino olla mukana auttamistyössä.

Anne Saarijärvi on liseniaatintyössään todennut, että palvelupaikkojen toimintaympäristöissä tehdään erilaisin keinoin sosiaalityön idean mukaista arvokasta tukityötä yhteisöllisyyden hengessä. Saarijärven mukaan oleellisimpia kriteerejä olivat suorittajan kohtaaminen ja vuorovaikutus palvelun aikana. Palvelupaikkoja on kuitenkin hyvin erilaisia, eikä kaikilla ole mahdollisuutta tarjota tukea suorittajalle. (Saarijärvi 2005, 37–38.)

Näkemykseni mukaan on kuitenkin rikkaus, että palvelupaikkaverkosto on tässäkin suhteessa moninainen, koska myös yhdyskuntapalveluun tuomittujen henkilöiden joukko näyttäytyy hyvin värikkäänä. Voisi kuitenkin todeta, että palvelupaikalla voi olla hyvin suuri merkitys suorittavan yksilön näkökulmasta.

Kriminaalihuoltolaitoksella on hyvä tuntemus asiakaskunnastaan ja palvelupaikkaverkostostaan. Tämän tuntemuksen turvin työntekijät pyrkivät sijoittamaan asiakkaat sellaisiin palvelupaikkoihin, jossa molempien osapuolten tarpeet tulisivat otettua huomi-

oon ja suorittaminen sujuisi mahdollisimman hyvin.

Myös yhteiskunnallinen vastuu tuli esille ryhmäkeskustelussa. Palvelupaikkatoiminta koettiin tärkeänä yhteiskunnallisesta näkökulmasta ja keskustelussa viitattiin yhteiskunnallisen vastuun jopa siivittävän siihen, että suorittajia otetaan suhteellisen tiheästi.

Uskon, että palvelupaikkatoiminta nähdään yhteiskunnallisesti arvokkaana toimintana, koska sen kautta on mahdollista olla mukana luomassa vapaudessa toimeenpantavaa seuraamusta. Lomakekyselyn tulosten pohjalta yli 90 prosenttia palvelupaikoista koki palvelupaikkatoiminnan olevan keino kantaan yhteiskunnallista vastuuta. Myös Haajanen (2007, 79) on tutkimustuloksissaan todennut, että palvelupaikoille yhdyskuntapalvelu merkitsi tunnetta kasvaneesta osallisuudesta yhteiskunnalliseen toimintaan.

Kriminaalihuoltolaitoksen toiminta ja hyvät käytännöt merkityksellisiä palvelupaikan näkökulmasta

Palvelupaikkojen kannalta yhdyskuntapalvelun suorittaja ei ole ainoa asia, jonka perusteella ratkaisut toiminnassa mukanaoloon tehdään. Asiaan vaikuttavat monenlaiset seikat. Aineiston perusteella yhteistyö ja toimivat käytännöt Kriminaalihuoltolaitoksen kanssa ovat yksi tärkeä elementti, kun mietitään selittäviä tekijöitä positiivisten tulosten takana. Kvalitatiivisessa aineistossa lähes kaikilla on ollut myös negatiivisia kokemuksia suorittajista, mutta siitä huolimatta he haluavat edelleen olla mukana toiminnassa ja kokevat toiminnan enemmän positiivisena kuin negatiivisena. Suuri vaikutus on palvelupaikan ja Kriminaalihuoltolaitoksen välisellä yhteistyöllä ja toimivilla käytännöillä. Alla ote keskustelusta, jossa kuvataan yhdyskuntapalveluun liittyviä tarkistuskäytäntöjä ja yhteistyön merkitystä.

H1: ...minun mielestä se on toiminut hyvin, et on nää tarkastussoitot ja kaikki nää, et yhdyskuntapalvelun suorittaja ei saavu paikalle tai sairastuu, niin on se joka hoitaa koko tämän rulljanssin...Et se työnantajan vastuu on periaatteessa teillä (viitataan Khl:een).

H5: joo

H1: minun mielestä se helpottaa tottakai sitä palvelupaikkaa.

M: eli ette ole kokeneet, että se kuormittaa, et aina tulee soitto jostakin?

H5: ei, ei

H1: ei

H4: Minusta on hyvä, et te käytte siellä palvelun aikana. Et se tekee teidät sillai näkyvämmäks ja teihin on silleen helpompi ottaa yhteyttä ja näin, kun ootte sillai lähempänä...

H1: ihan samaa mieltä.

H2: joo, ei meil o kans koettu mitenkään kuormittavaks tätä soittoa. Et päinvastoin, kun se on jo niin helppoa, se yhteistyö ollu. Et se varmaan motivoi siihen, et otettiin näin pian uusi vaikka se edellinen ei onnistunutkaan...koska tää on niin helppoa ollut tää yhteistyö. Se motivoi.

Keskusteluotteessa puhutaan tarkastussoittojen ja palvelupaikkakäyntien merkityksellisyydestä palvelupaikoille. Aineiston mukaan nämä käytännöt ovat toimivia, eivätkä kuormita palvelupaikkaa. Näiden käytäntöjen myötä Kriminaalihuoltolaitos myös tekee itseään näkyvämmäksi ja yhteistyötä sujuvammaksi sekä ottaa samalla roolin täytännöönpanevana viranomaisena, jolle vastuu kuuluu. Palvelupaikkatoimintaa tukevat hyvät käytännöt, joiden kautta vastuu pysyy koko toimeenpanon ajan Khl:lla. Kriminaalihuoltolaitoksen aktiivinen osallistuminen palvelun kuluessa koettiin hyvänä asiana, koska silloin on myös helpompi olla yhteydessä mahdollisten ongelmatilanteiden ilmaantues-
sa. Aineisto-otteesta käy ilmi, että hyvä yhteistyö Kriminaalihuoltolaitoksen ja palvelupaikan välillä on yksi toimintaan kannustava elementti. H2 kertoo, että toimiva yhteistyö on motivoinut heitä uuden suorittajan sijoittamiseen, vaikka edellisen suorittajan yhdyskuntapalvelu ei ollut onnistunutkaan. Aineiston perusteella voisi tulkita, että Kriminaalihuoltolaitos on saavuttanut palvelupaikkojen keskuudessa luottamuksen. Näkemykseni mukaan luottamussuhde kuvastuu hyvin H2:n puheenvuorossa, jossa hän kertoo työyhteisönsä ottaneen uuden suorittajan, vaikka edellinen oli epäonnistunut. Tästä kuvastuu se, että palvelupaikka luottaa jatkossakin Kriminaalihuoltolaitoksen toimintaan, mikäli ongelmia palvelun kuluessa ilmaantuisi. Kvantitatiivisen aineiston pohjalta yhteistyö Kriminaalihuoltolaitoksen ja palvelupaikan välillä oli niin ikään toimivaa ja

tältä osin tulokset tukevat toisiaan.

Yhdyskuntapalvelun suorittajan rikkoessa yhdyskuntapalvelun sääntöjä palvelupaikalla, merkittävä palvelupaikan kannalta on, kuinka asia Khl:sta päin hoidetaan. Näkisin, että kyse on Khl:n vastuunotosta. Ohessa palvelupaikan kokemus siitä, miten Kriminaali- huoltolaitos on hoitanut tilanteen, jossa suorittaja on saapunut päihtyneenä palvelupaikalle.

H4: mulla on ainakin yks hyvä kokemus, kun oli yks palvelija, josta asukas sit sano et haistoi viinan hajua, et onkohan suorittaja humalassa. Soitettiin teille (Khl) ja täältä (Khl:sta) pääsi työntekijä tosi nopeesti paikalle puhalluttamaan ja oli sillai aikaa et pystyttiin keskustelemaan ihan rauhassa tän suorittajan ja teidän työntekijän kanssa siitä tilanteesta. Et oli sillai kiireetön ja sillai viety loppuun, se tilanne, mukavasti kaikkien kannalta. ...Et teiltä tuli hirveen nopeesti työntekijä ja asia hoitu saman tien. Se oli tosi hyvä.

Palvelupaikan mukaan merkityksellistä tässä oli, että asiaa saavuttiin hoitamaan pikaisesti ja tilanne oli kiireetön, jossa kaikilla osapuolilla oli mahdollista keskustella asiasta. Uskon tällaisten tilanteiden olevan merkityksellisiä toiminnan jatkoon kannalta. Merkityksellistä on, että palvelupaikkojen ilmoitukset otetaan vakavasti ja paikalle mennään nopeasti asiaa selvittämään. Näin välitetään viestiä asian tärkeydestä palvelupaikalle, että asian vakavuudesta ja kontrollin toimivuudesta suorittajallekin. Näiden käytäntöjen kautta luomme vakuuttavaa yhdyskuntapalvelun toimeenpanoa (Ks. Kriminaali- huoltolaitoksen tavoitteet, arvot ja periaatteet). Seuraavassa jatkuu teemasta, kuinka ongelmallinen tilanne on hoidettu:

M: Miten muilla, jos on ollu hankalia suorittajia tai hankalia tilanteita, niin miten niissä asiat on hoidettu meiltä (khl) päin? Vai onko jäänyt olo, et palvelupaikka on jätetty yksin?

H4: hyvin on hoidettu

H5: ei semmosta (viitataan siihen, että palvelupaikka olisi jätetty yksin)

H2: Hyvin on hoidettu

H3: minun aikana ei ole ollut, mutta aikaisemmin on ollut sellainen va-

kavampi juttu...olen kuullut kerrottavan, että asiat meni kuitenkin hyvin.

H2:...joo, kyllä tänkin kohdalla, joka katkaistiin...se oli kauheen helppoo, et teidän (khl) kans keskusteltiin siitä, et mitäs nyt tehdään. Ja se pallohan jäi meille.

M: mm

H2: ja meil oli jo henkilökunta niin kyllästynyt siihe.

M: Eli teillä oli valinnanmahdollisuus siinä?

H2: Joo, oli valinnan mahdollisuus, et mitä täss tilantees tehdään. Et ei sit enää yhtä hoidettavaa lisää sinne haluttu.

H4: niin, meil oli kyllä kans sellainen tilanne, et oltais vielä voitu jatkaa sitä, et annetaanko viel mahdollisuus...työryhmä oli sit sitä mieltä, et ei.

Yllä olevassa aineisto-otteessa tulee hyvin esille, että palvelupaikat ovat kokeneet kriminaalihuoltolaitoksen toiminnan ongelmallisissa tilanteissa asiallisena ja vastuullisena. Merkityksellistä on myös, että palvelupaikkojen mielipidettä palvelun jatkumiseen kyseisessä toimipisteessä on kysytty suorittajan sääntörikkomuksen jälkeen. Tulkintani mukaan palvelupaikan yhdyshenkilöt ovat kokeneet positiivisena sen, että heidän mielipide on otettu huomioon ja heillä on ollut mahdollisuus vaikuttaa palvelun jatkoon heidän toimipisteessään. Seuraavassa ote, jossa yksi informanteista toi myös esille, että palvelupaikkojen näkökulmasta on hyvä voida itse kontrolloida suorittajien virtaa.

H1: ...Mut se on kans hyvä, et välillä pitää pienen paussin, et ei oo jatkuvasti joku. Koska ne on lyhyempiä ja pidempiä nämä palvelusuhteet ja jatkuvasti aina joutuu uuden perehdyttää...niin tulee uupumus.

Yhdyshenkilön näkökulma tauon pitämisestä suorittajien suhteen on hyvin ymmärrettävä. Tämä on yksi tärkeä näkökulma, joka Kriminaalihuoltolaitoksen työntekijöiden tulisi pitää mielessä sijoitettaessa suorittajia palvelupaikkoihin. Ja juuri tähän näkökulmaan liittyen yhdyskuntapalvelun palvelupaikkaverkoston tulisi olla tarpeeksi laaja, jotta Kriminaalihuoltolaitoksella olisi käytettävissä tarpeeksi laaja ja monipuolinen kirjo palvelupaikkoja, eikä yksittäiset palvelupaikat tällöin kuormittuisi liikaa. Positiivisten tulosten pohjalta voidaan ajatella, että palvelupaikkojen toiveita on jossain määrin otettu

huomioon. Kvantitatiivisen aineiston pohjalta palvelupaikoista liki 80 prosenttia on kokenut, että he voivat vaikuttaa heidän toimipaikkaansa sijoitettaviin suorittajiin ja reilut 80 prosenttia on kokenut voivansa vaikuttaa palvelun suorittamisaikatauluun omien tarpeiden mukaan. Näkisin, että on tärkeää antaa palvelupaikoille valinnanmahdollisuus, joka heille toki kuuluukin. Tutkimustulosten pohjalta voisi päätellä, että palvelupaikkojen valinnanmahdollisuudet realisoituvat suhteellisen hyvin käytännössä. Haajasen (2007, 66) aineistostakin käy ilmi, että valintaprosessi on palvelupaikkojen yhdyshenkilöille merkittävä, koska valintaprosessin kautta he voivat osoittaa olevansa tasavertaisia suhteessa toimeenpanosta vastaaviin Khl:n virkamiehiin. Yhdyshenkilöiden päätäntävalta suhteessa sijoitettaviin suorittaviin nähtiin Haajasen aineistossa merkityksellisenä.

Sekä kvalitatiivisen että kvantitatiivisen aineiston pohjalta voidaan tulkita, että palvelupaikkojen yhdyshenkilöt ovat kokeneet säännöt suhteellisen toimiviksi. Seuraavassa on esitelty ryhmähaastatteluun osallistuneiden informanttien näkemyksiä sääntöjen tarpeellisuudesta:

M: Miten te luulette, et miten se vaikuttaa et Khl ja laki säätelee niin tarkat rajat näille suorittajille? Edesauttaaks se teidän roolia siinä toimia?

H4: Ajattelin, et haluan mainita tässä, et kun se on ollu nimen omaan niin helppoo...tai sit silleen on niin selvät sävelet.

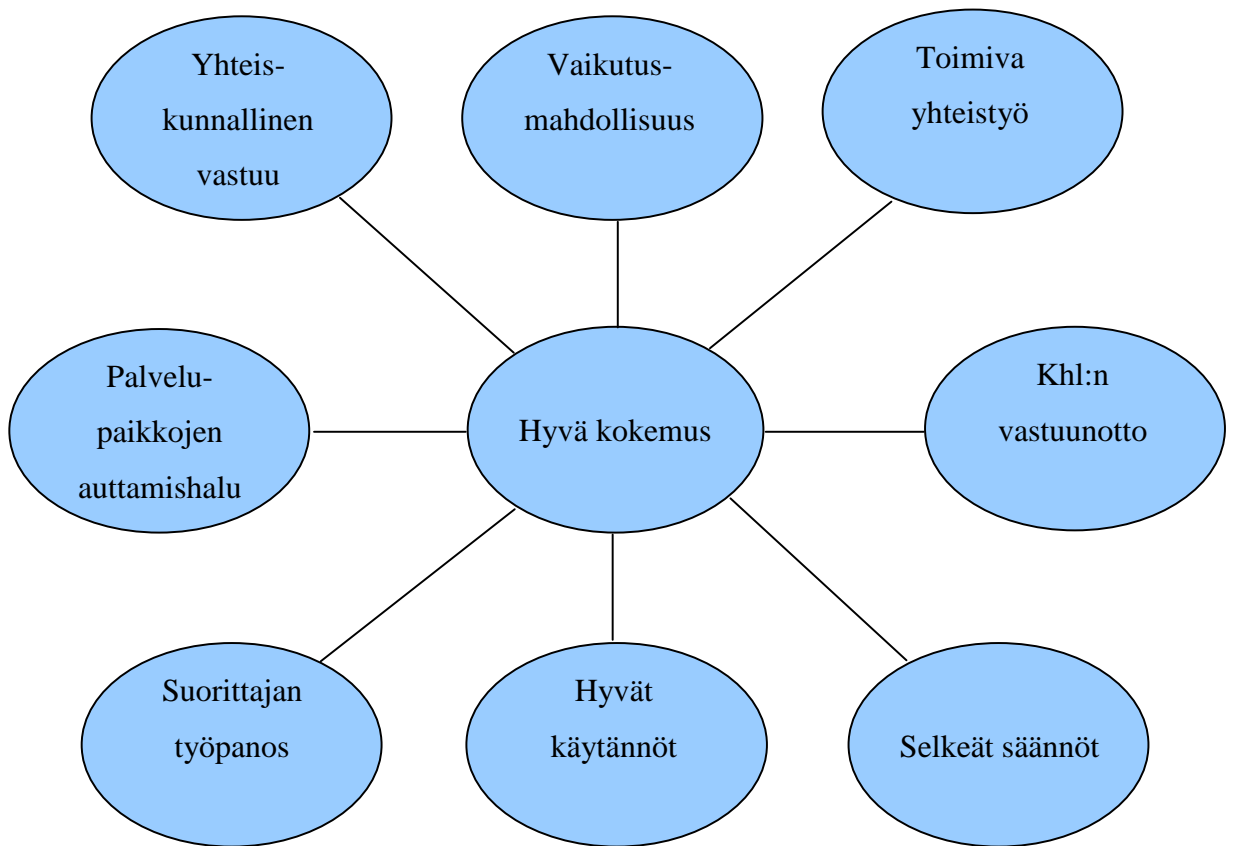
H1: Nää tiukat säännöt on ehdottomasti hyvät.

H5: kyll toi sillai hyvä on, et se teiän (khl) puolel on toi valta. Hyvä on sit niinku sanoo, et tällaset on säännöt...kyll nää säännöt hirveen hyvät on.

Kvalitatiivisen aineiston mukaan yhdyskuntapalvelun säännöt on koettu hyvinä ja palvelupaikkaa tukevinä. Tätä näkemystä tukee myös tutkimuksen kvantitatiivinen aineisto. Ennako-oletukseni oli, että palvelupaikat olisivat saattaneet kokea säännöt liian orgaanisiksi ja jäykiksi, mutta onneksi säännöt nähdään enemmänkin selkeinä pelisääntöinä kaikille osapuolille. Säännöt ovat myös turvalliset, koska ne ovat kaikille samat. Aineiston mukaan yhdyskuntapalveluun liittyvät säännöt on koettu tarkoituksenmukaisina ja toimivina, jonka mukaan voidaan todeta, että yhdyskuntapalveluun liittyvä sääntöjärjestelmä on onnistuttu luomaan selkeäksi palvelupaikkojen näkökulmasta.

Positiiviseen palvelupaikkakokemukseen vaikuttavia elementtejä

Palvelupaikkojen positiiviset kokemukset eivät muodostu vain suhteessa suorittajaan. Myönteiset kokemukset voivat vaikuttaa useat elementit, joista yksi keskeinen toki on suorittajan työpanos, mutta myös yhteistyön sujuvuus ja helppous Kriminaalihuoltolaitoksen kanssa. Olen koonnut edellä esiteltyjä elementtejä seuraavaan kuvioon (KUVIO 13). Kuviossa mainitut elementit tukevat palvelupaikkojen toimintaa ja osaltaan vaikuttavat siihen, että yleiskuva yhdyskuntapalvelun palvelupaikkana toimimisesta on positiivinen, vaikka palvelupaikoilla olisikin variaatio kokemuksia.

KUVIO 13: Elementit, jotka vaikuttavat palvelupaikkojen kokemuksiin palvelupaikkatoiminnasta

Uskon näiden yllä olevien elementtien tukevan palvelupaikkoja olemaan mukana toiminnassa. Palvelupaikkatoiminnassa korostuu Kriminaalihuoltolaitoksen ja palvelupaikan vuorovaikutteinen suhde. Tähän suhteeseen oman lisänsä tuo yhdyskuntapalvelun

suorittaja, jolloin yhdyskuntapalvelun toimeenpano näyttäytyy kolmen osapuolen (suorittaja, palvelupaikan henkilöstö, Khl:n virkamiehet) välisenä toimintana. Onnistuessaan tämä vuorovaikutteinen suhde antaa kaikille osapuolille.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että yhdyskuntapalvelun säännöt ja reunaehdot ovat toimivia ja tarkoituksenmukaisia palvelupaikkojen edustajien näkökulmasta. Tämä osaltaan tukee palvelupaikkoja olemaan mukana toiminnassa. Aineiston mukaan suurempia epäkohtia sääntöjen toimivuuden suhteen ei ollut havaittavissa.

Kvantitatiivisesta aineistosta nousseet tulokset kuvastavat palvelupaikkojen yhdyshenkilöiden päällimmäisiä tuntemuksia yhdyskuntapalvelun ja sen käytäntöjen toimivuuden suhteen. Nämä tulokset edustavat jonkinlaista keskiarvoa tai kompromissia taustalla olevista kokemuksista. Kvalitatiivisen aineiston perusteella voidaan todeta, että kvantitatiivinen aineisto peittää alleen kirjon kokemuksia. Moninaisista kokemuksista huolimatta päällimmäiset tuntemukset palvelupaikoilla ovat positiivisia yhdyskuntapalveluun liittyvää toimintaa ja Kriminaalihuoltolaitoksen palvelupaikkatyötä kohtaan, niin kvantitatiivisen kuin kvalitatiivisen aineiston pohjalta. Palvelupaikkojen edustajien kokemukset yhdyskuntapalvelun suorittajista ovat valtaosaltaan positiivisia. Yleiskuvaltaan positiivisista kokemuksista ja kvalitatiivisesta aineistosta voidaan myös päätellä, että yhdyskuntapalveluun on valikoitunut oikeaa kohderyhmää palvelupaikkojen näkökulmasta ajateltuna. Pääsääntöisesti suorittajat ovat hyviä ja tuovat palvelupaikalle myös työpanoksensa. Yhdyskuntapalveluun valikoituminen on monen asian summa, mutta ruohonjuuritasolta katsottuna systeemi toimii suhteellisen hyvin.

Tutkimustulosten mukaan yhdyshenkilöiden myönteisiin kokemuksiin vaikuttivat yhdyskuntapalvelun suorittajan toiminnan lisäksi myös palvelupaikkojen motiivit sekä Kriminaalihuoltolaitoksen toimintaan liittyvät tekijät. Huomioitavaa on, ettei palvelupaikkojen yhdyshenkilöiden kokemukset yhdyskuntapalvelusta määrity vain suhteessa suorittajaan, vaan siihen vaikuttavat myös muut tekijät kuten täytäntöönpanoprosessin käytäntöjen toimivuus ja yhteistyön sujuvuus.

Tutkimustulosten mukaan yhdyskuntapalvelun käytännöt ovat toimivia, eikä niihin ollut esittää kehittämisehdotuksia, yksittäisiä huomioita lukuun ottamatta (ks. kappale 5.2.4). Yhdyskuntapalveluprosessin mukainen toiminta palvelupaikoilla on sujunut hyvin ja palvelupaikoilla on positiivinen käsitys Kriminaalihuoltolaitoksen toiminnasta asioiden hoitamisessa ja vastuun kantamisessa. Tutkimustulosten perusteella voidaankin todeta, että Kriminaalihuoltolaitoksen Vantaan aluetoimistossa yhdyskuntapalvelun toimeenpanoprosessiin liittyvät käytännöt on onnistuttu luomaan toimiviksi palvelupaikkojen näkökulmasta. Aineiston mukaan palvelupaikan edustajat eivät kokeneet yhdyskuntapalveluun liittyviä kontrollointitoimia kuormittavina, vaan ne koettiin toimivina ja tarkoituksenmukaisina. Yhtenä tärkeänä tekijänä nähtiin myös Kriminaalihuoltolaitoksen vastuu yhdyskuntapalvelun kulusta ja vastuunotto nimenomaan ongelmatilanteissa.

Uskon yhdyskuntapalveluun liittyvien hyvien käytäntöjen ja toisaalta Kriminaalihuoltolaitoksen ammattitaitoisen henkilökunnan olevan keskiössä sen suhteen, että palvelupaikat kokevat toiminnan positiivisena. Kriminaalihuoltotyöntekijöiden on tärkeää tiedostaa palvelupaikkatyön ja palvelupaikkojen kanssa tehtävän yhteistyön merkitys toimeenpanon arjessa. Palvelupaikkojen kanssa tehtävä työ on arvokasta ja merkityksellistä ja tukee palvelupaikkoja olemaan mukana toiminnassa. Tämän tutkimuksen tulosten pohjalta on hyvät lähtökohdat yhteistyön jatkamiselle.

Tämän aineiston perusteella on tärkeää pitää huoli siitä, että palvelupaikkatyölle on olemassa tarvittava määrä resursseja jatkossakin ja muun muassa palvelupaikkakäynneille on varattu tarpeeksi aikaa. Hyvät käytännöt ovat osaltaan varmasti myös tukeneet sitä, että yhdyskuntapalvelu rangaistuksena on onnistunut Suomessa suhteellisen hyvin. Muuttuvassa rikosseuraamusalan organisaatiossa on pyrittävä huolehtimaan siitä, että hyvät ja toimivat käytännöt pystytään siirtämään osaksi uutta organisaatiota ja sen toimintakulttuuria. Vapaaehtoisesti mukana olevien palvelupaikkojen jaksaminen ja toiminnassa mukana oleminen ovat ensisijaisia asioita, sillä ilman toimivaa palvelupaikaverkostoa yhteiskunnallisesti merkityksellinen ja kustannustehokas yhdyskuntapalvelurangaistus tällaisessa muodossa kuihtuisi.

7 POHDINTA

Yhdyskuntapalvelun palvelupaikkoihin suuntautuvan opinnäytetyön tekeminen käynnistyi keväällä 2008. Jo tuolloin minulle oli selvää, että haluan kohdistaa kehittämistyöni yhdyskuntapalvelun palvelupaikkatyöhön. Pian minulle selkiytyi vahva käsitys siitä, että haluan tehdä tutkimukseni nimenomaan palvelupaikkojen näkökulmasta. Palvelupaikat ovat yhdyskuntapalvelun kannalta ensiarvoisen tärkeitä ja tämän vuoksi heidän näkemyksensä tulee ottaa huomioon käytäntöjä kehitettäessä.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut selvittää palvelupaikkojen kokemuksia palvelupaikkatoimintaan liittyen sekä kartoittaa heidän näkemyksiään yhdyskuntapalveluun liittyvistä käytännöistä ja niihin liittyvistä kehittämistarpeista. Oletin, että palvelupaikoilta olisi tullut kriittisempää palautetta suhteessa yhdyskuntapalvelusta saatuun hyötyyn sekä toimeenpanoon liittyviin käytäntöihin. Tutkimustulosten pohjalta voidaan todeta, että monilla palvelupaikoilla on sekä hyviä että huonoja kokemuksia palvelupaikkana olemisesta. Huomioitavaa tutkimustulosten pohjalta kuitenkin on, että huonoista kokemuksista huolimatta monet palvelupaikat ovat pysyneet mukana toiminnassa ja näkevät yhdyskuntapalveluun liittyvän toiminnan pääsääntöisesti positiivisena ja merkityksellisenä. Tutkimustuloksista voi tulkita, että palvelupaikkojen kokemukset eivät värity vain suhteessa suorittajaan. Muun muassa toimivat käytännöt ja yhteistyö Kriminaalihuoltolaitoksen ja palvelupaikan välillä tukevat palvelupaikkoja pysymään mukana toiminnassa. Nämä tiedot ovat tärkeitä myös Kriminaalihuoltolaitoksen työntekijöiden tietää. Tutkimustuloksien mukaan yhteistyö Kriminaalihuoltolaitoksen kanssa on sujunut hyvin ja työntekijät ovat toimineet hyvin vaikeissakin tilanteissa. On tärkeää huomioida, että Kriminaalihuoltolaitoksen ja palvelupaikkojen yhteistyön toimivuus ja sen kautta syntyvä luottamus ovat tärkeitä tekijöitä, kun palvelupaikat miettivät toiminnan mielekkyyttä. Tutkimustulosten perusteella voisi käänteisesti todeta, että vaikka suorittajien työpanos olisi tasalaatuista, mutta yhdyskuntapalveluun liittyvät käytännöt olisivat raskaita ja jäykkiä, niin palvelupaikkatoiminnalle olisi epäsuotuisimmat lähtökohdat. Tutkimustulosten mukaan kokemukset yhdyskuntapalvelusta ja niihin liittyvistä käytännöistä oli pääsääntöisesti hyvin positiivissävytteisiä, joka on tärkeä tutkimustulos.

Näkemykseni mukaan on tärkeää tehdä näkyväksi myös onnistuneita käytäntöjä. Näiden tutkimustulosten avulla voidaan osoittaa, ettei tarvetta suurille muutoksille ole.

Valitsemaani tutkimusmenetelmään olen erittäin tyytyväinen. Vaikka prosessi on vienyt paljon aikaa ja olen joutunut opettelemaan paljon uutta muun muassa kvantitatiiviseen tutkimusperinteeseen ja aineiston käsittelyyn liittyen, niin uskon tutkimuksen monimetodisen luonteen johtaneen minut kattavampaan ja laaja-alaisempaan tietoon. Kumpikaan tutkimusmenetelmä yksin ei olisi tuonut tarvittavaa määrää tietoa ja yksittäiseen tutkimusmenetelmään nojautuva tieto olisi ollut riittämätöntä. Esimerkiksi palvelupaikkojen kokemuksiin liittyen kvantitatiivinen aineisto antoi hyvän suuntaviivan ja jonkinlaisen keskiarvon esimerkiksi siitä miten palvelupaikat kokevat suorittajan työpanoksen. Kvalitatiivinen aineisto puolestaan toi esille sen kirjon, mikä palvelupaikoilla on suorittajiin liittyen. Monimetodisuuden avulla pääsin sen kysymyksen äärelle, että miten näin positiiviset tutkimustulokset ovat mahdollisia, vaikka palvelupaikoilla onkin laaja kirjo kokemuksia palvelupaikkatoimintaan ja erityisesti suorittajiin liittyen. Monimetodisuus tutkimuksessa oli haastavuutensa ohella myös hyvin mielenkiintoinen prosessi. Erilaisien ja eriaikaisten tutkimusvaiheiden vuoksi opinnäytetyön eteneminen oli looginen kokonaisuus, eikä yksittäiset tutkimuskokonaisuudet tuntuneet liian raskailta.

Aikaisemmin palvelupaikkojen kokemuksia ei ole kerätty näin laajasti. Uskon myös tutkimuksen kaksijakoisen luonteen tuovan meille validia ja kattavaa tietoa palvelupaikkojen kokemuksista. Toivon tämän tiedon toimivan välineenä uusien palvelupaikkojen rekrytoinnissa. Uskon tutkimustuloksilla olevan merkitystä ainakin omassa toimipisteessäni Vantaan aluetoimistolla, kun pohdimme yhdyskuntapalveluun liittyviä käytäntöjä ja niiden kehittämistä ruohonjuuritasolla. Vaikka tutkimus on tehty Kriminaalihuoltolaitoksen Vantaan aluetoimiston toimialueella ja vaikka yhdyskuntapalveluun liittyvät käytännöt vaihtelevat aluetoimistoittain, niin uskon tutkimustulosten antavan osviittaa myös valtakunnallisesti. Tosin on muistettava, että Kriminaalihuoltolaitoksen toimialueet vaihtelevat luonteeltaan hyvin paljon, jo maantieteellisistäkin syistä, ja tällöin myös käytäntöjen on oltava erilaisia. Mielestäni on tärkeää osoittaa, että yhdyskuntapalveluun liittyvät käytännöt ovat muodostuneet toimiviksi palvelupaikkojen kannalta. Jo olemassa olevat hyvät käytännöt on syytä säilyttää muuttuvassa rikosseuraamusalan

organisaatiossa, jossa myös töitä suunnitellaan ja organisoidaan uudelleen. Tutkimustuloksen mukaan yhdyskuntapalvelun käytännöt ovat luotu toimiviksi palvelupaikkojen näkökulmista, eikä suurempia epäkohtia ole löydettävissä. Tällaisella tutkimustiedolla voi olla laajemminkin merkitystä, mikäli tulevaisuudessa on painetta yhdyskuntapalvelun käyttöasteen nostamiselle.

LÄHTEET:

- Alasuutari, Pertti 1999. Laadullinen tutkimus. 3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Anttila, Inkeri & Kantola, Jorma 1989. Yhdyskuntapalvelutoimikunnan mietintö. Komi-teamietintö 1989:41. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Asetus yhdyskuntapalvelusta 28.12.1990/1259.
- Creswell, John W. 2003. Research Design. Qualitative, Quantitative and Mixed Meth-ods Approaches. Second edition. California: Sage Publications, Thousands Oaks.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2005. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vas-tapaino.
- Haajanen, Petri 2007. Yhdyskuntapalvelun sisältämät restoratiiviset piirteet – tutkimus yhdyskuntapalvelusta kolmatta sektoria edustavilla palvelupaikoilla. Kuopion yliopisto. Julkaisematon.
- Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yhdyskuntapalvelusta annetun lain muuttamiseksi, luonnos 27.5.2009.
- Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yhdyskuntapalvelusta annetun lain muuttamisesta, Asiakirja HE 248/2002 vp.
- Heikkilä, Tarja 2008. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Herlin, Tuula; Lohi, Jari & Mohell, Ulla 2007. Sähköiset valvontamenetelmät. Oikeus-ministeriön työryhmämietintöjä 2007:17. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2005. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Holopainen, Martti & Pulkkinen, Pekka 2004. Tilastolliset menetelmät. Helsinki: WSOY.
- Holopainen, Sonja & Kaarlejärvi, Kati 2007. Ehdonalaisesti vapautuneiden valvonta. Asiakkaan kokemus ja valvontatyön kehittäminen kriminaalihuollossa. Diakonia ammattikorkeakoulu.

- Hyvinvointivaltion Kriminaalipolitiikka. Kriminaalipoliittinen toimintaohjelma vuosille 2007–2011. Oikeusministeriö. Helsinki 2007.
- Hyväri, Susanna 2001. Vallattomuudesta vastuuseen – kokemuksen politiikan sankaritarinoita. Vammala: Vankeinhoidon koulutuskeskus.
- Jokivuori, Pertti & Hietala, Risto 2007. Määrällisiä tarinoita. Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Kananen, Jorma 2008. Kvantti. Kvantitatiivinen tutkimus alusta loppuun. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja.
- Karsikas, Vuokko; Lavikkala, Raino; Makkonen, Sinikka; Räisänen, Anna-Mari; Tyni, Sasu & Vogt-Airaksinen, Tiina 2008. Rikosseuraamusalan asiakaskunta, työprosessit ja kuntouttaminen. Työryhmän mietintö. Rikosseuraamusalan kehittämishanke. Helsinki 31.3.2008.
- Karsikas, Vuokko & Makkonen, Sinikka 2008. Vankeus. Kehittämisen suuntaviivat. Teoksessa Rikosseuraamusalan asiakaskunta, työprosessit ja kuntouttaminen. Työryhmän mietintö. Rikosseuraamusalan kehittämishanke. Helsinki 31.3.2008, 39-40.
- Keinänen, Anssi 2007. Yhdyskuntapalvelun käyttö rangaistuksena – tilastotietoja yhdyskuntapalvelusta vuosilta 1997–2004. Edilex 2007/12.
- Keinänen, Anssi 2008. Yhdyskuntapalvelu empiirisen kriminologisen tutkimuksen kohteena. Joensuun yliopisto. Kauppa- ja oikeustieteiden tiedekunta. Akateeminen väitöskirja. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Kiviniemi, Kari 2007. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 70–85.
- Koskinen, Pekka 2008. Rikosoikeuden perusteet. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Helsinki: Yliopistopaino.
- Kriminaalihuoltolaitoksen ja vankeinhoitolaitoksen vuosikertomus 2005. Rikosseuraamusvirasto. Vammalan kirjapaino Oy 2006.
- Kuokkanen, Ritva; Kivirinta, Mervi; Määttänen, Jukka & Ockenström, Leena 2007. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opin-

- näytetöitä varten. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Kyrö-Ämmälä, Outi 2007. Opettaja tiedonkäsittelytaitojen kuntouttajana alkuopetuksessa. Mixed methods -tutkimus oppimista tukevista harjoitteista ja opetusjärjestelyistä. Rovaniemi: Lapin Yliopistopaino. Kasvatustieteiden tiedekunta.
- Laine, Matti 2007. Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Acta Poenologica 1/2007. Tietosanoma.
- Lappi-Seppälä, Tapio 2000. Rikosten seuraamukset. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Lappi-Seppälä, Tapio 2005. Kymmenen kysymystä yhdyskuntaseuraamuksista. Teoksessa Haaste – asiantuntevasti rikoksantorjunnasta ja kriminaalipolitiikasta. Helsinki: Oikeusministeriö ja Rikoksantorjuntaneuvosto, 10–14.
- Lappi-Seppälä, Tapio 2006. Rikollisuus ja kriminaalipolitiikka. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Helsinki: Yliopistopaino.
- Lappi-Seppälä, Tapio 2007. Rangaistuskäytännön hinta. Espoo: Tiede, taide ja köyhä kansa.
- Lappi-Seppälä, Tapio & Niemi, Hannu (2008). Rikollisuuskontrolli. Kontrolliviranomaisten toiminta. Teoksessa Rikollisuustilanne 2007. Rikollisuus- ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia. Helsinki: Hakapaino Oy, 305–394.
- Lavikkala, Raino 2008. Soveltuvuus selvitys ja yhdyskuntapalvelu. Teoksessa Kehittämisen suuntaviivat. Rikosseuraamusalan asiakaskunta, työprosessit ja kuntouttaminen. Työryhmän mietintö. Rikosseuraamusalan kehittämishanke. Helsinki 31.3.2008, 14–20.
- Lavikkala, Raino 2006. Yhdyskuntapalvelussa on paljon hyödynnettävää. Teoksessa Kontra. Rikosseuraamusviraston, Kriminaalihuoltolaitoksen ja Vankeinhoitolaitoksen henkilöstölehti 3:2006. Helsinki: Rikosseuraamusvirasto, 30–33.
- Linderborg, Henrik 2001a. Brott och Straff - en undersökning av samhällstjänsten som straff. Åbo: Åbo Akademi University Press.
- Linderborg, Henrik 2001b. Yhdyskuntapalvelu rangaistuksena. Teoksessa Haaste – asiantuntevasti rikoksantorjunnasta ja kriminaalipolitiikasta 1/2001. Helsinki: Oikeusministeriö ja rikoksantorjuntaneuvosto.
- Linderborg, Henrik 2005. Yhdyskuntaseuraamustyön kehitysnäkymiä. Teoksessa Kontra 1/2005. Rikosseuraamusviraston, Kriminaalihuoltolaitoksen ja Vankeinhoito-

- laitoksen henkilöstölehti. Helsinki: Rikosseuraamusvirasto, 14–17.
- Mamia, Tero 2005. SPSS -alkeisopas. Statistical Package for Social Sciences. Tampereen yliopisto 5/2005.
- Massinen, Aimo 2009. ”Kyse ei ole mistään kevyestä seurustelusta”. Yhdyskuntapalvelusta jatkossa jopa puolet päihdekuntoutusta. Turun Sanomat. Verkkolehden 15. vuosikerta. Julkaistu 27.4.2009.
- Metsämuuronen, Jari 2008. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4. International Methelp Ky. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2008.
- Motiuk, Larry 2001. Rikollista käyttäytymistä selittävät teoriat. Teoksessa Järvenpää, Raija & Kempas, Marjaana (toim.) What Works. Vantaa: Vankeinhoidon koulutuskeskus. 11–51.
- Mäkinen, Olli 2006. Tutkimusetiikan abc. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Rautniemi, Lasse 2009. Vapaus - suuri vankila. Yhdyskuntapalvelu kansalaisyhteiskuntaan sijoittuvana rangaistuksena. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2009.
- Rautiainen, Markku 2008. Yhdyskuntapalvelun soveltuvuusarvioinnin, tuomitsemisen ja palvelun suorittamisen yhdenvertaisuus. Edilex 2008/14.
- Rikoksantorjuntaneuvosto. Rikokset ja rikollisuus. Viitattu 2.4.2009. <http://www.rikoksantorjunta.fi/4012.htm>
- Rikosseuraamusalan käsikirjoja 1/2006. Yhdyskuntaseuraamustyön kehittämisen linjat. Kriminaalihuoltolaitos.
- Rikosseuraamusalan vuosikertomus 2007. Helsinki: Rikosseuraamusvirasto.
- Rikosseuraamusalan vuosikertomus 2006. Helsinki: Rikosseuraamusvirasto.
- Riseala 2010 – uuden organisaation aluejakovaihtoehdot 2008. Rikosseuraamus. Tiedotteet. Rikosseuraamusalan aluejakoselvitys on valmistunut. Viitattu 14.5.2009. <http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/udlh5br8hct.pdf>
- Rissanen, Kirsti; Heikkilä, Marja; Jaakkoja, Antero; Järvelä, Sampo; Kukkonen, Maija; Kytöharju, Sauli; Lehmijoki, Pentti; Peltola, Kati; Pohjanvirta, Zoe; Syrjänen, Petri; Tammi, taisto; Vanhala, Kari; Virkkunen, Eeva; Mäki, Jukka & Rautniemi, Lasse 2001. Rikoksettomiaan elämänhallintaan, seuraamusjärjestelmän ja yhteiskunnan tukijärjestelmien yhteensovittamista selvittäneen toimikunnan mietintö. Oikeusministeriö.

- Saarijärvi, Anne 2005. Sosiaalityön mahdollisuudet yhdyskuntapalvelussa. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan laitos. Sosiaalityön ammatillinen lisensiaatintutkielma.
- Saarikko, Elise 2008. Tuomittu töihin, jos paikka löytyy. Teoksessa Aamuposti 4.12.2008, 4.
- Sallinen, Hanna 2008. Tuki ja kontrolli yhdyskuntapalvelutyössä. Helsingin yliopisto. Sosiaalityön pro gradu – tutkielma.
- Solla, Marja 2009. Rikosseuraamuslaitos – hallintolaki, hallintoasetus ja työjärjestys. VaKHe tiedottaa -palsta. Vankeinhoito 4/2009. Vankila- ja kriminaalityön jäsenjulkaisu. Sivut 3–5.
- Sopimus yhdyskuntapalvelun palvelupaikan järjestämisestä. Kriminaalihoitolaitos.
- Tuomi Jouni & Sarajärvi, Anneli 2004. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä.
- Valli, Raine 2007. Kyselylomaketutkimus. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Juhani Aaltola ja Raine Valli (toim.). PS-kustannus. Juva. Sivut 102–125.
- Valokivi, Heli 2004. Lainrikkokojan ääni auttamisjärjestelmissä. Teoksessa Jokinen, Arja; Kulmala, Anna ja Huttunen, Laura (toim.) Puhua vastaan ja vaieta – neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 115–133.
- Valtonen, Anu 2005. Ryhmäkeskustelut – millainen metodi? Teoksessa Johanna Ruusuvoori & Liisa Tiittula (toim.). Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Jyväskylä: Vastapaino.
- Valvottu koevapaus lisääntyi – kokonaisvankiluku oli 3589. Rikosseuraamusviraston tiedote 6.5.2009. Viitattu 31.8.2009. <http://www.rikosseuraamus.fi/46615.htm>
- Varto, Juha 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Vesander, Ulla 2008. Työtä vuosikellon ja prosessien tahdittamana. Teoksessa Kontra. Rikosseuraamusviraston, Kriminaalihoitolaitoksen ja Vankeinhoitolaitoksen henkilöstölehti 3:2008. Helsinki: Rikosseuraamusvirasto, 18–19.
- Vesterbacka, Esa 2008. Vaikeita ratkaisuja. Teoksessa Kontra 3/2008. Rikosseuraamusalan henkilöstölehti, 3.
- Vilkka, Hanna 2007. Tutki ja Mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

- Vilkka, Hanna 2005. Tutki ja Kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Yhdyskuntapalvelun toimeenpano vuosina 2003–2007. Tilastoja yhdyskuntapalvelun toimeenpanosta. Viitattu 9.10.2009. <http://www.kriminaalihuolto.fi/15139.htm>
- Yhdyskuntapalvelun täytäntöönpano-käsikirja. Päivitetty 2008. Rikosseuraamusvirasto.
- Ykp-palvelukerrat ja suoritettut tunnit palvelupaikan mukaan 2008. Kriminaalihuoltolaitoksen tilastoja.
- YpL = Laki yhdyskuntapalvelusta 12.12.1996/1005, muutokset 16.2.2001/138, 31.1.2003/66.

LIITE 1: Kyselylomake palvelupaikoille**Mitä sektoria toimipaikkanne edustaa:**

- Valtiota
- Kuntaa
- Seurakuntaa
- Yhdistystä tai säätiötä
- Yksityistä palveluntarjoajaa

Kauanko olette olleet mukana palvelupaikkatoiminnassa?

- alle vuoden
- 1-2 vuotta
- 3-5 vuotta
- yli viisi vuotta

Milloin viimeksi työyhteisöönne on ollut sijoitettuna yhdyskuntapalvelun suorittaja?

- Tällä hetkellä
- Viimeisen vuoden aikana
- 1-3 vuoden sisällä
- yli 3 vuotta sitten
- ei koskaan

Mikäli vastasitte edelliseen kysymykseen ”ei koskaan”, niin mainitkaa syitä tähän. (tällöin teidän ei tule vastata alla oleviin kysymyksiin).

Mikäli työyhteisössänne ei ole ollut palvelun suorittajaa yli vuoteen, mitkä seuraavista tekijöistä ovat vaikuttaneet siihen?

Kriminaalihuoltolaitos ei ole tarjonnut suorittajaa toimipisteeseemme

Työyhteisön sisäisen tilanteen vuoksi (henkilöstömuutokset jne.)

Aiempien huonojen kokemusten vuoksi

Yhdyskuntapalvelun työllistävän vaikutuksen vuoksi

Yhdyskuntapalvelua suorittavien rikollisen taustan vuoksi

Työyhteisössämme ei ole ollut sopivia tehtäviä yhdyskuntapalvelun suorittajalle

Työyhteisössämme on ollut tuetusti työllistettyjä (työllistetyt, työharjoittelijat...)

Muu syy, mikä? _____

Valitse vaihtoehdoista se, joka vastaa parhaiten mielipidettäsi.					
A. KOKEMUKSIA TOIMINNASTA, (sytä toiminnassa mukana olemiseen)	Täysin eri mieltä	Jonkin verran eri mieltä	En osaa sanoa	Jonkin verran samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
1. Kokemukset suorittajista ovat hyviä.					
2. Yhdyskuntapalvelun suorittajan työpanos on konkreetilla tavalla hyödyksi palvelupaikalle.					
3. Yhdyskuntapalvelussa työpanos on lähinnä symbolinen. Suorittajan työpanos ei ole syy toimia palvelupaikkana.					
4. Koen palvelupaikkatoiminnan merkitykselliseksi yhteiskunnallisesta näkökulmasta.					
5. Koen, että palvelupaikkatoiminnan kautta on mahdollista kantaa yhteiskunnallista vastuuta.					
6. Koen, että palvelupaikkatoiminnan kautta on mahdollista olla mukana auttamistyössä.					
7. Koen, että työyhteisöllämme on velvollisuus ottaa suorittajia säännöllisesti.					
8. Toimipaikkamme työntekijöillä on yhteinen näkemys yhdyskuntapalvelusta ja suorittajien sijoittamisesta työyhteisöömme.					

B. NORMIT					
9. Yhdyskuntapalveluun liittyvät säännöt ovat muodostuneet osaksi toimintaamme.					
10. Yhdyskuntapalvelun säännöt ovat selkeät.					
11. Yhdyskuntapalvelun säännöt antavat selkeät pelisäännöt kaikille osapuolille.					
12. Yhdyskuntapalvelun säännöt luovat hyvän ja yhdenmukaisen pohjan palvelupaikkatoiminnalle.					
13. Yhdyskuntapalvelun sääntöjen mukaan on helppo toimia.					
14. Palvelupaikan rooli yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanoon liittyvänä toimijana on selkeä.					

Valitse vaihtoehdoista se, joka vastaa parhaiten mielipidettäsi.					
C. KÄYTÄNNÖT	Täysin eri mieltä	Jonkin verran eri mieltä	En osaa sanoa	Jonkin verran samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
15. Yhteistyö Kriminaalihuoltolaitoksen kanssa on sujuvaa.					
16. Kriminaalihuoltolaitokselta saatu tieto suorittajiin liittyen on riittävää ennen palvelun alkamista.					
17. Kriminaalihuoltolaitokselta saatu tieto yhdyskuntapalvelusta ja siihen liittyvistä käytännöistä on riittävää.					
18. Koemme ennen palvelun alkua pidettävän tutustumiskäynnin tärkeäksi .					
19. Meillä on palvelupaikkana mahdollisuus vaikuttaa palvelun aikataulutukseen omien tarpeidemme mukaan.					
20. Meillä on palvelupaikkana vaikutusmahdollisuuksia toimipaikkaamme sijoitettaviin suorittajiin.					

21. Olemme kokeneet palvelun alussa tehtävän tarkistussoiton tarpelliseksi.					
22. Tarkistussoiton yhteydessä on luonnollista kertoa palvelun kulusta Kriminaalihuoltolaitokselle.					
23. Kriminaalihuoltolaitos pitää meidät ajan tasalla, mikäli suorittajan tilanne palvelun aikana muuttuu.					
24. Palvelun päättyessä käytävä loppukeskustelu on hyvä hetki palautteen antamiselle.					
25. Kriminaalihuoltolaitoksen rooli ongelmatilanteiden hoidossa on riittävä.					
26. Kriminaalihuoltolaitoksen toiminta tilanteissa, joissa suorittaja on rikkonut yhdyskuntapalvelun sääntöjä, on asiallista.					
27. Kriminaalihuoltolaitos käy tarpeeksi usein palvelupaikalla palvelun aikana.					
28. Kriminaalihuoltolaitos ottaa vastuun ristiriitatilanteissa.					

LIITE 2: Ensimmäisen postituskierroksen yhteydessä lähetetty saatekirjelmä

Hyvä Palvelupaikka,

Olen ollut Kriminaalihuoltolaitoksen Vantaan aluetoimistossa töissä vuodesta 2001. Tällä hetkellä suoritan ylempää korkeakoulututkintoa Diakonia ammattikorkeakoulussa ja olen tekemässä opintoihini liittyen tutkimustyötä. Tutkimukseni tarkoitus on selvittää Teidän kokemuksia yhdyskuntapalveluun liittyvien käytäntöjen toimivuudesta / toimimattomuudesta sekä tekijöitä, jotka motivoivat Teitä palvelupaikkatoimintaan. Teidän näkemyksenne ovat meille tärkeitä toiminnan kehittämiseksi. Toiveenani on, että tutkimustyöni kautta nousisi kehittämisideoita Kriminaalihuoltolaitoksessa tehtävän palvelupaikkatyöhön kehittämiseksi.

Olen lähettänyt tämän kyselylomakkeen kaikille Kriminaalihuoltolaitoksen Vantaan aluetoimiston alueen palvelupaikoille, jotka toimivat tai ovat joskus toimineet palvelupaikkana. Toteutan tutkimukseni monimetoditutkimuksena siten, että ensin kerään tietoja lomakekyselyn avulla ja tämän jälkeen kutsun haastatteluun 5-7 palvelupaikan yhdyshenkilöä keskustelemaan aiheesta lisää. Mikäli olette kiinnostuneet osallistumaan myös haastatteluun, niin ottakaa yhteyttä allekirjoittaneeseen. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, eikä teidän tai toimipisteenne tunnistetiedot tule kenenkään kolmannen osapuolen tietoon.

Toivoisin, että henkilö, jolla on toimipaikassanne kokemusta yhdyskuntapalvelun käytäntöihin liittyvistä asioista täyttäisi lomakkeen. Kyselylomake on mahdollista täyttää myös työpaikalla käydyn yhteisen keskustelun pohjalta.

Toivon teidän palauttavan täytetyn kyselylomakkeen palautuskuoressa (postimaksu maksettu) 20.2.2009 mennessä.

Mikäli teillä on kysyttävää tutkimukseeni liittyen, niin älkää epäröikö ottaa yhteyttä.

Ystävällisin terveisin,

Maaret Lundahl

Puh. 050 530 4106

maaret.lundahl@om.fi

LIITE 3: Toisen postituskierroksen ohessa lähetetty saatekirjelmä

Hyvä palvelupaikka!

2.3.2009

Olen lähestynyt teidän työyhteisöänne tutkimukseeni liittyvällä kyselylomakkeella helmikuussa 2009. Ette ole vielä vastannut kyselyyni, joten ohessa on uusi kyselylomake ja palautuskuori. Arvostan suuresti, mikäli teillä on aikaa ja viitseliäisyyttä vastata ohessa esitettyihin kysymyksiin ja väittämiin. Kyselyyn vastaaminen kestää noin 15 minuuttia. Osallistuminen on vapaaehtoista. Vastaajien tunnistetiedot eivät tule kenenkään kolmannen osapuolen tietoon.

Opiskelen Diakonia-ammattikorkeakoulussa ylempää ammattikorkeakoulututkintoa ja olen tekemässä opintoihini liittyvää kehittämistyötä. Tutkimukseni tarkoitus on selvittää palvelupaikkojen kokemuksia yhdyskuntapalveluun liittyvien käytäntöjen toimivuudesta / toimimattomuudesta sekä syitä palvelupaikkatoiminnassa mukana olemiselle. Näkemyksenne ovat ensiarvoisen tärkeitä toimintaa kehitettäessä. Toiveeni on, että tutkimustyöni kautta nousisi kehittämisideoita Kriminaalihuoltolaitoksessa tehtävän palvelupaikkatyön kehittämiseksi.

Toteutan tutkimukseni monimetoditutkimuksena siten, että lomakekyselyn jälkeen kutsun 5-7 palvelupaikkojen edustajaa keskustelemaan aiheesta lisää. Mikäli olette kiinnostunut osallistumaan tutkimukseeni liittyvään haastatteluun, niin ottakaa yhteyttä allekirjoittaneeseen.

Toivon Teidän lähettävän vastauksenne palautuskuoressa 16.3.2009 mennessä.

Mikäli teillä on kysyttävää, niin alkää epäröikö ottaa yhteyttä.

Ystävällisin terveisin,

Maaret Lundahl

puh: 050 530 4106

maaret.lundahl(at)om.fi

LIITE 4: Kirjelmä yhdysenkilöpäivässä jaettavaksi

Hyvät palvelupaikkojen edustajat!

Keräsin teiltä tietoa yhdyskuntapalvelun palvelupaikkatoimintaan liittyen keväällä 2009. Tämä kysely on osa opinnäytetyötäni. Kiitos osallistumisesta ja vaivannäöstä. Vastauksia palautui reilut 80 kappaletta ja vastausprosentiksi tuli 60%.

Kiitos aktiivisuudestanne!

Lomakekyselyn tulokset vaikuttavat todella rohkaisevilta ja näin ollen voisi yksinkertaistaen todeta, että yhteistyömme on toimivaa ja toimeenpanoon liittyvät käytännöt tarkoituksenmukaisia.

Seuraavaksi tarkoitukseni on kuitenkin saada hieman yksityiskohtaisempaa tietoa teidän kokemuksistanne ja mahdollisista kehittämisideoista ryhmäkeskustelun kautta. Ryhmäkeskustelun nauhoitan. Nauhoite ei mene kenenkään ulkopuolisen tahon kuultavaksi ja siinä esille tulleet tiedot käsitellään täysin anonyymisti.

Mikäli sinulla on mahdollisuus osallistua keskusteluun touko- / kesäkuun vaihteessa, niin ilmoita yhteystietosi Kriminaalihuoltolaitoksen Vantaan aluetoimiston työntekijälle. Otan sinuun yhteyttä aikataulun sopimiseksi.

Teillä kaikilla on varmasti kokemuksia yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanoon liittyen, jolloin teillä on myös annettavaa tutkimukselle. Ilmoittautukaa mukaan kehittämään yhdyskuntapalvelun käytännöistä vieläkin toimivampia.

Aikatauluni on tiukka sen vuoksi, että olen äitiyslomalla ja pyrin saamaan tutkimukseen liittyvän aineiston kokoon ennen lapsen syntymää.

Kiitos,

Maaret Lundahl

Maaret.Lundahl@student.diak.fi

LIITE 5: Virikemateriaali ryhmäkeskusteluun

RYHMÄKESKUSTELU 3.6.2009

RYHMÄKESKUSTELUN TEEMAT:

1) Millaisia kokemuksia teillä on palvelupaikkana toimimisesta?

2) Mitkä tekijät motivoivat teitä olemaan mukana palvelupaikkatoiminnassa?

3) Miten yhdyskuntapalvelun toimeenpanoon liittyvät käytännöt toimivat teidän mielestänne?

-Vahvuudet?

-Heikkoudet?

4) Miten käytäntöjä voisi kehittää teidän näkökulmastanne?